

843

PERUSKOULUN KOLMASLUOKKALAISET
ÄIDINKIELENSÄ TAITAJINA

Suomen kielen pro gradu -työ
Jyväskylän yliopistossa
kevätlukukaudella 1998

Ritva Kotilainen

Tiedekunta HUMANISTINEN	Laitos Suomen kielen laitos
Tekijä Ritva Kotilainen	
Työn nimi Peruskoulun kolmasluokkalaisten äidinkiелensä taitajina	
Oppiaine suomen kieli	Työn laji Pro gradu -työ
Aika toukokuu 1998	Sivumäärä 78 sivua + 17 liitettä (33 sivua)
<p>Tiivistelmä - Abstract</p> <p>Pro gradu -työssäni tutkin peruskoulun kolmasluokkalaisten äidinkielen taitoja ja niiden kehitystä yhden lukuvuoden aikana. Tutkimusjoukkona oli tavallisen maaseutukoulun 19 kolmasluokkalaista Kannonkoskelta lukuvuonna 1996 - 1997. Olin opettajana kyseisessä luokassa noin vuosina.</p> <p>Työssäni pohdin äidinkielen omaksumisen, oppimisen ja opettamisen ongelmaa aikaisempien tutkimusten ja kirjallisuuden sekä tutkittavan oppilasjoukon avulla. Testasin oppilaiden äidinkielen taitoja laatimillani testeillä lukemisessa, kirjoittamisessa ja kielen-tuntemuksessa. Lukemistaitoja testasin ääneen lukemistestillä sekä luetun muistamis- ja ymmärtämistehtävillä. Kirjoittamistaitoja testasin sanelukirjoitus- ja tarinanjatkamis-tehtävillä. Kielentuntemustehtävä sisälsi 3. luokalla opetettavia keskeisiä kielentuntemus-asioita. Pidin testit 3. luokan syksyllä ja keväällä, jotta sain selville, mikä oli oppilaiden taitojen lähtötaso ja minkä verran ja miten oppilaiden taidot kehittyivät lukuvuoden aikana. Kielentuntemustehtävän pidin lisäksi 4. luokan syksyllä, jotta saatoin tutkistella, unohtuivatko opetetut asiat kesän aikana. Opettamista ja opettajuuttani tarkastelin lukuvuoden aikana pitämäni päiväkirjan avulla.</p> <p>Testitehtävien tulokset osoittivat sen, että tavallisessa koululuokassa oppilasjoukko on taidoiltaan hyvin heterogeenista. Heterogeenisuus ilmeni erityisesti syksyn testitehtävien tuloksissa, joiden keskihajonnat olivat melko suuret. Useissa testatuissa taidoissa keskihajonnat pienentyivät kevään testitehtävissä, eli oppilaat olivat tulleet taidoiltaan homogeenisemmiksi. Tähän muutokseen lienee opetus vaikuttanut. Lukemisessa oppilaiden lukuaika nopeutui ja sujuvuus lisääntyi huomattavasti lukuvuoden aikana. Kirjoittamisessa kirjoitusvirheet vähenivät ja tarinat pidentyivät. Kielentuntemuksessa taidot lisääntyivät selkeimmin ja asiat unohtuivat yllättävän vähän kesän aikana. Aiheesta jää monia asioita ratkaisematta, ja siinä on paljon pohdittavaa uusia tutkimuksia varten.</p>	
Asiasanat äidinkieli, lukeminen, kirjoittaminen, kielentuntemus, oppiminen, opetus	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopisto, suomen kielen laitos	
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1. Johdanto	1
1.1. Tutkimusongelmat ja tutkimuksen suorittaminen	1
1.2. Kielen omaksumisesta ja oppimisesta	2
1.3. Äidinkielen oppimisen ja opettamisen ongelmia	4
1.3.1. Lukutaidon tutkimisesta ja opettamisesta	5
1.3.2. Kirjoittamisen tutkimisesta ja opettamisesta	7
1.3.3. Kielentuntemuksen opettamisesta	9
1.4. Opetus- ja oppimistavoitteet kolmannella luokalla opetus- suunnitelmien mukaan	10
1.5. Oppimateriaali	13
2. Tutkimuksen suorittaminen	14
2.1. Suunnitellun opetuksen toteutuminen (päiväkirja)	14
2.2. Testitehtävät	15
3. Tutkimuksen tulokset	17
3.1. Lukeminen	17
3.1.1. Ääneen lukemistesti	17
3.1.2. Lukunopeus	18
3.1.3. Lukemisen sujuvuus	19
3.1.4. Lukuajan ja sujuvuuteen vaikuttavien seikkojen vertailua	23
3.1.5. Kolmasluokkalainen lukijana	24
3.1.6. Luetun muistamistehtävä	25
3.1.7. Luetun ymmärtämistehtävä	27
3.1.8. Luetun tekstin muistamisesta ja ymmärtämisestä	29
3.2. Kirjoittaminen	31
3.2.1. Sanelukirjoitustehtävä	31
3.2.2. Tarinan jatkamistehtävän määrällisiä tuloksia	35
3.2.3. Tarinan jatkeiden tarkastelua oppilaittain	37
3.2.4. Kolmasluokkalainen tarinan jatkajana	59

3.3. Kielentuntemus	60
3.4. Kielentuntemustehtävien tulosten tarkastelua tehtävittäin	65
4. Pohdintaa	72
LÄHDELUETTELO	75
LIITTEET 1 - 17	

1. Johdanto

Pro gradu -työssäni tutkin Kannonkosken peruskoulun kirkonkylän ala-asteen 3. luokan oppilaiden äidinkielen taitojen kehitystä lukuvuoden 1996 - 1997 aikana. Selvitän, mitä oppilaat osasivat 3. luokalle tullessaan ja miten ja minkä verran taidot lisääntyivät lukuvuoden aikana. Teen tutkimusta äidinkielen kolmella osa-alueella: lukemisessa, kirjoittamisessa ja kielentuntemuksessa.

Todellisen kielitaidon selvittäminen on haasteellinen tehtävä, eikä sitä yhden opinnäytetyön puitteissa pysty kovin monipuolisesti tarkastelemaan. Kielitaitojen kehittymiseen ja lisääntymiseen vaikuttavat erittäin monet asiat, joten mitään tyhjentävää esitystä kielen kehittymisestä ja sen syistä ei voi tehdä. Tässä työssäni pyrin tarkastelemaan taitojen kehitystä, en niinkään virheitä ja niiden vähenemistä. Tietenkin virheitten tutkistelukin on osa analyysiäni, mutta niistäkin pyrin löytämään kielen taitoaspektin.

1.1. Tutkimusongelmat ja tutkimuksen suorittaminen

Alkusysäyksen tutkimukselleni sain ollessani määräaikaaisessa luokanopettajan virassa Kannonkoskella kyseisenä lukuvuotena. Ihanteellista tutkimukseni kannalta on se, että sain koko lukuvuoden seurata oppilaiden kielen kehittymistä kouluympäristössä ja samalla myös tarkastella omaa opettajuuttani ja suhteuttaa näitä kahta kiinteästi toisiinsa liittyvää asiaa keskenään.

Tutkittavanani on tavallisen maaseutukoulun 19 kolmasluokkalaista. Joukko on hyvin heterogeeninen sekä kognitiivisilta että sosiaalisilta taidoiltaan, koska kyseessä on yksi ikäluokka ja kaikkia yhdistävänä tekijänä on vain sama syntymävuosi ja asuinkunta. Oppilaissa on sekä kirkonkylällä että sivukylillä asuvia. Oppilaista tyttöjä on seitsemän ja poikia kaksitoista. Luonnollisesti oppilailla on hyvin erilaiset kotitaustat: Oppilaita on esimerkiksi maanviljelijä-, opettaja- ja toimihenkilöperheistä. Osa oppilaista on eronneiden vanhempien lapsia.

Koko tutkimuksen työstämisvaiheessa ongelmanani on ollut sen rajaus. Olen joutunut pohtimaan esimerkiksi, kuinka paljon selvittelen oppimisen ongelmaa, opettamisen osuutta, lasten kehitysvaihetta, oppilaiden taustoja ja henkilökohtaisia

resursseja. Olen päätenyt siihen, että keskityn mahdollisimman tarkkaan tiettyihin kielellisiin taitoihin. Aineiston analyysini perustuu erityisesti kielen kehityspiirteisiin, mutta en voi kokonaan sivuuttaa psykologisia, kasvatustieteellisiä ja sosiologisiakaan kysymyksiä. Kommentoin myös niitä raportoidessani tutkimusta.

Tutkimustani luonnehtisin lähinnä etnografiseksi tapaustutkimukseksi. Se perustuu pitkäaikaiseen oleskeluun tutkittavassa yhteisössä tai ryhmässä sekä tutkijan aktiiviseen osallistumiseen ja havaintojen tekoon. Tutkimusstrategiat ovat empiirisiä. Tutkimus ei perustu tarkkoihin hypoteeseihin, ja lähtökohtana olevat kysymykset ovat yleensä laajoja ja tarkentuvat tutkimuksen edetessä. Etnografia on holistista eli ilmiötä kuvataan kaikissa eri yhteyksissään, ja kuvausten perusteella pyritään tavoittamaan kausaalisuutta. Traditionaalisti etnografikko on keskittynyt kuvaamaan yksittäistä ihmistä, pienryhmää tai sosiaalista prosessia ja hän on työskennellyt yksin. Kouluetnografian tekijälle suositellaan vähintään lukuvuoden mittaista oleskelua tutkimuskohteessa. (Syrjälä & Numminen 1988: 25 - 27.) Edellinen määritelmä sopii hyvin tutkimukseni suorittamiseen, sillä olin itse tiiviisti mukana tutkittavassa luokkayhteisössä lukuvuoden ajan, osallistuin siihen aktiivisesti opettajana ja tein havaintoja pitämällä päiväkirjaa äidinkielen tunteista.

Toisaalta tutkimukseni on myös opetukseni tutkimuksen kannalta toimintatutkimusta, jolla tarkoitetaan käytännössä toimivien henkilöiden suorittamaa omien käytäntöjensä tutkimista. Tutkimuksen myötä tutkijat pyrkivät parantamaan sosiaalisia tai kasvatuksellisia käytänteitään. Toimintatutkimus ja etnografinen tapaustutkimus sisältävät yhteisiä piirteitä ja muistuttavat näin toisiaan. (Syrjälä & Numminen 1988: 50.) Tein tutkittavilleni testitehtävät, joiden pohjalta voin pohtia äidinkielen oppimisen ja opettamisen onnistumista lukuvuoden aikana.

1.2. Kielen omaksumisesta ja oppimisesta

Kielen omaksuminen ja oppiminen on toisaalta hyvin kompleksinen ja monivivahteinen tapahtuma, mutta toisaalta hyvinkin luonnollinen vaihe ihmisen elämässä. Kielen omaksumisessa ja oppimisessa on suuri vaikutus ympäristöllä. Kieltä omaksutaan ja opitaan koko elämän ajan, mutta aktiivisin vaihe lienee alle kouluikäisenä ja kouluiässä. Monivivahteisuudessaan kielen oppiminen on mielenkiintoinen ja problemaattinen prosessi.

Tässä tutkimuksessa pyrin hahmottamaan siitä yhtä pientä osaa kolmasluokkalaisen näkökulmasta. Lähtökohtana onkin se, että tutkittavillani oppilailla on jo erittäin paljon sisäistä kielitietoa. Tähän ikään mennessä he ovat omaksuneet ja oppineet monenlaisia kielellisiä taitoja.

Leiwon mukaan (Leiwo 1987) kielenomaksuminen vaatii onnistuakseen tietyt biologiset, psykologiset ja ympäristölliset edellytykset. Yhdenkin edellytyksen puutteellisuus saattaa aiheuttaa viivästymisiä ja ongelmia kielenomaksumisessa ja oppimisessa niin koulussa kuin yleensäkin elämässä. Kuitenkaan ei ole pystytty vielä tarkasti määrittelemään kielenomaksumisen välttämättömiä ja riittäviä edellytyksiä tai sitä, millaiset puutteet aiheuttavat viivästymisiä kielenomaksumisessa. (Leiwo 1987: 53.)

Kielen osaamiselle (Leiwo 1987) ei ole ylärajaa, eikä kielitaitoa voi määritellä yksioikoisesti esimerkiksi sanaston tai kieliopin tuntemuksen perusteella. Kielen osaaminen on sitä, että kykenee sopeutumaan uusien, erilaisten tilanteiden kielenkäytölle asettamiin vaatimuksiin. Kielen kehittyminen ei siis välttämättä pääty koskaan. Koulun alkaessa syntaktinen ja morfologinen kehitys lapsen kielessä alkaa olla loppuunsaattettu: lapsi taivuttaa sanoja virheettömästi ja muodostaa kieliopillisesti oikeita lauseita. Lasten sanasto lisääntyy kouluiässä ja sanojen merkitykset monipuolistuvat. Ensimmäisinä kouluvuosina lapsen ajattelu on vielä melko konkreettista, mutta jo esimerkiksi 10-vuotiaat osaavat selittää sanoille kuvaannollisiakin merkityksiä. (Leiwo 1987: 105 - 106.)

Katri Sarmavuori on teoksessaan *Lapsen kielen oppiminen* (Sarmavuori 1982) eritellyt lapsen kielen kehityksen tunnusomaisia piirteitä ikävuosittain ja luokittain. Niihin kuuluvat normaalissa virikeympäristössä saavutetut kielelliset valmiudet ja äidinkielen opetuksessa opittavat tiedot ja taidot. Sarmavuoren mukaan kolmas - neljäsluokkalaisen sanavarasto on 5000 - 50 000 sanaa ja hänen virkkeissään on 6 - 12 sanaa. Edelleen tämän ikäinen kykenee eläytyvään kuunteluun ja lukemiseen, erottaa kuullusta pääasiat, osaa päätellä, osaa tehdä kysymyksiä, osallistuu opetuskeskusteluun, osaa kirjoittaa kirjeen, kortin, luokkalehden osan ja erottaa substantiivin, verbin ja adjektiivin. (Sarmavuori 1982: 136.) Listan perusteella kolmasluokkalainen osaa jo siis hyvin monenlaisia asioita, eikä tämä lista ole mikään tyhjentävä esitys taidoista. Moni tuon ikäinen osaa paljon enemmänkin, mutta toisaalta ei voi olettaa kaikkien osaavan edellä lueteltujakaan asioita. Yksilölliset erot ovat suuria. Sarmavuori ei kuitenkaan määrittele osaamisen kriteerejä, joten hänen luokituksensa soveltaminen on vaikeata käytännössä.

1.3. Äidinkielen oppimisen ja opettamisen ongelmia

Koulussa opettaminen ja oppiminen ovat kaksi toisiinsa kiinteästi liittyvää tapahtumaa. Oppimista voi kuitenkin tapahtua ilman opettamista ja opettamista voi valitettavasti tapahtua ilman oppimista. Jatkuva haaste koulussa onkin se, miten nämä kaksi tapahtumaa sopivasti sulautuisivat yhteen ja voisivat rakentavasti liittyä toisiinsa siten, että saavutettaisiin paras mahdollinen oppimistulos.

Leiwo kritisoi teoksessaan Lapsen kielen kehitys (Leiwo 1987) koulun kielenkäyttöä liian opettajajohtoiseksi. Hänen mukaansa lähes ainoat oppilaiden oma-aloitteiset ilmaukset tulkitaan tunnin häiritsemiseksi. Perinteinen koulukeskustelun kaava avaus (opettaja kysyy) - vastaus (oppilas vastaa) - seuraa (opettaja arvioi) on tavalliseen keskusteluun nähden päinvastainen, sillä tavallisesti se, joka ei tiedä, kysyy ja se, joka tietää, vastaa. Kyseleminen koulussa on siis eri funktiossa kuin esimerkiksi kotona. Koulussa kyselemisellä kontrolloidaan ja kuulustellaan osaamista, ei niinkään pyritä hankkimaan uutta tietoa. (Leiwo 1987: 113 - 114.) Ongelmaksi muodostuukin Leiwon mukaan se, miten lapsi sopeutuu koulun asettamiin vaatimuksiin, mutta ennen kaikkea se, miten koulu sopeutuu esimerkiksi lapsen asettamiin kielellisiin vaatimuksiin. Ongelmaan liittyvät kielelliseen suvaitsevaisuuteen eli toleranssiin liittyvät kysymykset: rakentaako koulu lapsen kielenkäytön pohjalle vai joutuuko lapsi käyttämään hänelle vierasta kielimuotoa? Teoksessaan Leiwo kyselee, pyrkiikö kouluopetus esimerkiksi kitkemään puhekielisyydet, murteellisuudet ja slangin pois vai opettaako se oppilaat tiedostumaan eri kielenkäyttötilanteiden vaatimuksista. Tai pyrkiikö koulu tarkkaan puhevikojen korjaamiseen vai opettaako se oppilaita hyväksymään myös erilaisen ääntämyksen? Antaako koulu mahdollisuuden käyttää kieltä myös väittelemiseen, taivuttelemiseen, erimielisyyden ilmaisuun, perustelemiseen, mielipiteiden puolustamiseen, suostutteluun ja jopa propagointiin? (Leiwo 1987: 134.)

Kieli on tärkeä osa ihmisen identiteettiä ja persoonallisuutta, joten kielen korjaamisella, kielenkäytön kyseenalaistamisella ja luokittelulla hyväksi tai huonoksi voidaan nöyryyttää ja jopa loukata kielenkäyttäjää. (Leiwo 1987: 135). Nykykoulussa pyritäänkin kiinnittämään aikaisempaa enemmän huomiota oppilaslähtöisiin opetustapoihin ja oppilaiden omaan aktiivisuuteen oppimisessa. Lähtökohtana tulisikin olla oppilaiden omat edellytykset ja yksilöllisyys. Tuleville kasvattajille ja opettajille riittää haasteita.

1.3.1. Lukutaidon tutkimisesta ja opettamisesta

Eero Viitaniemi on tutkinut kolmannen ja neljännen luokan oppilaiden lukutaidon kehittymistä 1960-, 1970- ja 1980- luvuilla. Hän on mitannut lukutaitoa neljällä testillä: ääneenlukunopeus-, siivilöinti-, synonyymi- ja tulkintatestillä. Siivilöintitestissä testattavan piti alleviivata suomenkielisestä tekstistä satunnaiset vieraskieliset sanat. Suomenkielisiä sanoja ja tekstiä ei tarvinnut ymmärtää. Synonyymitestissä piti erottaa sanalle samaa tarkoittava sana neljästä vaihtoehdosta. Tulkitsemistestissä piti vastata kertomuksesta tehtyihin monivalintatehtäviin, joissa kussakin tehtävässä oli neljä valmista vaihtoehtoa. (Viitaniemi 1990: 57 - 63.) Tällaiset testit voivat antaa lukutaidosta melko yksipuolisen kuvan. Ne eivät välttämättä mittaa luetun ymmärtämistä, vaan lähinnä reaktionopeutta ja erottelutaitoa. Lukemisen opetuksessa tulevaisuudessa pyrittäneen aikaisempaa enemmän juuri ymmärtävään, tulkitsevaan ja erittelevään lukemiseen.

Mekaanisen lukutaidon opettaminen kuuluu ala-asteen alkuopetuksen tavoitteisiin. Jokaisen kolmannelle luokalle siirtyvän oppilaan on hallittava lukemisen perusasiat eli kyettävä tuottamaan kirjoitettu teksti äänellisessä muodossa. Tästä eteen päin harjoitetaan yhä enemmän sujuvaa ja ymmärtävää lukutaitoa. Miten voi kehittyä sujuvaksi ja ymmärtäväksi lukijaksi?

Lukutaidon kehittymistä ja kehittämistä on tutkittu monissa tutkimuksissa. (Ks. esim. Holopainen 1996.) Ymmärtävään ja tehokkaaseen lukemiseen voi päästä harjoittelemalla lukemista tutustumalla erilaisiin teksteihin. Aina nopein lukija ei välttämättä ole ymmärtänyt parhaiten. Lukutaito on merkittävä koulussa ja yhteiskunnassa menestymiseen liittyvä välinearvo. Jo kahden ensimmäisen kouluvuoden aikana oppilailta edellytetään jonkinlaista kykyä hankkia tietoa itsenäisesti lukemalla. Ylemmillä luokilla lukutaidon opettamisessa pyritään mahdollisimman tehokkaaseen ymmärtävän lukutaidon oppimiseen. Kolmannen luokan tavoitteena on sujuvuuden lisäksi pyrkimys vähitellen luetun syvällisempään ymmärtämiseen. Lukutaidon kehittymisen kannalta 9 - 10 vuoden ikä on merkityksellinen. Silloin opitaan lukemisen sujuvuutta ja taitavat lukijat siirtyvät jo seuraavalle tasolle, jolla opitaan lukemisen käyttöä oppimisen välineenä. (Holopainen 1996: 12.)

Teoksessa *Luokanopettaja äidinkielen opettajana* (1992) pohditaan lukutaidon olemusta ja kehittämistä. Lukutaito on ensiksikin mekaanista taitoa muuttaa painetut

kirjainsymbolit sanoiksi ja tunnistaa sanat ja niiden sisältö lauseessa. Toiseksi kehittyneen lukutaidon hallitsija tekee tekstin perusteella päätelmiä, ymmärtää ja tulkitsee myös tekstin “rivien välisiä viestejä”. Aloittelevalta lukijalta yksittäisten kirjainten, tavujen ja sanojen hahmottaminen vie niin paljon huomiota, ettei hänelle jää aikaa sanojen välisten suhteiden ja viestin sisällön ymmärtämiseen. Kehittyäkseen lukutaito vaatii erityisen paljon harjoittelua. Monet lapset lukevatkin mielikseen ja varmentavat ja automatisoivat lukutaitoaan näin omia aikojaan. Jos lukeminen ei kiinnosta, oppilas ei lue. Silloin lukutaito ei pääse kehittymään. Tämä on usein hitaasti lukevien ongelma. Mitä enemmän aikaa käytetään systemaattiseen lukemisen ja kirjoittamisen harjoitteluun, sitä paremmin taidot kehittyvät. (Orpana - Pynnönen - Koli 1992: 35.) Lukuharjoitusten tulisi olla innostavia ja vaihtelevia ja niihin voisi sisällyttää kuunteluharjoituksia, sillä monesti hidaskin lukija kuuntelee mielellään. Silloin kuuntelukin voi tukea lukutaidon kehittymistä. Varsinkin kolmannella luokalla itse valitut tekstit voivat virittää ja säilyttää lukuhalun. Opettajan on kuitenkin ohjattava tekstien valintaan oppilasta, joka ei siihen itse kykene. Opettajan valitsemien tekstien osuutta ja käsittelyä ei tulisi unohtaa.

Linnakylän ja Takalan toimittamassa teoksessa *Lukutaidon uudet ulottuvuudet* (1990) Leena Blom pohtii artikkelissaan lukemisen opettamista ja kiinnittää huomion esimerkiksi tekstin ennakkointiin, kysymysten ja kommenttien tekemiseen, tiivistämiseen, merkityskarttoihin, oheisviesteihin sekä kirjoittamisen ja lukemisen yhteyteen. Ennakointi voisi olla esimerkiksi sitä, että opettaja kirjoittaa kertomuksen nimen tauluun ja oppilaat pohtivat, mitä asioita kertomus otsikkonsa perusteella voisi sisältää. Tähän yhteyteen sopii myös keskustelu siitä, ketä kertomus mahdollisesti kiinnostaa, kenelle siitä on hyötyä ja keille se on suunnattu. Kysymysten ja kommenttien tekeminen esimerkiksi marginaaleihin vaatii harjoittelua, mutta lisää tekstin sisällön syvällisempää tuntemusta ja hallintaa, koska tekstiä silmäilläään useaan kertaan lukemisen aikana. Tiivistelmän tekeminen voi auttaa tekstin keskeisten asioiden löytämisessä ja muistamisessa. Vastaavasti merkityskartan avulla lukija pystyy liittämään yhteenkuuluvat asiat omaan ketjuunsa ja pohtimaan syiden ja seurausten, ongelmien ja ratkaisujen sekä tilanteiden ja esimerkkien suhteita. Miellekartaksi voi valita itselleen parhaiten sopivan graafisen kuvaksen, jonka muotoon luettava tekstikin voi vaikuttaa. Jos lukija ei ymmärrä tekstin oheisviestejä, tulkinta voi mennä väärään. Useimpien tekstien lukeminen edellyttää enemmän tai vähemmän aikaisempia tietoja, joiden pohjalta teksti perustuu. Blomin esimerkin mukaan “kolmesta

tuhdista sisaruksesta” puhuminen menee yli ymmärryksen, jos ei tunne Kolumbuksen löytöretkien historiaa ja hänen laivojensa nimiä. Lukemisen ja kirjoittamisen voi liittää toisiinsa esimerkiksi kirjallisuuden käsittelyn yhteydessä. Esimerkiksi jokaiselle annetaan lukemisen jälkeen muutama pohtimista vaativa kysymys (Mitä ajattelit lukiessasi? Millainen vaikutelma jäi? Mitä teksti toi mieleesi?), joihin oppilaat vastaavat ensin kirjallisesti ja sen jälkeen vastauksista keskustellaan luokassa. (Lukutaidon uudet ulottuvuudet 1990: 94 - 104.)

Lukutaidon opettamisessakaan ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa työtapaa. Kukaan ei tule sanomaan, miten työ täytyy tehdä. Esimerkiksi eri luokissa, eri ikäisten keskuudessa ja eri tekstien käsittelyssä voidaan eri työskentelytavoilla saada aikaan paras mahdollinen tulos. Rohkea erilaisten työtapojen kokeileminen on paitsi haastavaa usein myös antoisaa, koska niiden avulla voi huomata toiset tavat tehokkaammiksi kuin toiset opettajan persoonaan puuttumatta. “Lukemisen opettaminen on vaikeaa - lukutaidon hankkiminen kiinnostava haaste.” (Lukutaidon uudet ulottuvuudet 1990: 105 - 106.)

1.3.2. Kirjoittamisen tutkimisesta ja opettamisesta

Sirkka-Liisa Rauramo on vertaillut 1989 ilmestyneessä tutkimuksessaan kansakoulun ja peruskoulun kolmas- ja neljäsluokkalaisten kirjoitelmia. Hän on tarkastellut kirjoitusta ja kirjoittamisen oppimista vertaamalla kahta eri-ikäistä kirjoitusaineistoa toisiinsa. Vertailukriteeristöksi hän on muodostanut kolmivaiheisen rakennelman: 1. Muodon tason piirteet, johon kuuluvat kirjainten ja sanojen oikeinkirjoitusseikat, 2. Lauseiden ja virkkeiden tason piirteet, kuten lauseiden ja virkkeiden hallinta ja välimerkkien käyttö sekä 3. Sisällön tason piirteet, kuten sisällön määrä ja laatu ja sen käsittelytapa. Kahden ensimmäisen tason hallintaa hän on tarkastellut tilastollisin perustein laskemalla virheiden määriä ja esiintymistajuuksia. Kirjoitelmien sisältöjä hän on verrannut tuotosten määrän ja laadun perusteella. Tutkimuksessaan hän on myös tarkastellut kirjoitelmien positiivisia piirteitä, aiheita, teemoja ja sävyjä. (Rauramo 1989: 130.)

Kirjoittamisen opetus on haastavaa ja mielenkiintoista. Ei ole olemassa yhtä ainoaa oikeaa tapaa opettaa sitä, mutta lukemisen ja kirjoittamisen yhteys on havaittu jo kauan sitten: innokkaimmat lukijat ovat yleensä myös taitavimpia tekstin tuottajia. (Ks. esim.

Keravuori - Mäenpää 1982: 194.) Kirjoittamisen opetuksen perusajatuksena voi pitää sitä, että oppilas oppisi kirjoitetun tekstin avulla ilmaisemaan itseään ja tarkoituksiaan selkeästi ja ymmärrettävästi. Kirjoitusharjoitusten tulisi olla monipuolisia ja vaihtelevia. Ne voisivat liittyä jollakin tavalla äidinkielen muihin osa-alueisiin, kuten lukemiseen ja suulliseen viestintään.

Kirjoittamisen opetuksen yhteydessä on jo pitkään puhuttu prosessikirjoittamisesta. Minkä verran sitä koulun äidinkielen opetuksessa on painotettu, onkin pohtimisen arvoinen kysymys, mutta ainakin kokeilujen tulokset ovat olleet kannustavia. Prosessikirjoituksessa tärkeimpänä kiinnostuksen kohteena on kirjoitusprosessi, kun vanhastaan kiinnostuksen kohteena on ollut kirjallinen tuotos. Koulun kirjoitustunnit ovat olleet usein kokeenomaisia tilanteita, joiden tuotokset opettaja on evaluoinut, ja arviointi on vaikuttanut suoraan todistuksen arvosanaan. Tällöin kirjoituksesta on tullut pakonomainen tapahtuma ja harjoitus on jäänyt liian vähäiseksi. (Ks. esim. Keravuori - Mäenpää 1982: 185, 191 - 192.) Tuotos on tärkeä myös prosessikirjoittamisessa, mutta sen aikaansaamiseen käytetään enemmän aikaa kuin ennen. Se vaatii niin opettajalta kuin oppijaltakin kärsivällisyyttä ja pitkäjänteisyyttä, mutta tuloksena on yleensä kirjoitustaidon kehittyminen. Kun kirjoitettua tekstiä prosessoidaan useampaan kertaan, on selvää, että sen lopullinen muoto muuttuu välivaiheiden aikana. Muutoksia voivat aiheuttaa niin kirjoittaja itse kuin luokkatoverit ja opettajakin. Palautteen ja evaluoinnin keskeisenä tarkoituksena ei ole osoittaa kirjoituksessa olevia virheitä, vaan niiden määrittelyn sijaan tärkeämpää on yhdessä rakentavasti pohtia monelta kannalta kirjoituksen hyviä ja huonoja puolia. Opettajan tehtävä on tukea ja ohjata kirjoittajaa esimerkiksi hakuteosten käytössä tai sellaisessa työskentelyvaiheessa, missä hän eniten apua tarvitsee. (Keravuori - Mäenpää 1982: 192 - 194.)

Prosessikirjoittamisen opetuksen tavoitteiden toteutuminen ei aina ole ongelmaton. Ensiksikin kirjoittamisprosessi on hyvin aikaa vievää. On huomioitava, että äidinkielen opetustavoitteiden laajuus ja monimuotoisuus asettaa aikarajat kullekin osa-alueelle. Toiseksi prosessointiin perustuva kirjoittaminen vaatii myös käytännön järjestelyjä, joita ovat esimerkiksi tilajärjestelyt ja lähdekirjallisuuden käyttö. Kaikki koulut eivät ole tasavertaisia näissäkään asioissa. Edellisiä seikkoja ongelmallisempi lienee kuitenkin tovereiden osuus kirjoitustilanteessa. Monien oppilaiden mielestä voi olla vastenmielistä antaa luokkatoverille oma tekstinsä luettavaksi. Toisaalta varsinkin monet nuoret kirjoittajat haluavat tekstilleen lukijan mahdollisimman pian. Parhaimmillaan toverin kiinnostus

tekstiin voi motivoida kirjoittajaa tuotoksensa tarkempaan ja huolellisempaan editoimiseen. Yhteiselle tarkastelulle pitäisi jäädä riittävästi aikaa, jotta se olisi mahdollisimman hyödyllistä kirjoittajan kehittymisen kannalta. (Keravuori - Mäenpää 1982: 192.)

1.3.3. Kielentuntemuksen opettamisesta

Äidinkielen opetuksessa kielentuntemuksesta on käytetty monia termejä, kuten kielioppi, kielitaito tai kielitietous. Jo vanhat nimitykset kuulostavat varsinkin oppilaiden korvaan liian tieteellisiltä tai etäisiltä, mikä saattaa vaikuttaa kielteisten mielikuvien muodostumiseen itse ilmiöstä. Tutkimukseeni termiksi olen valinnut kielentuntemuksen, sillä se sisältää mielestäni merkitykset tietämys ja tuntemus. Moniin kielen ilmiöihin ei ole olemassa oikeita tai väärä vastauksia, vaan monet niistä perustuvat kontekstiin ja intuitioonkin.

Kielioppityöryhmän mukaan (Kieli ja sen kieliopit 1994) ala-asteen äidinkielen opetusta on kritisoitu siitä, että teoreettista kielioppia opetetaan kyllästymiseen asti, mutta sitä ei kuitenkaan opita. Kielioppityöryhmä suosittelee ala-asteen kielentuntemuksen opetuksen tavoitteiksi seuraavaa: Kirjoittamisen ja lukemaan oppimisen yhteydessä opitaan kielen merkkijärjestelmäluonne: äänne, tavu, kirjain, sana lause. Pienemmistä yksiköistä opitaan muodostamaan vähitellen suurempia kokonaisuuksia. Lauseesta opetellaan ensin etsimään verbi, vaikkei siitä tarvitse kieliopillista nimitystä heti käyttääkään. Kirjoittamisessa tärkeä kieliopillinen käsite on lause ja välimerkkien opettamisen tulisi liittyä kiinteästi tekstin editoinnin yhteyteen sillä tavalla, että kiinnitetään huomiota niiden merkitykseen tekstin selventäjänä. Pisteiden kysymys- ja huutomerkkien opettaminen esimerkkilauseissa ohjaa oppijaa huomaamaan lauseen illokutiivisen sävyn muuttumisen. Kielioppityöryhmä suosittelee myös prototyyppisten semanttisten roolien etsimistä yksittäisistä lauseista ja teksteistäkin ja keskustelemista niistä. Oppilaat oppivat siten operoimaan prototyyppisillä käsitteillä ja ymmärtävät prototyypin idean. Tämä voi auttaa myöhemmin ymmärtämään lauseenjäsenyyksen logiikkaa. (Kieli ja sen kieliopit 1994: 142 - 143.)

Edelleen kielioppityöryhmä toteaa, että ala-asteella osa oppilaista on kypsytynyt käsittelemään kieliopillisia asioita, joten voidaan oppia tunnistamaan selkeitä sanaluokkaryhmiä prototyyppisistä lauseista. Alussa sanaluokkia voidaan määritellä semanttisesti. Opetuksen perustana tulisi olla oppilaiden omat intuitiot, oivallukset ja havainnot.

Muodollista lauseenjäsennystä ei ole tarpeellista opettaa ala-asteella. Tärkeämpää on saada oppilas ymmärtämään, että lause muodostuu toisiinsa liittyvistä ja järjestyksessä olevista, taivutetuista sanoista ja sanaryhmistä, joilla on prototyyppisiä merkitystehtäviä. Yleensäkin kielioppityöryhmä painottaa semanttisten kysymysten käsittelyn tarpeellisuutta jo ensimmäiseltä luokalta lähtien. Kielen ilmiöiden merkitysten tarkkaileminen tuo kielen omakohtaisemmaksi, havainnollisemmaksi ja ymmärrettävämmäksi. Semantiikkaa voi opiskella leikinomaisesti luonnollisissa konteksteissa eikä irrallisten sanojen merkityksinä. Semantiikan opetukseen voi liittää sijojen ja sanojen johtamiseen liittyviä asioita. Keskeistä opetuksessa kuitenkin on, että semanttisiin ongelmiin ei ole yhtä oikeaa ratkaisua, vaan lasten intuitiot ovat periaatteessa oikeita. (Kieli ja sen kieliopit 1994: 143.)

Kielenhuollossa koulun tehtävä on kielioppityöryhmän mukaan opettaa oppilaat käyttämään korrektia kirjoitettua kieltä sekä luomaan ja tulkitsemaan eri tekstejä. Yhteiskunnassa ja työelämässä selviytyminen vaatii kirjoitetun kielen konventioiden hallitsemista. Näin työelämässä välttämättömien taitojen opettaminen tasoittaa myös oppilaiden välisiä sosiaalisia kuiluja. Oppilaille tulisi tehdä selväksi, että vastaanottajista joudutaan taistelemaan sekä sisällön että muodon keinoin - epäkurantti tavara ei käy kaupaksi kielen alueellakaan. (Kieli ja sen kieliopit 1994: 195.) Viimeksi mainitut tavoitteet saattavat tuntua liian kauaskantoisilta asioilta kolmasluokkalaisten opetusta ajatellen, mutta olkoot ne suuntaa antavia tavoitteita myöhempää opetusta varten. Eihän heti kolmannen luokan syksyllä tarvitse puhua työelämässä ja yhteiskunnassa selviytymisen ja kielen suhteesta, mutta kielen merkitys ja tärkeys pitäisi tulla esille opetuksessa niin, että oppilaat kokevat äidinkielen tärkeäksi ja mielekkääksi aineeksi koulussa.

1.4. Opetus- ja oppimistavoitteet 3. luokalla opetussuunnitelmien mukaan

Äidinkieleen integroituvat luonnollisesti useat oppiaineet koulussa. Se on edellytys kaikkien muiden aineiden oppimiselle. Vähintäänkin viestinnälliset perustaidot kuuluvat kaikkiin kouluaineisiin. Esimerkiksi sellaiset kielenkäyttötaidot kuin kuunteleminen, lukeminen ja kirjoittaminen liittyvät kaikkiin reaaliaineisiin. Kaikkia edellä mainittuja taitoja tarvitaan yhteiskunnassa, joten äidinkielen opettamista on syytä pitää arvossa ja kehittää jatkuvasti.

Äidinkielen keskeiset oppisisällöt 3. luokalla käyttämäni *Suomen kielen kirjani 3* opettajan kirjan mukaan on jaettu kahteen laajaan kokonaisuuteen: kieleen ja kirjallisuuteen sekä kielenkäyttötaitoihin. Kieli ja kirjallisuus -osa sisältää kielentuntemuksen ja kirjallisuuden opettamisen ja kielenkäyttötaidot-osa sisältää kuuntelemisen, suullisen ilmaisun, lukemisen ja kirjallisen ilmaisun. Kirjan alussa oleva opetussuunnitelma oli lähinnä perustana opetuksessani. Oppimis- ja opetustavoitteiden toteutumista tarkastelen tässä työssä erityisesti kielentuntemuksen, lukemisen ja kirjallisen ilmaisun osalta.

Kirjassa kielentuntemuksen oppimistavoitteena on ilmaisuvarojen kartuttaminen, johon kuuluvat kuunteleminen ja keskusteleminen sekä havaintojen ja mielikuvien ilmaiseminen sanoin. Edelleen tavoitteena on sanakenttien ja -ketjujen sekä ala- ja yläkäsitteiden muodostaminen ja ymmärtäminen. Harjoitellaan vastakohtien ja helppojen yhdyssanojen muodostamista sekä sanojen johtamista ja tehdään havaintoja sanojen lainautumisesta. Eri kielenkäyttötilanteita voi opettajan kirjan mukaan harjoitella kyselemällä, elämysten ja mielipiteiden ilmaisemisella, kielellä leikkimisellä tai taiteellisella esittämisellä. Lausetajua voi kehittää kuuntelemalla erilaisia lauseita, hahmottamalla ja tuottamalla lauseita kuvalukemisen tai kysymysten avulla. Sanaluokkajaon pohjaksi sanoja pyritään ryhmittelemään merkityksen ja muodon perusteella ja erottamaan niistä substantiiveja, adjektiiveja ja verbejä. Opitaan erottamaan yksikkö ja monikko. Vierasperäisiä äänteitä ja kirjaimia varmennetaan vieraan kielen opiskelun tueksi sekä kiinnitetään huomiota äänteen kestoon ja tavuttamiseen. Aakkostamista harjoitellaan lähinnä ensimmäisen kirjaimen mukaan. Kokonaisuutena kielentuntemuksen aineksen tulisi palvella ensisijaisesti kielenkäyttötaitojen oppimista eikä sitä pitäisi painottaa erillisenä tietoainekseen. Niinpä esimerkiksi kielentuntemuksen eri termit eivät saisi kahlita kielen oppimista. (Suomen kielen kirjani 3, opettajan kirja 1989: 8.)

Lukemisen opettamisen perustana 3. luokan opettajan kirjan mukaan äidinkielen tunnilla keskeisessä asemassa tulisi olla kaunokirjallisen aineksen. Edelleen tarvitaan helppoakin tekstiä lukutaidon varmentamiseen. Osa oppilaista tarvitsee vielä lukemisen perusharjoittelua, osa enemmän pohtivaa lukemista. Lukutaitoa varmennetaan ja kehitetään eriyttäen ja edeten oppilaiden edellytysten mukaan. Harjoitetaan ääneen ja ääneti lukemista, joista jälkimmäinen yleistyy. Luetun ymmärtämistä harjoitellaan toimimalla kirjallisten ohjeiden mukaan, esimerkiksi vastaamalla luettua koskeviin kysymyksiin, keksimällä kysymyksiä, otsikoimalla tai kertomalla luetusta tekstistä. Pyritään havaitsemaan asioiden

peräkkäisyys, kertovan tekstin juoni sekä otsikon ja sisällön vastaavuus. Kolmasluokkalaisilla tulisi olla mahdollisuus myös itsenäiseen, omavalintaiseen lukemiseen kiinnostuksen mukaan sekä ilmaisuun ja tuottamiseen luetun pohjalta, kuten kuvittamiseen ja esittämiseen. (Suomen kielen kirjani 3, opettajan kirja 1989: 10.)

Kirjan opetussuunnitelman mukaan kirjallisen ilmaisun tulisi sisältää kirjoituskirjainten kertausta, erityisesti vierasperäisten kirjainten ja vaikeiden kirjainliittymien varmentamista sekä sanojen kirjoittamista kirjoituskirjaimin mallin mukaan ja itsenäisesti. Erisnimien oikeinkirjoitukseen kiinnitetään huomiota lähinnä ihmisten, eläinten ja paikkojen nimissä. Lauseiden ja virkkeiden tuottamista harjoitellaan jatkamalla ja täydentämällä lauseita sekä tuottamalla niitä itsenäisesti. Lauseiden ja virkkeiden oikeinkirjoituksessa kiinnitetään huomiota lähinnä isoihin välimerkkeihin ja pilkkuun luettelossa. Kokonaisvaltaista tekstin rakentamista harjoitellaan esimerkiksi kirjoittamalla lyhyitä tekstejä, kuten kortteja ja kirjeitä tai jatkamalla kertomusta, joissa sisältö on muotoa tärkeämpi. Oppilaita tulisi rohkaista ja ohjailla omaehtoiseen kirjoittamiseen. Tuotoksilta ei edellytetä virheettömyyttä, vaan pyritään ennen muuta sisällön rikastuttamiseen. (Suomen kielen kirjani 3, opettajan kirja 1989: 11.)

Kannonkosken kunnan peruskoulujen kuntakohtaisessa opetussuunnitelmassa alasteen äidinkielen opetuksen tavoitteena on, että oppilas “kehittyy hyväksi lukijaksi, taitavaksi kirjoittajaksi, monipuoliseksi suullisen esityksen taitajaksi ja toisia ymmärtäväksi kuuntelijaksi.” 3. ja 4. luokan äidinkielen yleisistä opetustavoitteista on mainittu seuraavaa: “Kiinnitetään huomio erilaisten opiskelustrategioiden ymmärtämiseen. Opetus voidaan jakaa sangen selväpiirteisesti lukemiseen, tekstin tuottamiseen ja kirjoittamiseen, kielioppiin, suulliseen esitykseen ja sanavaraston kartuttamiseen.” Lisäksi tarkemmin opetuksen osa-alueista on mainittu sanomalehtien tutkiminen ja lukeminen sekä oman luokkalehden teko, tutustuminen näytelmäkirjallisuuteen sekä pikkunäytelmien, kuunnelmien ja vuoropuhelujen valmistaminen ja kriittisen lukemisen ja television katselun korostaminen. Kirjoittamista harjoitellaan opetussuunnitelman mukaan aine-, muisti- ja sanelukirjoituksilla, tekemällä käsialaharjoituksia, jatkamalla keskeytettyä tarinaa sekä kirjoittamalla satuja ja runoja. Suullisessa esityksessä tehdään erilaisia esiintymisharjoituksia, kasettiäänityksiä ja mahdollisesti videokuvausta. Kieliopin opetuksen tavoitteena on lauseen muodostaminen ja kappalejako sekä yhdyssanojen ja sanaluokkien oppiminen. Substantiivit, adjektiivit ja verbit tulisi oppia 3. luokalla ja edelleen muut sanaluokat 4.

luokalla. Lisäksi opetetaan propriit, appellatiivit ja vuorosanaviiva. (Kannonkosken kunta, opetussuunnitelma.)

Kannonkosken kunnan opetussuunnitelman mukainen ala-asteen äidinkielen opiskelun yleinen tavoite ”kehittyä hyväksi lukijaksi, taitavaksi kirjoittajaksi, monipuoliseksi suullisen esityksen taitajaksi ja toisia ymmärtäväksi kuuntelijaksi” on laaja ja haastava. Siksi luokkakohtaisen opetussuunnitelman tulisi olla tarkempi ja kattavampi. Mitä esimerkiksi tarkoitetaan 3. ja 4. luokan opetuksessa ”huomion kiinnittämisellä erilaisten opiskelustrategioiden ymmärtämiseen” tai ”kriittisen lukemisen ja television katselun korostamisella”? Toisaalta nykyiset kuntakohtaiset opetussuunnitelmat antavat kouluille paremmat mahdollisuudet profiloitua opetuksessa tiettyihin asioihin, joissa voidaan hyödyntää esimerkiksi paikallishistoriaa ja alueellista sijaintia, mutta toisaalta liika vapaus voi aiheuttaa sen, että opetussuunnitelmista tulee liian yleisiä tai niin ympäröivä, että niiden todellisia tavoitteita on vaikea hahmottaa.

Opetus- ja oppimistavoitteet äidinkielessä näyttävät opetussuunnitelmien valossa olevan erittäin monipuoliset. Totuus kuitenkin on, että kaikkia kolmannelle luokalle asetettuja tavoitteita ei voi kaikissa tapauksissa saavuttaa, vaan on keskityttävä olennaisiin ja kussakin tilanteessa tarpeellisiksi havaittuihin sisältöihin. Opetuksen suunnittelun kannalta keskeisessä asemassa ovat silloin opettaja, oppilaat ja oppimateriaali.

1.5. Oppimateriaali

Tutkimusluokallani käytössä olleet oppikirjat olivat *Suomen kielen kirjani 3, Kolmas lukemisto* ja *Kirjoitusvihkoni 3*. *Suomen kielen kirjani 3* sisältää enimmäkseen kielentuntemusasioita ja harjoituksia. Oppikirjan alussa on erillinen viestinnän opetuksen jakso ja lopussa kielenkäyttötehtävien osuus, johon kuuluvat niin kielentuntemus, kirjoittaminen, lukeminen kuin viestintäkin. *Kolmas lukemisto* palveli opetuksen lukuharjoituksia. Se sisältää eripituisia ja -tyylisiä tekstejä. Pääosan muodostavat erilaiset fiktiiviset kertomukset, jotka ovat peräisin muista teoksista, esimerkiksi satukirjoista tai kotimaisten kirjailijoiden klassikoista. Siinä on myös runo- ja riimitekstejä, pieniä historiallisia tekstejä sekä tietopohjaista ainesta esimerkiksi liputuspäivistä ja muutama näytelmä. Kirjoitusharjoituksia varten kahden edellisen kirjan lisäksi käytössä oli mekaanista ja luovaa kirjoitusta

tukeva *Kirjoitusvihkoni* 3. Kaikki käytössä olleet oppikirjat liittyivät äidinkielen keskeisiin oppisisältöihin 3. luokalla. Vaikka kukin kirja kuului lähinnä tiettyyn äidinkielen osa-alueeseen, se saattoi myös palvella toisella alueella. Kielenkäyttötaidot liittyvät kiinteästi toisiinsa. Lisäksi luokassa oli oma pieni kirjastonsa lasten ja nuorten kirjallisuutta, jonka lukemisto oli oppilaiden vapaassa käytössä.

2. Tutkimuksen suorittaminen

2.1. Suunnittelun opetuksen toteutuminen (päiväkirja)

Kolmannen luokan kirjan opetussuunnitelman oppimistavoitteet ovat hyvin laajat ja monipuoliset. Äidinkieli monipuolisena oppiaineena sisältää kullakin vuosiluokalla valtavasti tavoitteita. Oppiaineen laajuus lisää myös valinnan vapautta ja väljyyttä varsinaisen opetuksen suunnitteluun ja organisointiin. Nykyisin lisäksi kunta- ja koulukohtaisten opetussuunnitelmien mukaan voidaan keskittyä tarkemmin tiettyihin opetusalueisiin. Opettajan ei tarvitse tiukasti pitäytyä yhdessä suunnitelmassa, vaan hän voi melko vapaasti suunnitella kunkin yksittäisenkin luokan tavoitteet. On hyvä, että opettajan persoona ja oppilaitten lähtökohdat tulevat esille opetuksen suunnittelussa.

Opetettavallani luokalla äidinkielen viikkotunteja oli viisi, joista yksi oli merkitty lukujärjestykseen kaksoistuntina. Pääsääntöisesti vuoden jokaisella viikolla opiskeltiin niin lukemista, kirjoittamista kuin kielentuntemustakin. Yleensä kerran viikossa oli vähintään yksi luku- ja kirjoitustunti. Omasta opetuksestani äidinkielen tunneilla olen pitänyt päiväkirjaa vuoden aikana, joten voin käyttää sitä apuna aineiston analysoinnissa. (Liite 1.) Päiväkirjaan olen kirjoittanut jokaisesta tunnista lähinnä opetettavan asian, opetustavan ja joitakin muita huomioita tai kommentteja. Läheskään kaikkea tunnin kulkuun liittyvää en ole voinut ottaa mukaan, koska se olisi vaatinut tuntien nauhoittamista. Olen selostanut lukuvuoden jokaisen äidinkielen tunnin kulun pääpiirteissään. Otan tähän kaksi esimerkkiä liitteestä 1: tunnit 30. elokuuta ja 7. helmikuuta.

30.8. Keskustelemme erilaisista kirjoista (kuvakirjoista, satukirjoista ym.) *Suomen kielen kirjani* 3:n sivujen 20 - 21 pohjalta. Pohdimme, mitä asioita tapahtuu vain saduissa ja keksimme sopivia nimiä eri satuolentoille, kuten pahalle noidalle ja peikolle, kuninkaalle, kuningattarelle, prinssille ja prinsessalle, karhulle, ketulle ja jänikselle tai hölmöläiskaveruksille. Oppilaat kirjoittavat lyhyen sadun kirjan kolmen kuvan kuvasarjan perusteella. Kotitehtävänä oppilaat saavat lukea minkä tahansa kirjan ja esitellä sen seuraavalla tunnilla toisille.

7.2. Oppilaat lukevat kirjoittamiaan uutisia vapaaehtoisesti luokan edessä. Tutkimme muutama päivä sitten ilmestynyttä *Keskisuomalaista*. Jokainen saa tehtäväkseen etsiä lehdestä uutisen, joka vaikuttaa mielenkiintoiselta ja mieltää, miksi. Kun kaikki ovat valinneet uutisen, he kertovat toisilleen, miksi valitsivat juuri sen uutisen. Sitten oppilaat lukevat itsenäisesti uutisensa ja kertovat, vastasiko se odotuksia. Monet valitsivat uutisen ainakin seuraavien syiden perusteella: Siinä oli itseen liittyviä asioita, kuvia, mielenkiintoinen harrastus, se oli ajankohtainen. Myös uutisen koko vaikutti valintaan. Tunnin lopussa annan kaikille lukupassinsa jo täyttäneille lukudiplomit, jotka liittyvät sanomalehtiiviikkoon.

(Liite 1.)

2.2. Testitehtävät

Testasin kolmasluokkalaisten äidinkielen oppimista ja taitojen kehittymistä kolmella osa-alueella: lukemisessa, kirjoittamisessa ja kielentuntemuksessa. Laadin kunkin osa-alueen testaamiseen sopivat testitehtävät. Lukutaitoa testasin ääneen lukemistestillä sekä luetun muistamis- ja luetun ymmärtämistehtävällä. (Liitteet 2. - 10.)

Ääneen lukemistestissä oppilas oli kahden kesken opettajan kanssa ja luki noin 150 sanan pituisen tekstin nauhalle Astrid Lindgrenin teoksesta *Peppi aikoo merille*. (Liite 2.) Ennen lukemista sanoin oppilaalle, että hän saa lukea edessään olevan tekstin ääneen omassa tahdissaan. Luetun muistamistehtävä tehtiin luokassa. Oppilaat saivat hiljaa luettavakseen fiktiivisen kertomuksen *Kolmannesta lukemistosta* tai sitä vastaavan tekstin. (Liitteet 3. ja 5.) He saivat lukea tekstin kahteen kertaan ja pyytää sen jälkeen tekstiin liittyvät avoimet kysymykset, joihin he vastasivat itsenäisesti. Teksti otettiin kysymysten pyytämisen jälkeen pois. Kysymyksiä oli kuusi ja ne vaativat yhden tai useamman sanan vastaukset. (Liitteet 4. ja 6.) Luetun ymmärtämistehtävä oli samantyyppinen kuin luetun muistamistehtävä, mutta siinä oppilaat saivat pyytää tekstiin liittyvät kysymykset yhden

kerran lukemisen jälkeen ja saivat käyttää luettua tekstiä apunaan, kun vastasivat kysymyksiin. Avoimia kysymyksiä tässä testävässä oli 4 - 5. (Liitteet 7. - 10.)

Kirjoittamistaitojaan oppilaat osoittivat sekä kirjoittamalla sanelun mukaan että jatkamalla aloitettua tarinaa. Luin oppilaille ensin muutaman virkkeen pituisen tarinan alun. (Liite 11.) Sen jälkeen luin tarinan muutaman sanan jaksoissa, jotka oppilaat kirjoittivat paperille sanelun mukaan. Kun kaikki olivat kirjoittaneet sanelun, sanoin oppilaille, että he saavat nyt itse jatkaa tarinan loppuun. Jokainen sai siis käyttää omaa mielikuvitustaan jatkaessaan tarinaa, eikä vaatimuksia ollut esimerkiksi kirjoitelman pituuden suhteen. Tarvitessaan oppilas sai lisää paperia.

Kielentuntemustehtävä sisälsi kolmannen luokan keskeisiä kielentuntemusasioita, kuten aakkostamista, lauseen jatkamista, vuorosanaviivan käyttöä, sanaluokkajakoa, synonyymeja ja yhdyssanoja. Oppilaat tekivät itsenäisesti 15 tehtävää sisältävät tehtäväpaperit, josta noin kaksi sivua tehtiin yhden oppitunnin aikana ja kolmas sivu välitunnin jälkeen. (Liitteet 12., 14. ja 16.)

Kaikki testitehtävät pidettiin syksyllä 1996 ja keväällä 1997. Kielentuntemustehtävä pidettiin lisäksi syksyllä 1997 oppilaiden aloitettua neljännen luokan. Kielentuntemustehtävä pidettiin kesäloman jälkeen kolmannen kerran, koska oletuksena oli, että sen sisältämät asiat unohtuvat kesän aikana, ja näin saadaan paremmin kuva todellisesta oppimisesta. Kunkin tehtävän suorittamiseen oppilaat saivat käyttää itselleen sopivan pituisen ajan, paitsi yhteisessä sanelukirjoitustehtävässä osa joutui odottelemaan hitaampia kirjoittajia.

3. Tutkimuksen tulokset

3.1. Lukeminen

3.1.1. Ääneen lukemistesti

Ääneen lukemistestissä oppilas luki eteen annetun tekstin nauhalle omassa tahdissaan erillisessä huoneessa, jossa opettaja oli mukana. Syksyn 1996 ääneen lukemistestissä oli 148 sanaa ja kevään 1997 testissä 146 sanaa. Yritin löytää mahdollisimman samantyylliset tekstit, ja mielestäni löysinkin ne samasta *Peppi aikoo merille* -kirjasta. (Liite 2.) Toisessa testissä sanamäärä oli kaksi sanaa enemmän, koska muuten luettava virke olisi jäänyt kesken. Kahden sanan ero ei ajassa tai muissakaan myöhemmin työssäni tarkasteltavissa ilmiöissä liene merkityksellinen. Ääneen lukemisen oppimisessa otan analysoitavakseni lukunopeuden, sanan uusimisen ennen kuin se on luettu loppuun, väärin luetun sanan, sanan lukematta jättämisen tai sanan lisäyksen, sanan katkeamisen (tavaamisen) ja tauon paikassa, johon se ei luontevasti kuulu.

3.1.2. Lukunopeus

Taulukko 1: Oppilaiden lukunopeudet syksyn ja kevään testeissä sekä muutos sekunteina ja prosentteina (KA=keskiarvo, KH=keskihajonta).

Oppilas	Syksy 1996	Kevät 1997	Muutos (s)	Muutos (%)
A	239 s	174 s	- 65 s	- 27 %
B	98 s	82 s	- 16 s	- 16 %
C	101 s	94 s	- 7 s	- 7 %
D	104 s	88 s	- 16 s	- 15 %
E	290 s	250 s	- 40 s	- 14 %
F	126 s	130 s	+ 4 s	+ 3 %
G	120 s	106 s	- 14 s	- 12 %
H	140 s	92 s	- 48 s	- 34 %
I	170 s	129 s	- 41 s	- 24 %
J	100 s	80 s	- 20 s	- 20 %
K	130 s	120 s	- 10 s	- 8 %
L	129 s	89 s	- 40 s	- 31 %
M	270 s	173 s	- 97 s	- 36 %
N	141 s	107 s	- 34 s	- 24 %
O	241 s	134 s	- 107 s	- 44 %
P	100 s	82 s	- 18 s	- 18 %
Q	106 s	83 s	- 23 s	- 22 %
R	230 s	133 s	- 97 s	- 42 %
S	152 s	120 s	- 32 s	- 21 %
KA	157 s	119 s	- 38 s	- 24 %
KH	62	42		

Taulukosta on selkeästi havaittavissa, että monen oppilaan lukunopeus on kolmannen kouluvuoden aikana parantunut huomattavasti. Vain yhden oppilaan lukunopeus näyttäisi hidastuneen. Tosiasiassa tämänkään oppilaan lukutaito tuskin on huonontunut. Oppilaalla oli nimittäin testipäivänä selvästi flunssaa ja hän yskiskeli ja nieleskeli testin aikana normaalia enemmän, mikä vaikutti lukemiseen. Luonnollisesti lukeminen 3. luokalla lisääntyy kouluaineiden lisääntymisen ja luettavan aineksen lisääntymisen myötä, mitkä varmasti paljolti vaikuttavat myös lukunopeuden muutokseen. Toisaalta testitilanne oli jo syksyltä tuttu, joten esimerkiksi mahdollinen jännittäminen ei päässyt enää häiritsemään lukemista.

Ääneen lukeminen ei kuvaa täysin todellista lukunopeutta ja varsinkaan luetun

ymmärtämistä, mikä lukemisessa on tärkeintä. Yleensä lue hiljaa nopeammin kuin ääneen, koska silloin ei tarvitse käyttää aikaa sanojen äänellisen muodon tuottamiseen. Ääneen lukeminen tässä ikävaiheessa antanee kuitenkin paremman kuvan todellisesta lukunopeudesta kuin vastaava teksti esimerkiksi muutama vuosi myöhemmin, kun hiljaa lukeminen lisääntyy. Kun seurasin luokassa vuoden aikana lukemista esimerkiksi lukutunneilla huomasin, että muutama oppilas näytti lukevan huomattavasti nopeammin ääneti kuin silloin, kun luettiin vuorotellen ääneen. Kyse ei ollut siitä, että tällaiset oppilaat olisivat pinnanneet lukemisesta, koska sisällöstä kysyttäessä he osasivat vastata. Luokassa toisten kuullen lukeminen voikin olla jollekin ylivoimaista tai ainakin kangistavaa. Tätä ongelmaa ei testitilanteessa ollut, koska jokainen sai lukea yksin omassa rauhassaan.

Mielestäni paljon oppimista oppilaan lukemisessa on tapahtunut silloin, kun hänen lukunopeutensa noin 150 sanan lukutestissä on lisääntynyt yli 40 prosenttia eli oppilas on nopeuttanut lukemistaan lähes puolella lukuvuoden aikana. Näin näyttää käyneen testin mukaan luokan kahdella oppilaalla. Melko paljon oppimista mielestäni on tapahtunut silloin, kun oppilaan lukunopeus on lisääntynyt yli 30 prosenttia eli oppilaan lukuaika on pienentynyt yli kolmanneksen syksystä kevääseen. Tällaiseen oppimistulokseen on yltänyt kahden edellisen oppilaan lisäksi kolme oppilasta. Vielä mainittava oppimistulos mielestäni on vähintään 20 prosentin nopeutuminen lukuajassa. Edellisten lisäksi siihen on yltänyt kuusi oppilasta. Tätä pienemmät lukuajan muutokset kuvastanevat normaalia lukemisnopeuden kehittymistä kolmannella luokalla.

Koko luokan lukuaika on nopeutunut yli 20 prosenttia kolmannen luokan syksystä kolmannen luokan kevääseen ja keskihajonta on pienentynyt huomattavasti eli oppilaat ovat tulleet homogeenisemmiksi lukunopeudessa. Syksyllä vielä viisi oppilasta luokan oppilaista jäi keskihajonnan ulkopuolelle selvästi muita hitaampina lukijoina. Keväällä tällaisia oppilaita oli enää kolme.

3.1.3. Lukemisen sujuvuus

Tarkastelen tässä lukemisen sujuvuuteen vaikuttavia seikkoja. Lopulliseen lukuaikaan vaikuttivat esimerkiksi sanojen korjaamiset ja lisäämiset, tavuittain lukemiset, lukematta jättämiset ja ajatustauot. Tällaisia ja muita lukemiseen liittyviä seikkoja tapahtui oppilailla

seuraavan taulukon mukaisesti. Luku kertoo ilmiön toistumiskertojen määrän.

Taulukko 2: Lukemisen sujuvuuteen vaikuttavien seikkojen ilmeneminen oppilailla syksyn ja kevään lukutesteissä (KA=keskiarvo, KH=keskihajonta)

Oppilas	Sanan korjaus		Tavuittain lukeminen		Sanan lisääminen/ sanan ylihyppääminen/ väärin luettu sana		Ajatustauko	
	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät
A	10	15	30	24	3	3	24	19
B	2	0	6	7	0	0	2	3
C	6	2	7	7	0	0	0	3
D	6	4	9	6	2	0	0	4
E	36	20	79	47	10	7	7	15
F	6	8	5	7	2	2	17	22
G	5	2	5	3	1	0	8	10
H	9	5	27	4	9	2	2	7
I	15	6	16	5	2	0	20	12
J	2	2	3	4	4	5	3	3
K	3	7	11	13	5	1	6	11
L	6	5	15	1	3	2	9	5
M	23	14	45	19	10	5	15	17
N	5	5	17	9	1	0	5	14
O	16	14	42	8	20	7	21	15
P	4	0	5	6	3	2	1	1
Q	5	5	7	2	1	1	8	6
R	20	9	34	13	5	8	10	17
S	9	2	23	6	4	0	12	10
KA	10	7	20	10	4	2	9	10
KH	8	5	19	10	5	3	7	6

Sanan korjaukseksi olen analysoinut sanat, joista oppilas lukee esimerkiksi ensimmäisen tai muutaman tavun ja sen jälkeen vielä koko sanan uudestaan. Tähän ryhmään kuuluu myös tapaukset, joissa oppilas lukee ensin osittain sanan tai lauseen osan väärin, mutta korjaa sitten sen lukien koko sanan tai lauseen uudelleen. Esimerkkejä tällaisista ovat: *ha - jalkojen*, *pumpuli - pumpulimekossaan*, *hän lähet- hän lähetti*, *ke - kevä - kevätesikoita*, *että sade juuri täksi päiväksi - että tulisi sade juuri täksi päiväksi*.

Taulukon mukaan sanan korjaustapauksia oppilailla näyttää olevan hyvin vaihtelevasti. Useimmilla näitä ongelmatapauksia on vain muutama, mikä kolmasluokkai-

sella onkin melko normaalia ääneen lukemisessa. Muutamalla oppilaalla on kuitenkin selvästi vaikeuksia sanan hahmottamisessa ensisilmäyksellä. Oppilas tarvitsee sanalle pitemmän katselu- ja miettimisajan, ennen kuin hän hahmottaa sen tietyksi sanaksi. Erityisesti viidellä oppilaalla (E, I, M, O ja R) näyttäisi olevan tarvetta tähän. Kevään testin mukaan sanan korjaustapaukset ovat useimpien osalta vähentyneet. Syksyllä korjaustapauksia oli keskimäärin 10 ja keväällä seitsemän. Myös keskihajonta on pienentynyt. Kolmella oppilaalla (A, F ja K) sanojen korjaustapaukset ovat lisääntyneet syksystä. Keväällä kahdella oppilaalla (B ja P) sanojen uusimista ei esiinny enää ollenkaan.

Tavuittain lukeminen sisältää tapaukset, joissa oppilas lukee sanan katkaisematta, mutta kuitenkin hitaasti liukuen tavusta toiseen niin että tavuittain lukeminen on kuultavissa. Tällaisia esimerkkejä aineistostani ovat: *luok-kato-verit*, *tasku-peili*, *vie-ruksella*, *aurin-gon-läik-kiä*. Oppilas ei välttämättä lue tavuittain koko sanaa, mutta osan siitä. Tavuittain lukemista esiintyy erityisesti pitkissä yhdyssanoissa tai muuten oudohkoissa sanoissa. Ilmiön esiintymisluvut ovat joillakin oppilailla melko korkeat syksyllä ja vielä keväälläkin. Osittain tämä johtuu siitä, että katsoin jokaisen tavuittain lukemisen yhdeksi tapaukseksi, joten yhdenkin sanan osalta tapauksia saattoi tulla enimmillään jopa neljä. Näin esimerkiksi oppilaalla E näitä tapauksia on syksyn testissä 79, koska hän luki useat tekstin sanat tavuittain. Vielä keväälläkin hänellä on korkea luku (47) tavuittain lukemisessa, vaikka se onkin syksystä huomattavasti pienentynyt. Koko luokan osalta katsoen tavuittain lukeminen vähenee luonnollisestikin kevääseen mennessä. Viidellä oppilaalla (B, F, J, K ja P) se on lisääntynyt yhden tai kahden tapauksen verran. Huomattavasti tapaukset ovat vähentyneet kuudella oppilaalla (E, H, M, O, R ja S), joilla ne ovat vähentyneet vähintään 17 tapauksen verran. Mielenkiintoinen yksityistapaus on oppilas L, jolla syksyllä näitä tapauksia oli vielä 15, mutta keväällä enää 1. Eniten suhteessa omiin taitoihinsa parannusta on tapahtunut oppilailla E ja O eli he ovat vähentäneet tavuittain lukemista yli 30 tapauksen verran.

Kuten sanojen uusimistapauksissa, tavuittain lukemisessakin oppilailla on paljon eroja. Syksyllä tavulukemista näyttäisi olevan eniten oppilailla A, E, H, I, L, M, N, O, R ja S eli yli puolella luokan oppilaista. Alkuopetuksessa lukemaan oppimista lienee harjoiteltu paljolti ääneen lukemisella, joten liukuva tavulukeminen on melko selvästi havaittavissa syksyn lukutestissä. Keväällä selkeää tavulukemista on havaittavissa enää kolmella oppilaalla. Syksyllä tavuittain lukemistapauksia oli keskimäärin 20. Keväällä tapaukset ovat

vähentyneet keskimäärin puolella. Myös keskihajonta on pienentynyt melkein puolella.

Sanan lisääminen, ylihyppääminen ja väärin lukeminen sisältää tapaukset, joissa oppilas lisää lukiessaan tekstiin sanan, jota siinä ei ole, tai jättää jonkin sanan tai rivin lukematta kokonaan tai lukee sanan väärin korjaamatta sitä. Kaksi oppilasta (B ja C) on selvinnyt tästä tapauksesta sekä syksyllä että keväällä tekemättä yhtään erehdystä. Neljällä oppilaalla (E, H, M ja O) tätä ilmiötä esiintyy selvästi muita enemmän. Yli kolmasosa luokan oppilaista on selvinnyt keväällä tästä ilmiöstä tekemättä yhtään virhettä. Kaikilla muillakin, oppilaita J ja R lukuun ottamatta, tapaukset tämän ilmiön osalta ovat vähentyneet tai pysyneet samoina. Keskimäärin luokassa tätä ilmiötä esiintyy syksyllä neljä kertaa ja keväällä puolet vähemmän eli kaksi kertaa. Keskiarvo jää pieneksi, koska ilmiö näyttää olevan selkeästi vain muutaman oppilaan ongelma. Luokan keskihajonta on tässäkin ilmiössä pienentynyt.

Ajatustauko ääneen lukiessa on vaikeasti havaittava ja koodattava ilmiö, mutta päätin ottaa sen kuitenkin analysointikohteeksi, koska se vaikuttaa paljon lukunopeuteen. Tämä ilmiö ei suinkaan välttämättä ole negatiivinen. Asian ymmärtämiseen ja hahmottamiseen lukija tarvitsee ajatteluaikaa. Ajatustauksi olen analysoinut tapaukset, joissa oppilas pitää sanojen lukemisen välillä tauon sellaisessa paikassa, johon se ei luonnollisesti kuulu (*Aurinko - helotti...*, *Hänen jalkansa olivat - pieluksella ja...*) ja joissa on havaittavissa, että oppilas esimerkiksi oudon tai pitkän sanan takia joutuu pitämään jonkinlaisen miettimis- tai lukutauon. Ajatustaukoja on vaikea analysoida siksikin, että eri oppilailla on luonnostaan hyvin erilainen lukutempo. Olen pyrkinyt suhteuttamaan tapaukset oppilaan omaan lukutempoon.

Mielenkiintoista ajatustaukojen havainnoinnissa on se, että yli puolella luokan oppilaista ne ovat lisääntyneet kevääseen mennessä jonkin verran ja kevään testissä niitä on kaikilla, kun taas syksyn testissä kahdella oppilaalla ei näyttäisi olevan ollenkaan. Tämä ilmiö on lisääntynyt kevään testissä, kun vastaavasti muut ilmiöt ovat yleisesti vähentyneet. Keskimäärin tapauksia on syksyllä yhdeksän ja keväällä kymmenen. Onko kysymys siitä, että syksyllä oppilaat ovat lukeneet testin sen enemmän ajattelematta, mutta ajatustaukojen lisääntyminen keväällä osoittaisi sen, että oppilaat ovat myös halunneet hahmottaa ja ymmärtää lukemaansa? Kuten jo edellä mainitsin, tämä ilmiö ei välttämättä ole pelkästään kielteinen, vaan voi parhaimmillaan osoittaa kehittymistä kypsyvään, ymmärtävään lukemiseen.

Kokonaisuudessaan ajallisesti katsottuna lukutempo on nopeatunut syksystä kevääseen kaikilla, oppilasta F lukuun ottamatta, joten ainakaan liian pitkät ajatustauot eivät ole lukunopeuteen suuresti vaikuttaneet, ja keskihajonta on kuitenkin pienentynyt. Merkittävämpää lienee se, että ilmiö, johon kuuluvat sanan lisääminen, sanan ylihyppääminen ja väärin luettu sana sekä ilmiö tavuittain lukeminen, on kevääseen mennessä vähentynyt useilla oppilailla huomattavasti tai sitä ei esiinny ollenkaan. Kaiken kaikkiaan sekä lukunopeus että siihen vaikuttavat ilmiöt tavallisessa koululuokassa osoittavat sen, että oppilaat ovat taidoiltaan hyvin heterogeenisia.

3.1.4. Lukuajan ja sujuvuuteen vaikuttavien seikkojen vertailua

Verrattaessa oppilaiden lukuaikoja ja sujuvuuteen vaikuttavia seikkoja toisiinsa on havaittavissa, että oppilaalla F, jolla lukuaika oli kevään testissä pitempi kuin syksyn testissä, on ongelmia myös sujuvuudessa. Sanan korjaukset, tavuittain lukemiset ja ajatustauot ovat lisääntyneet hänellä syksystä kevääseen ja ilmiö, johon kuuluvat sanan lisääminen, sanan ylihyppääminen ja väärin luettu sana, on pysynyt samana. Tässä tapauksessa näyttäisi siis olevan niin, että lukuajan lisääntyminen ja epäsujuvuus ovat suoraan verrannollisia toisiinsa: kun lukuaika on lisääntynyt, myös sujuvuusongelmat ovat lisääntyneet. Kuinka on sitten niillä oppilailla, joilla lukuaika on huomattavasti nopeatunut? Onko niin, että jos lukuaika on huomattavasti nopeatunut, sujuvuusongelmat ovat vähentyneet? Tarkastelen tästä esimerkkeinä oppilaita A, M, O ja R, joilla lukunopeus testissä on nopeatunut yli minuutin. Oppilaan A tapauksessa muutokset sujuvuudessa ovat tapahtuneet siten, että tavuittain lukeminen ja ajatustauot ovat vähentyneet. Sen sijaan sanan lisäämisiä, sanan ylihyppäämisiä ja väärin luettuja sanoja on yhtä paljon molemmissa testeissä ja sanojen korjaaminen on lisääntynyt. Oppilaan M tapauksessa huomattavat muutokset sujuvuusilmiöissä on tapahtunut siten, että sanojen korjaaminen ja tavuittain lukeminen on vähentynyt. Myös sanojen lisääminen, sanojen ylihyppääminen ja väärin luetut sanat ovat vähentyneet. Sen sijaan tällä oppilaalla ajatustauot näyttävät taulukon mukaan lisääntyneen kahdella tapauksella syksystä kevääseen. Oppilaan O tapauksessa kaikissa sujuvuusilmiöissä on tapahtunut muutosta positiiviseen suuntaan: selkein muutos on tapahtunut siinä, että tavuittain lukeminen on vähentynyt. Melko selkeät myönteiset

muutokset ovat tapahtuneet myös sanojen lisäämisen, ylihyppäämisen ja väärin lukemisen sekä ajatustaukojen vähentymisenä. Sanojen korjaaminenkin on vähentynyt kahdella tapauksella syksyn testistä. Oppilas R on lisännyt sujuvuuttaan selkeimmin siinä, että sanan korjaaminen ja tavuittain lukeminen on vähentynyt. Sen sijaan kaksi muuta ilmiötä ovat hieman lisääntyneet. Näyttää siis siltä, että oppilaalla O, jolla lukuaika on nopeutunut luokan oppilaista kaikkein eniten syksystä kevääseen, myös sujuvuus on lisääntynyt huomattavasti kaikissa ilmiöissä. Muut lukuaikaansa huomattavasti parantaneet ovat parantaneet huomattavasti vain kahta sujuvuuteen vaikuttavaa tekijää, mutta joku sujuvuustekijä näyttää vielä taulukon tulosten mukaan tuottavan ongelmia.

Oppilailla H, I, L ja S, jotka ovat parantaneet lukunopeuttaan 32 - 48 sekuntiin, ovat vähentyneet myös kaikki epäsujuvuutta aiheuttavat ongelmat. Myös oppilaalla N, jolla lukunopeus on lisääntynyt 34 sekuntia ja oppilaalla Q, jolla lukunopeus on lisääntynyt 23 sekuntia, epäsujuvuutta aiheuttavat ongelmatapaukset ovat vähentyneet tai pysyneet samana.

Kun verrataan lukuaikaa ja sujuvuutta toisiinsa, huomataan, että seitsemällä oppilaalla, joilla lukuaika on nopeutunut vähintään 23 sekuntia, kaikki epäsujuvuutta aiheuttavat ongelmat ovat vähentyneet tai pysyneet samana syksystä kevääseen. Muilla lukemisessa esiintyy vielä yhtä tai kahta sujuvuusongelmaa, mutta yhtä oppilasta lukuun ottamatta kaikkien ongelmat ovat vähentyneet syksystä kevääseen. Vain oppilaalla F sujuvuusongelmat eivät ole vähentyneet, mutta hänen lukunopeutensa on kuitenkin niin syksyllä kuin keväälläkin huomattavasti luokan keskitasoa parempi.

3.1.5. Kolmasluokkalainen lukijana

Kolmasluokkalaisen oppilaan yksi tärkeä tavoite vuoden aikana on sujuvuuden lisääntyminen lukemisessa. Koska äänettömän lukemisen osuus lisääntyy koko ajan oppiaineiden lisääntyessä ylemmillä luokilla, sanojen väärin lukeminen ei saisi olla enää huomattava ongelma kolmannen luokan keväällä. Lukunopeus lisääntyy yleensä lukemismäärän lisääntyessä. Kehittymistä tapahtuu luonnollisen harjoittelun kautta. Opettajana huomasin, että ainakin tässä luokassa ääneen lukemista tuli vielä harjoittaa äänettömän lukemisen rinnalla, koska väärin luettujen sanojen, sanojen ylihyppäämisten ja lisäämisten osuus oli

vielä melko merkittävä ongelma syksyllä, kuten taulukosta näkyy. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 18.10., 12.12. ja 18.4.) Toki suuri osa tästä harjoittelusta tehtiin myös muiden aineiden tunnilla, kuten ympäristötiedossa ja uskonnossa, joissa opetus tapahtui paljolti opetuskeskusteluna luetun ja aikaisempien tietojen ja havaintojen pohjalta. Lukemisvirheiden pitäisi tässä vaiheessa vähitellen poistua kokonaan, etteivät ne aiheuttaisi ymmärtämisvaikeuksia myöhemmin, kun aikaa enää ei voi käyttää niin paljon ääneen lukemiseen. Toinen tavoite kolmasluokkalaiselle sujuvuuden lisääntymisen lisäksi on mielestäni oman lukutaidon varmentaminen ja jonkinlainen tiedostuminen itsestä lukijana niin, että monipuolinen lukeminen tulisi vähitellen tavaksi ja oppilas saisi myönteisiä lukukokemuksia ja -elämyksiä, jotka kannustaisivat lukuharrastukseen. Siksi halusinkin pitää esimerkiksi omien kirjojen valinnassa melko vapaat rajat, ettei kukaan tuntisi ainakaan vastenmielisyyttä tätä tärkeää äidinkielen osa-aluetta kohtaan, joka parhaimmillaan voi palvella monella tavalla oppilaan henkistäkin kehitystä. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 30.8. ja 6.2.)

3.1.6. Luetun muistamistehtävä

Toisena osana lukemisen taidoista testasin luetun muistamista siten, että oppilaat lukivat annetun kertomuksen kaksi kertaa itsenäisesti ja saivat sen jälkeen vastata kertomuksesta esitettyihin avoimiin kysymyksiin kirjallisesti omaa tahdissaan. Sekä syksyn että kevään tarinat olivat jokseenkin samanpituiset ja muutenkin rakenteeltaan samankaltaiset. Syksyn tarinan otin luokan lukukirjana käytetystä *Kolmannesta lukemistosta*. Tarina oli *Lentävä hollantilainen* (Liite 3.) ja kevään tarinan *Liekkivaunut* (Liite 5.) kirjoitin itse noudatellen saman tapaista tarinakulkua ja rakennetta kuin *Lentävässä hollantilaisessa*. Asiasisällöt ja yksityiskohdat muutin. Kumpaankin tarinaan liittyi kuusi avointa kysymystä, joista yksi vaati oppilailta kertovaa useamman lauseen vastausta. Tehtävän maksimipistemäärä oli 12. Tehtävät ja tehtävien pisteytyskriteerit ovat liitteissä 4. ja 6.

Taulukko 3: Oppilaiden saamat pistemäärät syksyn ja kevään luetun muistamistehtävässä sekä muutos pisteinä ja prosentteina (KA=keskiarvo, KH=keskihajonta)

Oppilas	Syksy 1996	Kevät 1997	Muutos	Muutos (%)
A	7,5	7,75	+0,25	+ 3 %
B	6,5	7	+0,5	+ 8 %
C	10	8	- 2	- 20 %
D	8	9,5	+1,5	+ 19 %
E	6,5	6,25	- 0,25	- 4 %
F	7,5	8	+0,5	+ 7 %
G	tehtävä puuttuu	6,25		
H	4	7,5	+3,5	+ 88 %
I	5	7	+2	+ 40 %
J	8	5	- 3	- 38 %
K	8,75	6,75	- 2	- 23 %
L	6	6,75	+0,75	+ 13 %
M	6	8	+2	+ 33 %
N	5,5	7	+1,5	+ 27 %
O	8	5,75	- 2,25	- 28 %
P	5,5	3,75	- 1,75	- 32 %
Q	5	7,5	+2,5	+ 50 %
R	2,5	5	+2,5	+100%
S	5,5	6,25	+0,75	+ 14 %
KA	6,5	6,75	+0,25	+ 14 %
KH	1,75	1,25		

Luetun muistamistehtävässä pisteet näyttävät jääneen melko alhaisiksi koko luokassa. Kukaan ei saanut syksyllä eikä keväällä täysiä pisteitä. Tosin paras tulos syksyllä oli 10 pistettä oppilaalla C ja keväällä 9,5 pistettä oppilaalla D. Vastaavasti heikoin tulos syksyllä oli 2,5 pistettä oppilaalla R ja keväällä 3,75 pistettä oppilaalla P. Kuitenkin oppilaista 12 eli lähes kaksi kolmasosaa on saanut keväällä paremman tuloksen kuin syksyllä, mutta noin yhdellä kolmasosalla tulos on keväällä heikompi kuin syksyllä. Eniten omaa tulostaan on parantanut oppilas H, ja suurin negatiivinen muutos on oppilaalla J. Koko luokan keskiarvo on noussut jonkin verran syksystä kevääseen, mutta ei merkittävästi. Kolme oppilasta on parantanut omaa tulostaan vähintään 50 prosenttia. Tosin heidän syksyn pistemääränsä ovat melko alhaiset, joten lienee odotuksenmukaistakin, että he ovat parantaneet tulostaan huomattavasti. Keskihajonta on pienentynyt melko paljon eli oppilaiden taidot ovat lukuvuoden aikana tasoittuneet.

Tässä tehtävässä havaitsin, että oppilaat muistivat aika hyvin kertomuksen

muutamat kysytyt yksityiskohdat. Jotkut vastasivat kysymyksiin hyvin lyhyesti yhdellä tai muutamalla sanalla, toiset kirjoittivat selkeät täyden virkkeen vastaukset. Pisteitä olen antanut vastauksista, joissa on oikea asiasisältö enkä ole kiinnittänyt vastauksen muodolliseen puoleen huomiota. Kertovia, useamman lauseen vastauksia oli kirjoittanut niin syksyllä kuin keväälläkään kolme oppilasta. Yleensä vastauksissa oli olennaisin asia, mutta ei asian syy-seuraussuhteita. Lukutunneilla pyrin juuri ottamaan tällaista omin sanoin kertomista sekä suullisesti että kirjallisesti kertomusten käsittelyssä, mutta ainakaan tehtävän tulosten mukaan sitä ei ole kovin hyvin sisäistetty. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 3.1., 24.1., 14.2. ja 13.3.) Toisaalta esimerkiksi hitaasti kirjoittavat oppilaat yrittävät selviytyä kirjallisista vastauksista hyvin vähällä vaivalla, joten tehtävän tulokset eivät välttämättä täysin kerro, mitä oppilaat muistivat tarinasta. Jos olisin esimerkiksi kysellyt kertomuksen sisältöä suullisesti, vastaukset olisivat voineet näyttää aika erilaisilta. Se, että kaikki oppilaat vastasivat lähes kaikkiin kysymyksiin ja yleensä oikeinkin, osoittaa, että tarinaa lukiessaan oppilaat olivat keskittyneet tekstiin ja näin ollen pystyivät palauttamaan mieliin kertomuksen asioita.

3.1.7. Luetun ymmärtämistehtävä

Luetun ymmärtämisestä laadin saman tyyllisen tehtävän kuin luetun muistamisestakin. Suurin ero oli se, että oppilaat saivat kertomuksen kerran luettuaan eteensä kysymykset ja vastasivat kysymyksiin kirjaa apuna käyttäen. Tarinat otin *Kolmannesta lukemistosta*. Syksyllä tarina oli *Noita, joka halusi olla kaunis* (Liite 7.) ja keväällä *Kun Kiljuset leipoivat*. (Liite 9.) Kertomukset olivat sisällöltään erilaiset, mutta rakenteeltaan ja muodoltaan melko samantyylliset. Molemmat olivat sadunomaisia, narratiivisia tekstejä, mitkä ovat kolmasluokkalaisten lukuharjoituksiksi sopivia tekstejä.

Luetun ymmärtämistehtävässä oppilaiden vastaukset kysymyksiin olivat pitempiä kuin luetun muistamistehtävässä. Vastausten muotoilemiseen paneuduttiin varmaan paremmin, kun teksti oli koko ajan tarkasteltavana. Tulokset sekä syksyn että kevään tehtävässä ovat keskimäärin puoli pistettä paremmat kuin luetun muistamistehtävässä. Tehtävän maksimipistemäärä oli 12 pistettä. Tehtävät ja tehtävien pisteytyskriteerit ovat liitteissä 8. ja 10.

Taulukko 4: Oppilaiden saamat pistemäärät syksyn ja kevään luetun ymmärtämistehtävässä sekä muutos pisteinä ja prosentteina (KA=keskiarvo, KH=keskihajonta)

Oppilas	Syksy 1996	Kevät 1997	Muutos	Muutos (%)
A	8,5	6,5	- 2	- 24 %
B	7,5	8	+0,5	+ 7 %
C	6	11	+5	+83 %
D	9	8,75	- 0,25	- 3 %
E	10	6	- 4	- 40 %
F	9	8,25	- 0,75	- 8 %
G	7	6	- 1	- 14 %
H	6	6	0	0 %
I	6	8	+2	+33 %
J	6	6	0	0 %
K	8	8	0	0 %
L	6,75	7	+0,25	+37 %
M	6,5	8	+1,5	+23 %
N	6	6,75	+0,75	+13 %
O	7,75	6,75	- 1	- 13 %
P	5,5	6,5	+1	+18 %
Q	6,75	9,5	+2,75	+41 %
R	6	6	0	0 %
S	7	5,5	- 1,5	- 21 %
KA	7	7,25	+0,25	+ 7 %
KH	1,25	1,5		

Samoin kuin luetun muistamistehtävässä yli kahdella kolmasosalla (12) oppilaista on tulos pysynyt samana tai parantunut syksystä kevääseen. Vastaavasti noin yhdellä kolmasosalla (7) tulos on keväällä heikompi kuin syksyllä. Parantuneissa tai heikentyneissä tuloksissa ei ole kovin huomattavia muutoksia kuin oppilailla C (+5) ja Q (+2,75) sekä oppilaalla E (- 4). Paras tulos syksyllä on sama kuin luetun muistamisessa eli kymmenen pistettä oppilaalla E ja keväällä hieman parempi eli 11 pistettä oppilaalla C. Näin yksi oppilas on yltänyt melkein täysiin pisteisiin eli varsin hyvään suoritukseen. Kokonaisuudessaan luetun ymmärtämistehtävä meni paremmin kuin luetun muistamistehtävä, sillä heikoin tulos oli sekä syksyllä että keväällä 5,5. Syksyllä luokan heikoimman tuloksen on saanut oppilas P ja keväällä oppilas S. Luetun ymmärtämistehtävässä oppilaat saivat keskimäärin seitsemän pistettä syksyllä ja 7,25 pistettä keväällä eli muutos ei ole hyvin huomattava, joskin

positiivinen. Luokan heterogeenisuus luetun ymmärtämisessä näyttäisi lisääntyneen hieman vuoden aikana, koska keskihajonta keväällä vähän suurempi kuin syksyllä. Keskihajonnan ulkopuolelle jää syksyn tehtävässä viisi oppilasta: oppilaat A, D, E ja F keskimääräistä paremmalla tuloksella ja oppilas P keskimääräistä heikommalla tuloksella. Kevään tehtävässä keskihajonnan ulkopuolelle jää kolme oppilasta: oppilaat C ja Q keskimääräistä paremmalla tuloksella ja oppilas S keskimääräistä heikommalla tuloksella. Oppilaat C ja Q ovat parantaneet myös prosentuaalisesti eniten omaa pistemääräänsä vuoden aikana.

Tehtävä saattoi olla aika vaativa kolmasluokkalaiselle tai siinä ei ollut riittävän selkeästi ilmaistu sitä, mitä vastauksilta odotetaan. Tehtävän annossa oli mainittu, että “vastaa seuraaviin kysymyksiin tai vastaa seuraaviin kysymyksiin mahdollisimman tarkasti, kun olet lukenut tekstin.” Voi pohtia, konkretisoiko fraasi “mahdollisimman tarkasti” riittävän selkeästi vastaukselle asetettuja vaatimuksia. Toisaalta en halunnut esimerkiksi panna kysymysten viereen maksimipistemääriä tai muulla viitteellisellä tavalla karakterisoida odotettuja vastauksia, jotta oppilaiden mahdollinen oma luovuus voisi tulla vastauksissa esille. Kolmasluokkalainen ei välttämättä paneudu tekstiin vielä niin kokonaisvaltaisesti kuin avoimia kysymyksiä laatiessa voisi olettaa. Positiivista vastauksissa oli se, että yleensä sekä luetun muistamisessa että ymmärtämisessä vastaukset olivat oikeita. Niistä vain jäi puuttumaan syvällisempää ja laajempaa pohdintaa, varsinkin kertovaa vastausta edellyttävissä kysymyksissä, joista sai eniten pisteitä. Siksi pistemäärät ovat yleisesti ottaen melko alhaisia, hieman yli puolet kokonaispistemäärästä. Pistemäärä 6 - 8 on melko yleinen sekä syksyllä että keväällä.

3.1.8. Luetun tekstin muistamisesta ja ymmärtämisestä

Pistemäärien muutokset kevään tehtävässä eivät ole hyvin merkittäviä. Mistä mahtaisi johtua muutosten vähäisyys tuloksissa? Ensiksikin lukemisen tutkiminen ja taitojen arviointi on erittäin vaikea tehtävä. Kolmasluokkalainen on lukijana vielä melko varhaisessa kehitysvaiheessa. Keskeisenä tavoitteena on mekaanisen lukutaidon varmentaminen ja lukuvirheiden eliminointi. Nämä ovat perustana ymmärtävän lukemisen kehittymiselle. Monella oppilaalla lukuvuosi on varmasti mennyt paljon lukutaidon varmentamiseen, mikä tuli esille ääneen lukemistestien analysoinnissa. Toiseksi

vastaaminen kertomuksen pohjalta esitettyihin avoimiin kysymyksiin saattaa olla joillekin vielä kolmannella luokalla ongelmallista heikohkon kirjoitustaidon tai viitsimättömyyden takia. Vastaukset eivät välttämättä kuvaa todellista luetusta tekstistä oppimista.

Uusimmissa tutkimuksissa (Ks. esim. Holopainen 1996) tekstin ymmärtämisen testaamismenetelmänä avoimet kysymykset on havaittu monivalintatehtäviä luotettavamiksi, koska monivalintakysymykset sisältävät usein tekstistä haettavaa tietoa ja arvaamisen mahdollisuus on suuri, joten tekstin ymmärtämisen tulkinta vääristyy. Toisaalta monivalintatehtävien käsittely ja analysointi on helpompaa, koska tulokset ovat helposti muunnettavissa määrällisiksi muuttujiksi. Avoimissa kysymyksissä vastausten pisteytys ja luokittelu on ongelmallista, mutta niillä on mahdollista saada paremmin esille arvioiva, erittelevä ja luova tekstin ymmärtäminen. (Holopainen, 1996: 57 - 58.)

Jotta olen jollakin tavalla voinut kvantifioida ja konkretisoida avointen kysymysten vastauksia, minun täytyi laatia arviointikriteerit analyysia varten. (Liitteet 4., 6., 8. ja 10.) Tuloksia tarkastellessani mietin sitäkin, olenko asettanut pisteytyskriteerit liian korkealle kolmasluokkalaisten lukutaidon ja luetun ymmärtämisen kehitystasoa ajatellen. Kriteerit olisivat voineet olla toisenlaisetkin. Esko Holopaisen tutkimuksen mukaan (Holopainen, 1996) opiskelutyyppinen lukeminen edellyttää hyvää lukemisen perustekniikan hallintaa ja sellaiseen tehokkaaseen lukemiseen tutkimusten mukaan oppilaat pystyvät vasta 3. - 4. luokalla. (Holopainen, 1996: 26). Koehenkilöni ovat juuri tässä ikävaiheessa, eli joidenkin voisi olettaa jo kykenevän tehokkaaseen ymmärtävään lukemiseen. Mutta suurimmalla osalla luetun ymmärtämisen kehitys on vielä alkuvaiheessaan.

Mikä on sitten opetuksen merkitys ymmärtävän lukutaidon kehittämisessä? Pohjana opetukselle ovat oppilaiden kehitystaso ja älykkyys. Niistä lähtökohdista opettajan pitäisi pystyä eriyttämään opetusta yksilöllisesti kunkin oppilaan taso huomioiden. Opetuksen eriyttäminen on jatkuvasti suuri haaste opettajalle tavallisessa koululuokassa. Lukemisen opetuksessa kolmasluokkalaiselle minulla oli kaksi pääajatusta: Eriyttämisen perusajatukseksi oli vähittäinen siirtyminen äänettömään omatahtiseen lukemiseen ja itsenäiseen tekstien käsittelyyn esimerkiksi vastaamalla kertomuksesta esitettyihin kysymyksiin. Toiseksi pyrin suosimaan opetuksessa sitä, että oppilaat saivat itse valita lukemista luokan kirjavarastosta ja kirjastosta. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 9.9. 27.9. ja 6.2.) Tässä tavoitteenani oli se, että lukemisesta tulisi innostava, mielenkiintoinen ja myöhemmin vähitellen pysyvä harrastus. Ongelmana oli vain se, että usein hitaimmat tehtävien tekijät eivät ehtineet omavalintaisten

tekstien pariin.

Lukemisen harjoitusta kolmasluokkalaisilla oli mielestäni melko runsaasti: Keskimäärin kerran viikossa yksi äidinkielen tunti oli omistettu lukemiselle. Tämän lisäksi lukeminen jossakin muodossaan oli esillä useilla muilla äidinkielen ja muiden aineiden tunnilla. Testien vastauksia analysoidessa tuli mieleen, että olisiko lukutuntien tekstejä ollut hyvä tarkastella ja analysoida syvällisemmin kuin lukukirjan tehtävien ja opetuskeskustelun avulla. Olisi voinut olla hyvä pohtia syvemmin luettavia tekstejä, jotta luetun ymmärtäminen olisi kehittynyt. Keskeistä se ei kuitenkaan missään tapauksessa ole kolmannella luokalla.

Kolmasluokkalaiset olivat yleensä innokkaita lukijoita. Tarinat ja kirjojen lukeminen oli heistä kiinnostavaa. Vain muutama hitaasti lukeva oppilas voivotteli joskus lukutunnin alussa. Mutta yleensä lukemaan päästyään nämäkin keskittyivät loppujen lopuksi hyvin asiaan. Varsinkin omien kirjojen valinta, joka oli eräänlainen porkkana jonkun urakan jälkeen, ja omatahtinen hiljaa lukeminen oli monista oppilaista silmin nähden innostavaa.

3.2. Kirjoittaminen

Kirjoittamisen taitoja ja oppimista testasin kahdella tehtävällä, sanelukirjoituksella ja tarinan jatkamisella. Näiden tehtävien tulokset eivät kuvaa perusteellisesti oppilaiden kirjoitustaitoja, vaan kuvaavat joitakin asioita taidoista. Sanelukirjoitustehtävä oli alkuvirike tarinan jatkamistehtävälle.

3.2.1. Sanelukirjoitustehtävä

Syksyn sanelukirjoitustehtävä sisälsi seitsemän virkettä (59 sanaa) ja kevään sanelukirjoitus kuusi virkettä (46 sanaa). (Liite 11.) Sanelukirjoitustehtävää olen analysoinut jokseenkin samantyyllisesti kuin ääneen lukemistehtävääkin. En pyri analysoimaan kaikkia mahdollisia muodollisia virheitä, mitä kirjoituksissa on, vaan tarkastelen sellaisia asioita, jotka ovat 3. luokan tasoa. Olen koonnut taulukon neljästä ilmiöstä, jotka nousivat esiin tehtäviä

tutkiessani. Olen kiinnittänyt huomiota analyysissani puuttuvaan, ylimääräiseen ja väärään kirjaimeen tai sanaan, alkukirjaimeen ja päättömerkkiin sekä yhdyssanoihin. Lisäksi pohdiskelen asioita, joita oppilaat näyttävät osanneen hyvin, ehkä paremmin kuin kolmasluokkalaisen odottaisi osaavan.

Oppilaiden tehtävissä nousi esille seuraavanlaisia ilmiöitä, jotka olen koodannut taulukkoon kunkin omaan sarakkeeseensa. Luku taulukossa kertoo tietyn ilmiön toistumiskertojen määrän kunkin oppilaan sanelukirjoitustehtävässä syksyllä ja keväällä. Ilmiö puuttuva kirjain on kysymyksessä silloin, kun sanasta puuttuu jokin kirjain (*kaun*, p.o. kauan, *hudahti*, p.o. huudahti), ylimääräinen kirjain on kysymyksessä silloin, kun sanaan on lisätty jokin kirjain (*ongellman*, p.o. ongelman, *kauvan*, p.o. kauan) ja väärä kirjain on kysymyksessä silloin, kun sanan jokin kirjain on korvattu sopimattomalla kirjaimella (*rohkeinpana*, p.o. rohkeimpana, *ralkaisee*, p.o. ratkaisee). Tällaisissa ilmiöissä kaikki varmasti tekevät joskus erehdyksiä, eli ne usein ovat ns. huolimattomuusvirheitä. Puuttuvasta, ylimääräisestä ja väärästä sanasta on kysymys vastaavasta asiasta kuin edellä olevassa ilmiössä, mutta viitekehyksenä sanan sijasta on koko virke. Alkukirjainvirheiksi ja päättömerkin puuttumiseksi olen analysoinut tapaukset, joissa oppilas aloittaa nimen tai päättömerkin jälkeisen virkkeen pienellä alkukirjaimella tai ei ole merkinnyt päättömerkkiä virkkeen loppuun. Yhdyssana- ja sanaliittovirheitä ovat tapaukset, joissa yhteen kirjoitettavat sanat on kirjoitettu erikseen tai vastaavasti erikseen kirjoitettavat sanat yhteen tai tavutus rivin vaihtuessa on jäänyt merkitsemättä tai tavutettu väärin.

Taulukko 5: Oppilaiden tekemien erehdysten määrä syksyn ja kevään sanelukirjoitustehtävissä (KA=keskiarvo)

oppilas	puuttuva kirjain/ ylimääräinen kirjain/ väärä kirjain		puuttuva sana/ ylimääräinen sana/ väärä sana		alkukirjain/ päättömerkin puuttuminen		yhdyssanat/ sanaliitot	
	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät	Syksy	Kevät
A	2	0	0	0	1	0	0	2
B	0	0	0	0	0	0	0	0
C	0	2	1	0	0	0	0	2
D	3	0	4	0	0	0	0	1
E	5	1	0	0	2	0	0	3
F	2	1	2	0	0	0	0	0
G	2	2	0	0	4	2	0	0
H	6	0	2	1	0	0	7	4
I	1	2	1	0	0	0	0	2
J	1	1	1	0	0	0	0	0
K	0	0	2	1	4	2	0	3
L	6	0	5	0	5	2	0	1
M	2	0	2	0	2	0	4	3
N	11	4	0	0	0	1	0	3
O	25	10	1	0	1	0	1	2
P	8	0	1	1	0	0	1	2
Q	4	0	0	0	3	1	0	3
R	6	1	6	1	8	2	3	0
S	1	0	1	0	20	6	2	3
KA	4,5	1,3	1,5	0,2	2,6	0,8	1	1,8

Yksi tärkeä tavoite 3. luokan kirjoittamisen opetuksessa on se, että oppilas osaa kirjoittaa kuulemansa sanat ja lauseet oikeaan kirjalliseen muotoon. Toistokirjoitusta on ollut varmasti jo alkuopetuksessakin, mutta taidon varmentuminen tarvitsee harjoitusta vielä seuraavillakin luokalla. Osalle oppilaista mekaaninen kirjoitustaito vaikuttaa jo lähes ongelmattomalta 3. luokan syksyllä, mutta joillakin yksittäisillä oppilailla kyseisessä taidossa on vielä paljon harjoitteleminen. Kevääseen mennessä virheet ovat vähentyneet yleisesti ottaen huomattavasti, mutta muutamilla oppilailla on puutteita vielä joissakin kohdissa.

Muiden testitehtävien tuloksista poiketen tässä tehtävässä virheetömiä suorituksia on monilla oppilailla jo syksyn sanelussa. Esimerkiksi virkkeen tai nimen aloittaminen isolla kirjaimella ja oikean päättömerkin merkintä on onnistunut täysin yhdeksältä

oppilaalta jo syksyllä. Myöskään sanojen yhteen ja erilleen kirjoittamisessa ei ole ollut ongelmia 13 oppilaalla syksyn tehtävässä. Kevään tehtävässä virheiden teko mahdollisuus yhdyssanoissa ja sanaliitoissa oli suurempi, koska syksyn tehtävässä oli vain yksi yhdyssana ja kevään tehtävässä niitä oli neljä. Nämä ilmiöt eivät ole siis syksyllä ja keväällä vertailukelpoisia. Kaikki eivät ole omaksuneet yhdyssanojen kirjoittamista toistokirjoituksessa, vaikka kyseisten sanojen kirjoittamisessa ei ollut erityisempiä ongelmia varsinkaan kevään kielentuntemustehtävän yhdyssana-tehtäväosiossa. Syksyllä tosin ongelmia oli vielä melko runsaasti.

Koko sanelukirjoitustehtävässä täysin virheettömään suoritukseen taulukossa olevien ilmiöiden osalta tarkasteltuna on yltänyt yksi oppilas sekä syksyllä että keväällä (oppilas B). Myös viidellä muulla oppilaalla virheet ovat vähentyneet syksystä niin, että niitä on tullut enää yhdessä osiossa joko kirjainerehdyksenä tai yhteen tai erilleen kirjoittamisessa (oppilaat A, D, F, J ja M).

Oletukseni mukaan suurimmalla osalla oppilaista erehdykset toistokirjoituksessa ovat vähentyneet vuoden aikana. Yleensäkin virheiden määrät tässä tehtävässä ovat melko pieniä sekä syksyllä että keväällä muutamia poikkeuksia lukuun ottamatta. Muutama poikkeus ei nosta keskiarvoakaan, joten nekin jäävät melko alhaisiksi kaikkien ilmiöiden osalta. Yksi lukujen pienuuteen vaikuttava seikka lienee se, että sanelukirjoitustehtävä ei ollut kovin pitkä, joten mahdollisuus tehdä virheitä oli pieni, ja toiseksi edellytyksenä toiselta kolmannelle luokalle siirtymiseen on se, että oppilas hallitsee peruskirjoitustaidon. Lyhyessäkin kirjoituksessa voi tosin tehdä paljonkin virheitä, jos ei ole oppinut kirjoittamista. Taulukosta nousee esiin selkeästi kaksi tällaista esimerkkiä: Oppilaalla O on syksyn tehtävässä peräti 25 kirjainerehdyksiä, mutta luku on pienentynyt keväällä kymmeneen erehdykseen, ja oppilaalla S on syksyn tehtävässä 20 virhettä alkukirjaimen tai päättömerkin valinnassa. Hänelläkin virheet ovat vähentyneet kuuteen kevääseen mennessä. Kevään tehtävässä oppilaat tekivät vain muutaman sanavirheen. Niitä oli vain neljällä oppilaalla ja kullakin vain yksi. 12 oppilaalla ei ollut yhtään alkukirjain- ja päättömerkkivirhettä ja kymmenellä oppilaalla ei ollut muita kirjainvirheitä.

Lopuksi on syytä mainita, että muutamat oppilaat osasivat sanelukirjoitustehtävässä sellaisia asioita, joita kaikkien kolmasluokkalaisten ei olettaisi luonnostaan osaavan. Esimerkiksi syksyn tehtävässä oppilas A on osannut erottaa pää- ja sivulauseen pilkulla toisistaan ja osannut käyttää vuorosanaviivaa replikeissa. Selkeää, hyvin luettavaa käsialaa

ovat kirjoittaneet oppilaat C, D, G, J ja M. Oppilas J on osannut käyttää lainausmerkkejä oikein suorassa esityksessä ja oppilas F vastaavassa tilanteessa kaksoispistettä. Kevään tehtävässä kuusi oppilasta eli oppilaat A, B, D, I, M ja N ovat osanneet käyttää aivan oikein relatiivisivulauseen edessä pilkkua ja viisi oppilasta eli oppilaat A, B, E, F, J ja O ovat muistaneet hyvin suoran esityksen välimerkit ja niiden käytön. Yksi oppilas eli oppilas B on kirjoittanut koko sanelun tekemättä yhtään virhettä.

3.2.2. Tarinan jatkamistehtävän määrällisiä tuloksia

Tarinan jatkamistehtävää ei ole helppoa eikä mielekästään mitata tarkoin kvantitatiivisin menetelmin. Tarinan kirjoittamisen taitoa on vaikea luokitella tai arvostella eikä se välttämättä kolmasluokkalaisten kirjoituksissa ole tarpeellistakaan. Kvantitatiivisia tuloksia tarinan jatkamistehtävästä esitän lähinnä vain tarinoiden sanamääriä tarkastellessani. Tarinan jatkamistehtävien tutkiminen on toisaalta vaikein, mutta toisaalta myös haastavin ja mielenkiintoisin. Niissä oppilaiden luovuus ja omaehtoisuus tuli ehkä kaikkein parhaiten esille. Moni tarina saattoi olla omalla tavallaan hyvä esimerkiksi rakenteensa, aiheensa, sanavalintojensa ja pituutensa perusteella. Siten tarinoita olisi voinut tarkastella monesta eri perspektiivistä. Olen päätenyt tarkastelemaan oppilaiden jatkotarinoita muutamista valitsemistani näkökohdista käsin, joita ovat esimerkiksi lauseenvastikkeiden, sivulauseiden ja attribuuttien käyttö. Ensimmäiseksi esittelen oppilaiden tarinoiden sanojen määrän, vaikka se ei olekaan välttämättä tarinoita arvottava kriteeri, mutta voi osoittaa jonkinlaista suuntaa oppilaan taidoista ja kehitymisestä kirjoittajana.

Taulukko 6: Sanojen määrä ja sanamäärien muutokset syksyn ja kevään tarinanjatkamistehävissä oppilaittain (KA=keskiarvo, KH=keskihajonta)

Oppilas	Syksy 1996	Kevät 1997	Muutos
A	208	606	+ 398
B	26	86	+ 60
C	101	338	+ 237
D	149	246	+ 97
E	34	167	+ 133
F	31	76	+ 45
G	31	66	+ 35
H	11	112	+ 101
I	69	123	+ 54
J	57	163	+ 106
K	63	220	+ 157
L	14	97	+ 83
M	40	105	+ 65
N	53	45	- 8
O	73	192	+ 119
P	48	145	+ 97
Q	10	164	+ 154
R	25	55	+ 30
S	13	31	+ 18
KA	56	160	+ 104
KH	49	129	

Oppilaiden tarinoiden pituudet ovat lisääntyneet yhtä oppilasta lukuun ottamatta. Oppilaan N tarinan sanojen määrä on laskenut hiukan syksystä. Jotkut oppilaat ovat pidentäneet tarinaansa hyvinkin selkeästi. Varsinkin taulukon alkuosassa oppilaat A, C, D ja E ovat tarinoineet pitkään. Myös oppilaat H, J, K, O ja Q ovat lisänneet tarinoidensa sanamäärää yli sadan sanan verran. Oppilaat A ja D ovat kirjoittaneet sekä syksyllä että keväällä keskimääräistä huomattavasti pidemmät tarinat. Myös oppilas C on kirjoittanut keväällä huomattavasti luokan keskiarvoa pidemmän tarinan. Hän on pidentänyt toiseksi eniten tarinaansa syksystä kevääseen. Oppilas A on kirjoittanut keväällä lähes 400 sanaa pidemmän tarinan kuin syksyllä. Keskihajonta sanamäärissä on noussut huomattavasti syksystä kevääseen. Keväällä oppilaiden tarinoiden mitta vaihtelee enemmän kuin syksyllä. Hajonnan lisääntyminen osoittanee ainakin sen, että oppilaat alkavat kehittyä hyvin eritasoisina kirjoittajina, mikä voi olla positiivista: tarinoijina oppilaiden ei suinkaan tarvitse tulla tasapäisiksi.

3.2.3. Tarinan jatkeiden tarkastelua oppilaittain

Tarkastelen tarinoiden jatkamista oppilaittain siten, että pohdin ensin, millaista oppilaan tarinointi on ollut syksyllä ja miten se on kehittynyt kevääseen mennessä. Mielestäni tarinanjatkeita on mielekästä tarkastella melko yksityiskohtaisesti oppilaittain, koska tarinanjatkamistehtävä oli erityyppinen verrattuna muihin testitehtäviin. Oppilaiden luovuus ja sisäinen kielitietous tulevat eri tavalla esille. Otan muutamia esimerkkejä oppilaiden tarinoista ja pohdin myös tarinoiden pituutta yhtenä kehittymisen merkkinä. Tarkastelen tässä luvussa oppilaiden tarinoiden juonta, jonka esitän lyhyesti jokaisen analyysin alussa. Pyrin esittämään juonen rakenteen mahdollisimman tarkkaan oppilaan tarinan mukaisena, vaikka joidenkin oppilaiden tarinoiden juonesta oli vaikea saada selkoa. Tarkastelen myös lauseenvastikkeiden ja sivulauseiden sekä attribuuttien ja ajanmääreiden käyttöä tarinoissa. Lisäksi tarkastelen erityispiirteitä, joita kirjoittajilla on tarinoissaan ja esittelen kirjoittamisen aikana tekemiäni havaintoja.

Tarinan alun sisältö oli lyhyesti: Lapset halusivat selvittää, mikä outo rapsahdus läheisestä metsiköstä kuului joka päivä samaan aikaan. Niinpä ”joukko lähti hiiviskelemään kohti synkkää metsää...” (Liite 11.)

Oppilas A

Oppilas A on selvästi innostunut tarinanjatkamistehtävästä. Hänen tarinoiden sanamääränsä ovat luokan keskiarvoa huomattavasti suuremmat: jo syksyllä sanojen lukumäärä on eri sadalla kuin muilla oppilailla, ja keväällä se on vielä noussut huimasti. Tämä oppilas sanoikin kevään testin alussa, kun olin sanellut sanelukirjoitustestin alun, että ”Joko saa jatkaa itse?” Hänen mielikuvituksensa oli lähtenyt heti mukaan ja malttamattomana hän odotti pääsevänsä kirjoittamaan tarinaansa paperille. Hän ei saanutkaan tarinaansa valmiiksi samassa ajassa kuin muut oppilaat, yleensä 1 - 2 tunnissa, vaan jatkoi sitä seuraavana päivänä.

Syksyn tarinan juoni on lyhyesti seuraavanlainen: Lapset menevät keskenään keskustellen pelottavaan metsään, missä Hannu jää roikkumaan erään jyrkänteen reunalle

ja putoaa rotkoon. Muut auttavat loukkaantuneen Hannun mukaansa, mutta yhtäkkiä joukon eteen tulee hirviö, jota Jari heittää puukolla. Hirviö lähtee ajamaan nelikkoja. Lapset juoksevat luolaan. Siellä he kulkevat tunnelia pitkin ja saapuvat kauniiseen metsään, jossa kuuluu raksahdus. Sen aiheuttaja on jänis, joka katkaisee oksan liikkeessään metsässä.

Oppilaan tarina lähtee vauhdikkaasti liikkeelle ja alussa tapahtuu traagisia asioita (Hannun loukkaantumisepisoodi, hirviöepisoodi ja puukkoepisoodi). Tarinan keskivaiheilla kerronta muuttuu rauhallisemmaksi: Luola ja tunneli ovat vielä omalla tavallaan jännittäviä paikkoja, mutta kuitenkin turvallisia hirviötä ajatellen. Tarina päättyy onnellisesti. Lapset saapuvat kauniiseen metsään, jossa liikkuva jänis on saanut oksan katkaisemalla aikaan tarinan alussa mainitun oudon raksahduksen. Tämä tarina sisältää monenlaisia aineksia ja paljon tapahtumia. Tarinassa on selkeitä vastakohtia. Oppilas on pannut tarinansa keskivaiheille myös väliotsikon *Rauhallinen paikka*.

Oppilaan tarinointi-into näkyy myös sujuvassa kielessä. Hän käyttää kolmasluokkalaiselle melko harvinaisia lauseenvastikerakenteita:

- Apua! auta Jari! huusi Hannu roikkuessaan jyrkänteen reunalla.
Yhtäkkiä joukon eteen ilmestyi verta janoava hirviö.
...sanoi Marja tutisten ja hampaat kalisten.

Hänellä on myös muutama sivulause ja attribuuttirakenteita:

Muut menivät katsomaan mikä Hannulla oli.
Kohta joukko oli kauniissa metsässä. Metsä olikin täynnä ihania kukkia ja vihreää ruohoa.
...löysivät pienen jänöjussin risukosta.

Varsinkin vauhdikkaassa tarinan alussa oppilas käyttää paljon irtoilmauksia, kuten *ARK*, *TÖMPS*, *OOH*. Jo syksyn testissä hän käyttää vuorosanaviivaa repliikeissä ja huutomerkkiä huudahtavissa vuorosanoissa.

Keväällä oppilaan tarina on pidentynyt selvästi, lähes 400 sanalla. Tarinan juoni on seuraavanlainen: Tarinan alussa mainittu kummajainen osoittautuu vanhaksi patsaaksi. Sen selvitettyään lapset lähtevät liikkeelle soutuveneellä, joka huojuu aluksi ja siihen tulvii vettä. Viimein he selviävät saareen, jossa he lämmittelevät ja syövät. Sitten alkaa kuulua outoa murinaa, mutta hirviö osoittautuukin leluksi. Lapset lähtevät tutkimaan saarta. Pian Repa löytää lapun, joka varoittaa saaren kummallisuuksista. Heillä ei ole karttaa. Yhtäkkiä

saari alkaa järjestä, ja lapset pelästyvät. Kuuluu outoja sanoja ja murinaa. Lapset juoksevat saarta ristiin rastiin. Siinä vauhdissa Jomppe kompastuu ja muut auttavat hänet mukaansa. Kaverit hoitavat häntä teltassa yöllä, kunnes yhtäkkiä kuuluu räsäys, johon kaikki heräävät. Vampyyri pyrkii teltaan sisään. Repa heittää linkkuveitsen vampyyria kohti ja se kaatuu kuolleena maahan. Aamulla he tekevät uuden veneen rikkoutuneen veneen tilalle ja aloittavat paluumatkan koteihinsa. Matkalla lapset puhuvat seikkailustaan. Paluumatkalla-kin myrsky riepottaa venettä, mutta he pääsevät onnellisesti kotiin, jossa äiti kyselee matkalaisten kuulumisia ja antaa heille jäätelöt.

Tarinan alussa olleen oudon ilmestyksen oppilas sivuuttaa nimeämällä sen patsaaksi. Sitten hän aloittaa varsinaisen tarinan, josta ei taaskaan vauhtia ja tapahtumia puutu. Tarinassa on koko ajan mukana jännitystä (vene huojuu, vettä tulvii, saaressa kuuluu outoa murinaa, saari alkaa järjestä, Jomppe loukkaantuu, vampyyri pyrkii teltaan). Molemmissa tarinoissa mukana on yksi urhoollinen poika, joka voittaa pahat hirviöt rohkeilla ratkaisuillaan. Ripeällä ja aktiivisella toiminnallaan lapset selviävät kiperistäkin tilanteista ja pääsevät onnellisesti määränpäähensä. Tämä tarina päättyy samoin kuin syksynkin tarina turvallisesti: äiti on kotona lapsia vastassa ja antaa vielä jäätelöt. Oppilas näyttäisi pitävän tarinoista, joissa tapahtuu paljon jännittäviä asioita samaan aikaankin, mutta jotka lopulta päättyvät onnellisesti.

Oppilaan käyttämät lauseenvastike- ja attribuuttirakenteet ovat lisääntyneet syksyn tarinasta jo tarinan pituuden lisääntymisenkin vuoksi. Hän käyttää tarinassaan myös sivulauseita huomattavasti syksyn tarinaa enemmän. Otan tähän muutaman esimerkin tarinasta:

Repa rohkaisti itseään ja läheni hitaasti hiipien kummajaista.

...kaikki odottivat veneen valmistumista.

Kaikki olivat paikallaan kun verta himoava vampyyri tuli sisään.

Saaressa kaikki lämmittelivät nuotiolla ja söivät eväitä kun alkoi kuulua murinaa...

...kaikki pitivät varansa koska saarikin oli karmiva.

Alkoi jo hämärtyä kun Repa huomasi lapun maassa. Kun kuului räsäys, kaikki heräsivät.

...pensaasta pilkisti ruma vaarallinen pää jonka silmät olivat kuin jäätä

- Mikä se oli kysyi Jomppe, joka oli loukkaantunut vakavasti.

...kumppanukset lähtivät vesille vanhalla soutuveneellä.

...venettä rieputtivat hurjat hyökyaallot

Oppilaan tarinassa on myös muita kerronnan sujuvuuteen ja elävyyteen vaikuttavia asioita. Hänellä on esimerkiksi metafora (...*jonka silmät olivat kuin jäätä*), hän käyttää vahvistussanaa (*vene vajosi vajoamistaan*), hän käyttää kuvailevia, deskriptiivisiä ja onomatopoeettisia sanoja (*Kaikki olivat kauhusta kankeita, ...lähtivät pinkomaan toiseen suuntaan, ...venettä rieputtivat hurjat hyökyaallot, Sitten saari alkoi järistä jyristä sekä tytistä.*). Hän on hienosti käyttänyt possessiivisuffiksin tunnusta äidin repliikissä (- *Teille kai täytyy tarjota jäätelöt suorituksestanne.*) Mielenkiintoinen yksityiskohta on saarella olleen kyltin teksti ("*Tämä saari on yllätyssaari ja se joka tänne uskaltaa saa kokea kovia, eli lähde kuka lienetkin*"), jossa hän on käyttänyt aivan oikein niin monesti ongelmallista olla-verbin potentiaaumuotoa. Hän on myös jakanut tarinaansa kappaleisiin kerronnan mukaan.

Oppilas B

Oppilas B ei selvästikään innostu tarinan jatkamisesta syksyn testissä. Oppilasjoukkoon mahtuu aina muutama, jotka eivät jostakin syystä motivoidu kirjoittamiseen. Ja onhan kirjoittaminen prosessi, joka ei kaikilla lähde aivan kuin napin painalluksella käyntiin. Hän jatkaa hyvin lyhyesti tarinaansa, jonka juoni on parissa virkkeessä: Tytöt vastustavat retkellä oloa. Niinpä Jari ehdottaa kotiin lähtöä. Lapset lähtevät kotiin, ja retki päättyy.

Oppilas ei kerro jatkotarinassaan edes sitä, mikä oli se tarinan alussa mainittu rapsahdus läheisessä metsässä. Hän ei lähde ajatuksissaan seikkailuun mukaan, vaan lopettaa retken heti alkuunsa. Voi vain pohtia, oliko tarinan alku liian jännittävä vai eikö oppilas muuten innostunut kirjoittamisesta. Taitoa olisi varmasti ollut enemmänkin.

Keväällä oppilas jatkaa kuitenkin tarinaansa, jossa juoni on seuraavanlainen: Lapset luulevat tarinan alussa mainittua kummajaista ensin laivaksi, mutta se onkin tavallinen moottorivene, joka tulee rantaa kohti. Retkeläiset pakenevat tulijoita soudellen, mutta vene ei tullutkaan rantaan. Pian Repa ehdottaa kotiin lähtöä.

Oppilas ei taaskaan täysin motivoidu kirjoittamiseen, vaikka tarina onkin pitempi kuin syksyllä. Teksti on muodollisesti lähes virheetöntä. Tarina on melkein kokonaan lasten vuoropuhelua. Hänen tarinassaan on muutama attribuuttirakenne ja alistuskonjunktiosivulause:

Onkohan se joku laiva? kysyi Lennu.
 Ei se olekaan laiva, vaan se on tavallinen moottorivene...
 ...mää en halua että ne tulee meidän kaa samalle rannalle! huusi Jomppe.
 Repa souti, koska se oli niitten vene.

Oppilas C

Oppilas C vaikuttaa melko innokkaalta tarinan kirjoittajalta. Hänen syksyn tarinansa juoni rakentuu seuraavasti: Lapset saapuivat metsään. Yhtäkkiä pensaikosta kuului rapinaa ja sieltä hyppäsi Musti Saijan päälle. Sitten lapset lähtivät ratkomaan salaisuutta, mutta alkoi jo hämärtää, joten he menivät puun alle nukkumaan. Aamulla matka jatkui ja he saapuivat aukiolle, jonka keskellä oli luola ja sen sisältä kuului ääni. Oli keskipäivä. Luolasta kuulunut ääni saattaisi olla oudon äänen aiheuttaja. Lapset menivät luolaan. Musti rohkeni mennä pisimmälle ja löysi sieltä koiranpennun, jonka he ottivat mukaansa ja lähtivät kotiin päin.

Oppilaan kirjoitus ei pysy koko ajan ajatuksen mukana. Esimerkiksi aikamuoto vaihtelee kerronnassa hieman epäloogisesti ja tarina saattaa edetä ajallisesti yllättäen siten, että välitapahtumia ei ole kerrottu tai niihin ei ole viitattu mitenkään. Kokonaisuutena tarina on kuitenkin looginen: Alussa retkelle lähdetään ja lopussa sieltä palataan. Hän käyttää syksyn testissä muutamia attribuuttirakenteita ja yksi sivulausekin tarinassa on:

Musti oli lempeä lassien näköinen söpö koira. Se löysi sieltä pienen koiran pennun.
 He aloittivat pitkän matkan kotiin.
 Musti oli söpö koira, josta kaikki pitivät.

Oppilaan tarinassa on selkeät lauseet, jotka alkavat isolla kirjaimella ja päättyvät päättömerkkiin. Hänen käsialansa on myös selkeä. Hän saa myös "plussaa" relatiivilauseen edessä olevasta pilkusta.

Keväällä oppilaan tarina on saanut huomattavasti enemmän pituutta ja elävyyttä. Tarinan juoni on seuraavanlainen: Lapset ihmettelevät venettä, jossa näkyy liikettä. He huomaavat kaksi ihmistä. Sitten he menevät veneen luo, mutta moottorivene lähtee karkuun. Lapset päättävät pystyttää teltan viereiseen saareen ja syövät iltapalan ja nukahtavat. Aamulla he menevät pesulle rantaan ja huomaavat, että heidän veneensä on

lähtenyt ajelehtimaan. Kaikki syyttävät siitä Jomppea. Yhtäkkiä he huomaavat olevansa pääkallosaarella ja lähtevät tutkimaan saarta. Illalla nukkumaan mennessään lapset luulevat taivaalla leijuvaa kangasta aaveeksi. Aamulla he alkavat ottaa selvää, kuka kangasta heilutti. He huomaavat teltan ulkopuolella pääkallon, jossa on varoitus. Luolasta löytyy kaksi miestä, jotka sitovat lapset. Emppu pääsee pakoon ja yrittää vapauttaa myös kaverinsa. Miehet osoittautuvat roistoiksi. Emppu onnistuu kuitenkin vapauttamaan kaverinsa, ja he lähtevät miehen veneellä Repan kotirantaan. Siellä he hälyttävät poliisit ja saavat ilmiannostaan palkkiot.

Tarinassa on paljon kummitusmaista jännitystä (aaveet, pääkallosaari) ja muuta jännitystä (outoa liikettä, veneen karkaaminen, sidotuksi joutuminen ja roistoja). ”Porukasta” löytyy yksi urhea, joka voi auttaa toisia (Emppu) ja lapset pääsevät onnellisesti kotiin ja saavat vielä palkkiot, kun paljastavat roistot poliiseille.

Oppilaan käyttämät sivulauseet ovat lisääntyneet huomattavasti syksystä. Myös lauseenvastikerakenteita on muutamia:

...kauhukseen he huomasivat että heidän veneensä oli lähtenyt ajelehtimaan järven selälle.

Silloin kaikki huomasivat että heitä huijattiin ja päättivät ottaa selville tekijän.

Oli ilta ja he olivat menossa nukkumaan kun he huomasivat että heidän pään yläpuolellaan lenteli aave. Sitten he huomasivat että se oli vain kangas, jota ohjattiin narulla jostain kauempaa.

Kun hän oli menossa paikkaan, jossa ystävät olivat, niin hän sai selville että miehet olivat varastaneet kaupungin pankin ja että he olivat käyneet...

...lapset eivät tunnistanee keitä veneessä oli...

...ja kauhukseen he huomasivat olevansa pääkallosaarella.

...ja palkaksi rosvojen kiinniottamisesta jokainen sai...

Oppilas D

Oppilas D kuuluu myös melko innokkasiin tarinan kirjoittajiin. Hänen syksyn tarinansa juoni on seuraavanlainen: Lapset ottavat mukaansa retkitarvikkeet. On pimeää. Saija huomaa maassa hanskan ja ruuan muruja. Jari löytää sammuneen nuotion. Niinpä lapset ryhtyvät tutkimaan paikkaa. Maijaa väsyttää, joten he pystyttävät teltan. Seuraavana aamuna he jatkavat matkaansa ja löytävät tyhjän teltan. Lapset odottavat puskan takana, mitä

tapahtuu. Esiin tulee mies, joka asentaa ansan. Jänis menee ansaan, ja se rapsahtaa. Jari toteaa, että mies on pyydystänyt varmaan joka päivä yhden eläimen (viittaus tarinan alkuun). Saija huomaa jäniksessä jotakin tuttua. Jänikset ovat rauhoitettuja, joten lapset menevät kertomaan poliisille. Poliisit pidättävät miehen ja kertovat miehen tehneen ansoja ennenkin.

Oppilaan tarina etenee ajallisesti ja toiminnallisesti loogisesti ja siihen sisältyy retkeilyyn ja yöpymiseen liittyviä asioita. Tarinan kerrontaan tulee mukaan myös jännitystä sammuneen nuotiopaikan löytymisen sekä miehen ja jäniksen mukaan tulon myötä. Kerronta jäniksestä jää hieman irralliseksi, mutta tarinassa on kuitenkin selkeä, melko tavallinen rosvo - poliisi -tarinan päätös.

Kerrontaa elävöittämässä oppilas on käyttänyt jo syksyn testissä useita sivulauseita:

Oli jo pimeää kunnes Saija huomasi...
 ...hän ilmoitti mitä oli löytänyt...
 Jari löysi nuotion joka oli sammunut.
 He löysivät teltan jossa ei ollut ketään.
 Kohta sinne tuli mies joka asensi ansan.
Kun he olivat kertoneet kaiken poliisille mies pidätettiin.

Tarina on suoraa, sujuvaa kerrontaa, jossa on muutamia lasten vuorosanoja. Oppilas käyttää virkkeiden alussa usein ajanmäärettä sitomassa tarinan virkkeiden ajatuksia toisiinsa. Tällaisia ajanmääreitä hänellä on esimerkiksi: *Oli jo pimeää kunnes...Kohta...Vähän ajan päästä...Sitten...Seuraavana aamuna...* Nämä lisäävät sopivasti tarinan koherenssia. Eräs yksityiskohta, minkä panin myönteisellä tavalla merkille oppilaan tarinassa, oli se, että hän käyttää pilkkua oikein luettelon eri osien välissä.

Kevään tarinaan on tullut mukavasti lisää pituutta. Tarinan juoni on seuraavanlainen: Lapset keskusteleivat merimiehen laivasta ja menevät saareen. Siellä he pystyttävät teltan, syövät ja tekevät tutkimusretken. He löytävät eksyksissä olevan tytön, jonka he ottavat mukaansa. Pian he tulevat leiripaikalle, syövät ja menevät nukkumaan. Sitten he kuulevat raksahduksen ja lähtevät katsomaan sitä. He löytävät jalanjälkiä seuraamalla merimiehen laivan saaren rannasta. Merimies ilmestyy pöheiköstä, ja lapset säikähtävät, mutta merimies lohduttaa lapsia. He menevät yöksi laivaan. Seuraavana päivänä Annin vanhemmat tulevat etsimään tytärtään ja kiittävät onnellisina lapsia ja merimiestä. Lapset menevät kotiin ja kertovat seikkailustaan.

Kertomuksessa on hieman jännitystä, joka osoittautuu myönteiseksi lapsille. Lapset tekevät toisenlaisen urotyön kuin syksyn tarinassa, mutta molemmissa tarinoissa se on keskeinen elementti. Syksyn tarinasta sivulauseet ovat lisääntyneet ja mukaan on tullut myös joku lauseenvastike ja attribuutti-ilmauksia:

Kun ystävykset olivat päässeet saarelle, pystyttäneet teltan ja syöneet, he lähtivät tutkimaan saarta.

Kun he olivat tulleet leiripaikalle niin he söivät paistettua makkaraa iltapalaksi ja menivät nukkumaan.

Kun he olivat kulkeneet tovin he löysivät jalan jälkiä joita seuraamalla he löysivät vanhan merimiehen laivan saaren rannasta.

Sitten Jomppe kysyi hänen nimeään, ja tyttö vastasi olevansa Anni ja eksyksissä.

Hän on vain vanha ja yksinäinen merimies.

Minähän olen kuullut huhuja tuosta merimiehestä, että hän on...

...löysivät vanhan merimiehen laivan saaren rannasta.

Tarinan virkkeet ovat monipuolisia ja paljon kertovia sivulauseineen ja attribuutti-ilmauksineen. Kertomus voisi olla varttuneemmankin kirjoittama.

Oppilas E

Oppilas E:n syksyn tarina on melko lyhyt. Juoni on seuraavanlainen: Lapset olivat lähellä sitä paikkaa, mistä raksahdus kuului. Jari kuuli sen vähän matkan päässä. Lapset etsivät äänen aiheuttajaa. Pian Marja löysi käkikellon ja Hannu totesi ratkaisun löytyneen.

Oppilas on tarinassaan keksinyt rapsahduksen aiheuttajan, johon tarina päättyy. Oikeastaan koko lyhyt tarina keskittyy vain siihen. Oppilas ei pidä lukijaansa kauan jännityksessä, vaan pyrkii mahdollisimman pian selvittämään tarinan alussa oudoksi osoitetun asian. Rapsahduksen aiheuttaja oppilaan tarinassa on aika mielenkiintoinen (käkikello), mutta hän ei kerro tarkemmin äänen aiheuttajasta, esimerkiksi, missä se oli tai miksi se oli juuri käkikello. Kertomuksen perusidea on ihan hyvä, mutta se vaatisi ympärilleen laajempaa käsittelyä. Lyhyeenkin tarinaan oppilas on sisällyttänyt muutaman sivulauseen ja attribuutti-ilmauksen:

He etsivät sitä mistä raksahdus lähti.
Maija löysi vanhan käkikellon.

Kevään tarinassa oppilaan kerronta on huomattavasti monipuolistunut. Juoni rakentuu seuraavasti: Tarinan alussa mainittu kummajainen on merikäärme. Emppu haluaisi lähteä pois, mutta kaikki tulevat kuitenkin veneeseen, ja Repa alkaa soutaa. Merikäärme on heidän veneensä alla ja saa ensin toisen airon ja pian toisenkin. Lapset ovat 200 m:n päässä rannasta ja ajelehtivat järvellä. Vihdoin he kuitenkin pääsevät saareen, jossa Jomppe vuolee uudet aivot. He pystyttävät saareen teltan, joka ei pysy kasassa, koska yksi osa siitä on jäänyt kotiin. Niinpä he nukkuvat taivasalla. Aamulla he huomaavat, että vene on kateissa. Jomppe tekee uuden veneen. Merikäärme yrittää hyökätä, mutta Repa on sitä parempi. Jomppe yrittää onkia sitä, mutta yhtäkkiä vene nousee korkeuksiin ja kiertää maapallon 20 tunnissa ja tömpsähtää Repan kodin pihaan. Kaikki ovat ihmeissään. Kuollut, 20-metrinen merikäärme makaa Jompen vieressä. Repan äiti tekee siitä merikäärmekeittoa.

Tarinaa sisältyy erittäin paljon mielikuvituksen lentoa ja suuria asioita, joiden kautta siihen tulee myös jännitystä (merikäärme, airojen menetys, teltan pystytys, nukkuminen taivasalla, vene kateissa, maailman ympärysmatka oudolla tavalla). Oppilaan mielikuvitus liikkuu selvästi paljon nopeammin kuin kynä, joten tarinasta on jäänyt arvailun varaan muutamia asioita. Hän on kuitenkin saanut mukaan paljon tapahtumia ja selvästi nauttii kertomuksen suurista ja vaikeista asioista, jotka ratkeavat kuin itsestään. Lopetus on aika yllättävä.

Attribuutti-ilmaukset ja sivulauseet ovat syksyn tarinasta vähän lisääntyneet:

Jomppe joutui tekemään uuden veneen.
Jomppe huusi: -Apua, kuollut 20 metrin merikäärme makaa minun vieressä.
Sitten Emppu huomasi että yksi osa oli jäänyt kotiin.
Aamulla Repa huomasi että vene oli kateissa.

Oppilaan lennokasta tarinaa sitovat melko hyvin hänen käyttämänsä ajanmääreet virkkeiden alussa (*Viimein...Sitten...Aamulla...Nyt...Yhtäkkiä...Sen jälkeen...*).

Oppilas F

Oppilaan F syksyn tarinan juoni on seuraavanlainen: Lapset huomaavat miehen, joka karkottaa lapset häiritsemästä itseään. Mies on tehnyt kertomansa mukaan napsauksia, ettei siellä kävisi ketään (viittaus tarinan alkuun). Lapset palaavat koteihinsa.

Tarinan jatko on rakenteeltaan samantyylinen kuin oppilaan E syksyn tarina: Oppilas ratkaisee nopeasti tarinan alussa mainitun oudon asian, mutta ei ala kertoa enemmän lasten retkeen liittyvistä tapahtumista ja miehestä. Oppilaan tarinassa on yksi sivulause ja attribuutti-ilmaus:

He huomasivat vanhan miehen joka sanoi...

Keväällä oppilaan tarina on jonkin verran pidentynyt. Sen juoni on seuraavanlainen: Tarinan alussa mainittu kummajainen on saari. Lapset aikovat asettaa sinne teltan. He huomaavat siellä talon, jossa on rahaa ja miehiä, joilla on vielä enemmän rahaa. Lapset epäilevät miehiä roistoiksi. Miehet työntävät yöretkeläisten veneen järvelle ja alkavat etsiä lapsia. He vartioivat omaa moottorivenettään. Neuvokkaat lapset pääsevät soittamaan miesten kännykästä poliiseille. Niinpä roistot joutuvat vankilaan ja lapset saavat palkkion.

Tarina on syksystä monipuolistunut: tapahtumat rakentuvat saarella olevien asioiden ympärille, joita ovat talo, roistot, vene ja kännykkä. Tarinassa lapset toimivat neuvokkaasti ja paljastavat roistojen tekemän vääryyden nokkeluudellaan. Lopetus tulee melko nopeasti. Oppilas olisi voinut kertoa enemmän roistojen kiinni joutumisesta ja lasten paluumatkasta. Syksyn tarinaan verrattuna oppilaan kirjoittaminen on kuitenkin kehittynyt, mikä näkyy esimerkiksi lisääntyneinä sivulauseina ja muina ilmiöinä seuraavissa esimerkeissä:

Sitten he huomasivat että siellä oli talo jossa oli rahaa.

Kaikki roistot vartioivat moottorivenettä jolloin lapset soittivat kännykästä poliisit paikalle.

Sitten miehet näkivät yöretkeläisten veneen.

Se on pieni saari.

Sen tehtyään miehet alkoivat etsiä lapsia.

Oppilas G

Oppilas G ratkaisee syksyn tarinansa oudon asian ehkä vielä nopeammin ja suoremmin kuin oppilaat E ja F. Hänen tarinansa juoni on seuraavanlainen: Lapset menivät metsään ja näkivät siellä mökin, mummon ja kissan. Kissa kävi aina raksuttamassa metsän reunassa jotakin.

Ytimekkääseen, selkeään ja lähes virheettömään tarinaansa hän on sisällyttänyt kuitenkin muutaman sivulauseen ja attribuutti-ilmauksen:

He menivät metsän laitaan josta rapsahdukset olivat kuuluneet.
Siellä oli mökki jossa asui vanha mummo ja kissa.
...mummokaan ei tiennyt mitä kissa raksutti.

Keväällä oppilas on hieman monipuolistanut tarinaansa, mutta nytkin se loppuu ikään kuin kesken: Lapset keskusteleivat satamaan menevästä laivasta ja siitä, mitä he tekisivät. Ensiksi he pystyttävät teltan, sitten kalastavat ja sytyttävät nuotion. Sitten he menevät telttaan nukkumaan, ja seuraavana päivänä kaikki lähtivät jo aamulla.

Tarina koostuu melkein kokonaan lasten vuoropuhelusta. Oppilas on lähinnä nimennyt tapahtumat, mutta ei ole selostanut niitä enemmän. Varmasti siksikään hänen tarinassaan ei ole yhtään sivulauseetta. Syksyn testin tavoin virkkeet ovat selkeitä ja lähes virheettömiä.

Oppilas H

Oppilas H on kirjoittanut syksyn tehtävässä sanamäärältään koko luokan toiseksi lyhimmän jatkon tarinalle, 11 sanaa. Tarinassaan hän on kertonut seuraavaa: Lapset löysivät kuusen, jossa on palokärki ja seisoivat kauan kuusen alla. Tarinan alun oudolle äänelle hän on keksinyt ratkaisun, mutta lopetus jää auki: lapset näyttävät jäävän metsään, kuusen alle. Lyhyeen tarinaansa hän on sisällyttänyt yhden relatiivisivulauseen.

Keväällä oppilas on kirjoittanut huomattavasti pitemmin ja kertovammin. Hänen tarinansa on lähes kokonaan lasten käymää vuoropuhelua: Oudon äänen aiheuttaja on

joutsen. Lapset lähtivät verkkaisesti soutelemaan saareen, joka oli lähellä. Saaressa he alkoivat koota telttaa. Puskassa rahisi jänis. Lapset huokaisevat helpotuksesta. Repa virvelöi ja saa lohen. Sitten lapset löytävät muurinpohjapannun ja sytyttävät nuotion, kypsentävät kalan, syövät ja menevät nukkumaan. He suunnittelevat lähtevänsä paluumatkalle kahden aikoihin, mutta syövät kuitenkin ennen lähtöään. Sitten he lähtevät soutelemaan.

Oppilas ratkaisee oudon äänen aiheuttajan heti tarinansa alussa ja lähtee sitten vasta tarinassaan lasten kanssa retkelle. Tarinaan sisältyy retkeilyyn liittyviä esineitä ja asioita (teltta, nuotio, muurinpohjapannu, syöminen ulkona) ja lievää jännitystä (rahina puskasta), joka ratkeaa heti, kun se huomataan. Tarinasta jää leppoisan kesäretkeilyn tuntu ja oppilas päättää tarinansa siihen, kun lasten paluumatka alkaa. Lukijaa saattaisi kiinnostaa, miten paluumatka sujui. Kokonaisuutena kerronta on loogisesti etenevä. Vaikka tarina on syksystä pidentynyt yli 100 sanaa, oppilas ei ole käyttänyt kerronnassa montakaan sivulausetta:

Saari oli ihan lähellä minne he aikoivat mennä.
Silti Jomppe sai soutaa aika lailla ennenkö he olivat perillä.

Oppilas I

Oppilaan I syksyn tarinan juoni rakentuu seuraavasti: Ensin tyttöjä pelotti, mutta pojat lohduttivat heitä. Lapset taivalsivat eteen päin. Oli pimeää. Tytöt näkivät karhun ja heittäytyivät maahan. Pojatkin säikähtivät ja heittäytyivät maahan. Karhu meni pois. Niinpä lapset nousivat ylös ja lähtivät kotiin. Kotona he kertoivat retkestä, joten isä ja äitikin päättivät lähteä seuraavana päivänä katsomaan.

Tarinan keskeiseksi elementiksi nousee karhu, joka lienee tarinan alussa mainitun oudon äänen aiheuttaja. Rakenne sisältää keskeiset asiat ja selkeän kokonaisuuden: metsään menon, oudon äänen aiheuttajan ratkeamisen ja siihen suhtautumisen sekä paluun kotiin. Tarina jää kuitenkin melko lyhyeksi. Oppilaan tarinassa on lyhydestään huolimatta pari sivulausetta ja attribuutti-ilmausta:

Sitten kun karhua ei enää näkynyt he nousivat...

He kertoivat kotona kaiken mitä metsässä tapahtui.
Hannun äiti ja isä päättivät lähteä seuraavana päivänä katsomaan.

Myös tämä oppilas on saanut sidosteisuutta tarinaansa vaihtelevilla ajanmääreiden ilmauksilla (*Ensin...Äkkiä...Sitten...Vähän ajan kuluttua...Sitten kun...*). Tarinan virkkeet ovat selkeitä. Eräs mainittava yksityiskohta hänen tarinassaan on pilkun käytöstä päälauseiden välissä: *Tyttöjä vähän ensin pelotti, mutta pelko meni äkkiä ohi.*

Kevään tarinan juoni oppilaalla on seuraavanlainen: Lapset lähtivät matkaan ja katselivat vesilintuja kiikareilla. Perillä pojat pystyttivät teltan ja tytöt panivat eväitä. Kuunneltiin lintujen laulua ja syötiin. Repa heitti uivalle joutsenelle leipää. Metsästä kuului outoa ääntä, joten tytöt juoksivat teltaan pakoon. Pojat menivät tutkimaan ääntä, mikä aiheutui siitä, että karhu oli astunut oksan päälle. Karhu nuuhkaisi maassa olevia poikia ja häipyi. Pojat menivät teltaan nukkumaan. Aamulla lapset lähtivät soutelemaan kotiin päin.

Kevään tarinassaan oppilas kertoo tarkemmin retken yksityiskohtia (vesilintujen katselua kiikareilla, lintujen laulun kuuntelua, joutsenen ruokkimista), jotka elävöittävät kerrontaa. Niiden avulla hän saa lukijan mukaan retken tunnelmaan. Karhu nousee merkittäväksi elementiksi tässäkin tarinassa, mutta muutkin retkeen liittyvät asiat saavat enemmän huomiota kuin syksyn tarinassa. Alku vaikuttaa hyvältä, mutta paluumatkan tapahtumia olisi mukava seurata mukana. Oppilas on elävöittänyt kerrontaansa muutamalla sivulauseella, lauseenvastikkeella ja attribuutti-ilmauksella:

Pojat lähtivät katsomaan mistä ääni kuului.
 Lennu ja Emppukin säikähtivät, kun pojat huusivat niin kovaa.
 Repa näki joutsenen uivan ja heitti sille leivän palasen.
 Heti aamun sarastaessa he lähti soutamaan kotia kohti.
 Ne olivatkin komeita lintuja.
 Metsästä kuului outoa ääntä.

Myös tässä tarinassa oppilaalla on mainittava yksityiskohta pilkun käytöstä päälauseita erottamassa: *Poikia vähän ujostutti, mutta sitten lähdettiin kuitenkin matkaan.*

Oppilas J

Oppilaan J syksyn tarinan juoni on seuraavanlainen: Lapset totesivat, että pian arvoitus ratkeaa ja astuivat metsään. Sieltä he löysivät kyltin, joka opasti seikkailuun, jonne lapset päättivät mennä. He löysivät puukäden ja peltipurkin, josta äänet tulivat. Sitten he lähtivät kotiin.

Tarinan alku vaikuttaa jännittävältä, josta voisi kehittyä suurempikin seikkailu. Ratkaisu (puukäsi ja peltipurkki) tulee lukijan kannalta liian aikaisin. Jostakin syystä oppilas lupaavasta aloituksesta huolimatta ei antaudu kirjoituksessaan laajempaan seikkailuun, johon aineksia varmasti olisi. Tarinaan sisältyy yksi sivulause ja attribuutti-ilmaus:

Kun he astuivat metsään puussa oli kyltti...
Pian he löysivät äänien aiheuttajan.

Erityismaininnan oppilas saa syksyn tarinassa selkeistä virkkeistä ja lainausmerkkien käytöstä vuorosanoissa.

Keväällä oppilas on heittäytynyt hieman syvemmin mukaan tarinan kirjoittamiseen: Lapset ihmettelevät tukilta näyttävää esinettä, joka on tullut virtaa pitkin näkyviin. Niinpä he päättävät siirtää retkeä myöhemmäksi ja selvittää ”tukkiarvoitusta”. Pitkään käveltyään he päättävät yöpyä virran vierellä. Aamulla lapset huomaavat olevansa olkimajassa intiaanikylässä. Repa alkaa puhua asukkaiden kanssa. Jomppekin kyslee katkenneen toteemin kohtaloa, ja mies vastaa sen korjaamiseen menevän ainakin 20 vuotta. Emppu kyslee tietä kotiin, joten mies ohjaa lapset kotiin vievälle polulle ja pyytää heitä tulemaan uudestaankin, ja kaikki lupaavat yhteen ääneen tulla.

Tarinansa alussa oppilas kirjoittaa retken siirtämisestä myöhemmäksi, vaikka tukkiarvoitus yöpymisineen virran vierellä sisältää täysin yöretken asiat. Tukkiarvoitus ratkeaa mielenkiintoisella tavalla osoittautuen katkenneeksi toteemiksi. Intiaanikylä ja keskustelut miehen kanssa tuovat oman lisävärinsä tarinaan. Tällaisen aiheen valinta vaatii oppilaalta aikaisempaa tietoutta intiaanien elämästä. Intiaanikylässä olisi voinut viipyä pitempäänkin. Kuten monet aikaisemmat tarinat, tämäkin tarina päättyy lasten kotimatkan alkamiseen. Oppilas käyttää tarinansa vuorosanoissa oikein vuorosanoihin liittyviä välimerkkejä. Sivulauseet, lauseenvastikkeet ja attribuutti-ilmaukset elävöittävät tarinaa:

Aamulla kun he heräsivät he huomasivat olevansa olkimajassa.
 Jomppe huomasi katkenneen toteemin ja...
 Repan kodin viereisestä pienestä virrasta...

Oppilas K

Oppilaan K kerronta on syksyn tehtävässä melko poukkoilevaa: Välillä hän kertoo tarinaansa minä- ja me-muodossa ikään kuin hän itse olisi mukana, välillä taas he-muodossa. Hän jopa puhuttelee lukijaansa lausekkeella: *No arvaa...* Juonesta on vaikea saada selkeää kuvaa, mutta se on suunnilleen seuraavanlainen: Jokin metsässä rasahti. Olikohan se karhu? Ei ollut. Menimme aukiolle, josta etsimme kepin ja löimme sitä jotakin. Pistimme sen säkkiin, missä isä oli. Lapset antoivat säkin olla viikon kellarissa ja sitten avasivat sen. Siellä oli isä, joka oli metsuri ja outo ääni kuului siitä. Oppilas päättää tarinansa: *he elivät elämänsä loppuun asti*. Tarina on traaginen, koska kepillä löyty, viikon kellarissa säkissä ollut isä osoittautuu tarinan alussa mainitun oudon äänen aiheuttajaksi. Psykologian alaan kuuluva kysymys, heijastuvatko kirjoitukseen esimerkiksi ongelmat isä-poika -suhteessa, jää avoimeksi kysymykseksi tässä tutkimuksessa. Kirjoitusten kautta voisi pohtia monenlaisia kysymyksiä lasten elämästä.

Oppilas käyttää tarinassaan joitakin sivulauseita:

Kun he olivat metsässä niin jokin rasahti.
 Siellä oli isä jota me löimme.

Kevään tarinansa oppilas kirjoittaa kokonaan vuoropuheluna eikä hän keskity retken kertomiseen, vaan kirjoittaa jostakin yksityiskohdasta erittäin monisanaisesti: Kummajainen osoittautuu loukkaantuneeksi hirven vasaksi, jonka lapset päättävät ottaa mukaansa. Tulee ilta, joten vasa pitää viedä pois. Lapset menevät nukkumaan. Aamulla uroshirvi tulee vasan mukana. Ne seuraavat retkeläisiä. Lapset miettivät, mihin veisivät hirvet, kotiinko vai eläinten suojelulaitokseen. He sopivat vaihdettavaksi eläinten olinpaikkaa kodista kotiin. Jonkun kodissa on lepakoita ja hiiriä. Lapset miettivät, veisivätkö he hirvet niitylle. Lopulta he päättävät viedä ne luonnonpuistoon turvaan.

Oppilas kirjoittaa paperilleen ikään kuin vapaasti soljuvaa tajunnan virtaa. Hän

eläytyy tarinan lasten kanssa hirvien kohtelemiseen. Niiden huolehtiminen koituu lasten retken keskeisimmäksi elementiksi. Hän ei esimerkiksi kerro, miten ja mihin lapset lähtevät retkelle, missä he yöpyvät ja miten retki yleensäkin sujuu. Hirviprobleema on eräänlainen tarinan sivupolku, joka muodostuuakin pääasiaksi ja muu kerronta ei saa sijaa juuri ollenkaan. Tässä tarinassa oppilaalla ei ole yhtään sivulausetta, mutta attribuutti-ilmauksia on muutama:

...ei ole hirville omaa paikkaa.
Hirvelle tuli uusi koti.

Oppilas L

Oppilaan L syksyn tarina kuuluu sanamäärältään luokan lyhimpien tarinoiden joukkoon. Sen juoni on seuraavanlainen: Lapset tulivat paikkaan, josta rapsahdus kuului. He näkivät karhulauman, joka talloi metsää. Oudon äänen aiheuttaja ratkeaa lyhyessä tarinassa, mutta esimerkiksi lopetus jää kokonaan avoimeksi. Millaisia reaktioita karhulauman näkeminen aiheutti retkeläisissä? Molemmissa oppilaan tarinan virkkeissä on sivulause:

...tulivat paikkaan josta rapsahdus kuului.
...näkivät karhulauman joka talloi metsää.

Oppilas taitaa hyvin kongruenssin jälkimmäisessä esimerkissä, jossa hän viittaa päälauseessa olevaan tarkoitteeltaan monikolliseen objektiin yksikkömuotoisella relatiivipronominilla sivulauseessa.

Keväällä oppilas on kirjoittanut melkein satasanaisen tarinan, jossa juoni on seuraavanlainen: Lapset menevät katsomaan outoa ilmestystä, joka on järvestä. Emppu yrittää nostaa sitä veneeseen ja molskahtaa itse järveen. Toiset auttavat hänet veneeseen, ja kaikki menevät saareen. Repa lähtee hakemaan kuivia oksia. Sillä aikaa muut purkavat reppunsa. On jo myöhä, mutta Repaa ei kuulu. Lapset lähtevät etsimään häntä. Yhtäkkiä pusikosta hyppäsi ihmissusi, joka söi heidät.

Tarina päättyy traagisesti jo ennen lasten yöpymistä saarella. Lopetus tulee yllättäen ja sellaisessa kohdassa, jossa lukija odottaisi tarinan lähtevän etenemään jännittävästi ja

mielenkiintoisesti. Kerronnasta huomaa kuitenkin, että oppilas on selvästi kehittynyt syksystä tarinan tuottajana. Siinä on sopivasti kerrottu tapahtumia ja alussa on vähän jännitystäkin. Tarina vaan loppuu lukijan kannalta mielenkiintoiseen kohtaan: Mikä oli Repan kohtalo? Parin sivulauseen lisäksi oppilaalla on kevään tarinassa attribuutti-ilmauksia:

Kun Repa oli lähtenyt muut purkivat reppunsa.
 Pusikosta hyppäsi iso ihmissusi joka söi heidät kaikki.
 Kuka kävisi hakemassa kuivia oksia.

Oppilas M

Oppilaan M tarinan juoni on syksyn tehtävässä seuraavanlainen: Lapset menivät metsään. Tyttöjä pelotti. Pojat sanoivat metsän olevan täynnä eläimiä. Tyttöjä pelottaa edelleen. Lapset palaavat koteihinsa. He näkivät metsässä ketun, tikan, oravan, pääskyn ja karhun. Tarina keskittyy lähinnä tyttöjen pelkäämiseen ja nähtyjen eläinten luettelemiseen. Kerronnasta ei selkeästi näy, ovatko eläimet tarinan alussa mainitun rapsahdusäänen aiheuttajia, mutta niin voisi olettaa.

Keväällä oppilaan kerronta sisältää yöretken ainekset melko suppeasti esiteltynä. Tarina on selvä kokonaisuus: Tarinan alussa mainittu outo ilmestys on ahven. Lapset lähtevät saareen, jossa on joutsenia ja sorsia. He ottavat välipalaa ja menevät illalla nukkumaan. Aamulla he syövät aamupalan ja pakkaavat. Sitten he lähtevät kotiin. Matkalla he juttelevat retkestä. Kotirannalla äiti on heitä vastassa. Tarina on lähes kokonaan lasten vuoropuhelua. Tarinassa on yksi sivulause ja muutama attribuutti-ilmaus:

Otetaanko välipalaa, koska soutamisessa tuli kuuma.
 ...mitä nuo linnut on.
 Eikö ollutkin kiva yö.

Oppilas N

Oppilaan N syksyn tarinan juoni on seuraavanlainen: Lapset odottivat kohta kuuluvaa rapsahdusta ja kiiruhtivat eteen päin. He menivät lähemmäs paikkaa, josta ääni kuului. Puskan takana oli hirviperhe. He palasivat kotiin ja kertoivat retkestään äideille. Lyhyessä tarinassa oppilas pyrkii lähinnä selvittämään rapsahdusäänen aiheuttajan ja tyytyy siihen. Tarina on lyhydestään huolimatta selkeä kerronnallinen kokonaisuus. Tarinassa on kaksi sivulausetta:

Kello oli jo niin paljon että rapsahduksen pitäisi kuulua kohta.
Kohta he olivat jo aivan lähellä paikkaa josta ääni kuului.

Muista luokan oppilaista poiketen oppilas N kirjoitti keväällä hieman lyhyemmän tarinan kuin syksyllä. Juoni hänen tarinassaan on seuraavanlainen: Tarinan alussa mainittu outo ilmestys oli iso alpatrossi. Lapset lähtivät järvelle moottoriveneellä. Perillä he pystyttivät teltat ja joivat kahvit. Lähellä oli karhujen luola ja leiri oli kohta piiritetty. Lapset juoksivat veneelle ja Repa käynnisti moottorin. Kotiin tultuaan he kertoivat seikkailun. Vaikka tarina on lyhyempi kuin syksyllä, se sisältää enemmän jännitystä (albatrossi, karhujen luola) ja toimintaa. Retki ei näytäkään kehittyvän yöretkeksi, koska lapset joutuvat pakenemaan piirittäjiä. Tarinassa on yksi sivulause ja attribuutti-ilmaus:

Kun tulimme kotiin kerroimme seikkailun.
Lähellä oli karhujen luola.

Oppilas O

Oppilaan O tarinan juoni on syksyn tehtävässä seuraavanlainen: Lapset kuulivat metsässä räsäyksen, joka toistui. He miettivät, mistä ilmansuunasta se kuului. Sitten he lähtivät äänen suuntaan ja löysivät lahon mökin, josta ääni kuului. Myöhemmin he tutustuivat metsuriin, joka teki puista majoja ja rämisteli. Tarinan idea on hyvin kehitetty, lopetus jää vaan

avoimeksi. Tarinassa on pari sivulauseetta ja attribuutti-ilmauskin:

Kun he olivat metsässä he kuulivat sen räsäyksen.
He olivat tutustuneet metsuriin joka teki puista majoja ja rämisteli.
...ja osoitti lahoa mökkiä.

Oppilaan kevään tarina oli huomattavasti monipuolisempi, ja siinä on paljon tapahtumia: Oudon ilmestyksen lapset ohittavat enempiä ihmettelemättä ja lähtevät saareen, jossa he pystyttävät teltat, uivat ja menevät nukkumaan. Illalla alkaa kuulua ääniä. Emppu menee kertomaan poikien teltalle tapahtumia. Lennu häviää oudosti siepattuna. Lapset päättävät tutkia saaren aamulla. Tutkimusmatkallaan he löytävät Lennun käsikorun, vaatteita ja säilykkeitä. Niinpä he aikovat tehdä katoamisilmoituksen poliisille, mutta vene onkin kadonnut. He menevät murheellisina syömään. Sitten he kuulevat koiran haukuntaa ja vene onkin palannut. Koira ui maihin, kuuluu risaus. Lapset juoksevat ja saavat miehen kiinni. Lennu kertoo miehen olevan avun tarpeessa. Mies viedään poliisiasemalle, ja hän löytää perheensä. Retkeläisetkin iloitsevat.

Tarinassa on monenlaisia aineksia: tarina alkaa tutun turvallisesti, mutta sitten alkaa tapahtua jännittäviä asioita (outoja ääniä, Lennun häviäminen, tavaroiden löytyminen, koiran haukunta, veneen palaaminen, outo mies), jotka pitävät lukijan hyvin mukana. Tarina päättyy onnellisesti niin Lennun kuin tuntemattoman miehen ja kaikkien retkeläisten kannalta. Lapset pääsevät urhoollisen auttajan rooliin. Oppilaan tarinan kerronta on kehittynyt sujuvien sanavalintojen ja vaihtelevien lauserakenteidenkin myötä. Lukemista häiritsevät lähinnä puuttuvat kirjaimet tai muut kirjoitusvirheet. Tarina sisältää useita sivulauseita ja attribuutti-ilmauksia:

Kun porukka oli saapunut rantaan ja pystyttänyt teltat ja uinut olikin jo ilta.
Kun he olivat lähdössä tekemään katoamisilmoitusta poliisille he huomasivat että heidän vene oli kadonnut.
Tytötkin ihmettelivät mikä se on.
Myöhään illalla alkoi kuulua valitusta, koiran haukahdus ja sitten askeleita...
Tämän miehen nimi on Tom.

Oppilas P

Oppilaan P tarinan juoni syksyn testissä on seuraavanlainen: Jokaisella retkeläisellä oli taskulamppu. Kuului raksaus. Tytöt pelästyivät ja pojat menivät totisina kiven taakse käyttämään. He sytyttivät valon ja menivät eteen päin. Lapset huomasivat juopuneen, harhailevan metsästäjän, jonka he veivät kotiinsa.

Oppilas on saanut lyhyeen tarinaansa jännitystä, mutta hänkin monien muiden oppilaiden tavoin on tyytynyt lähinnä selvittämään oudon äänen aiheuttajan ja lopettanut tarinansa siihen. Hän päättää myös tarinansa lasten auttavaan tekoon. Kertomuksessa on yksi sivulause:

Se oli vain juopunut metsästäjä joka ei löytänyt kotiin.

Myös tämän oppilaan kevään tarina on sisällöltään monipuolisempi ja kertovampi. Sen juoni rakentuu seuraavasti: Outo ilmiö osoittautuu aaveeksi. Lapset aikovat lähteä näköpiirissä olevaan saareen. He toteavat, että näkyvä saari on pimeä eikä ole se saari, jota he ovat käyneet katsomassa. Lapset keskustelevat, mitä ja keitä saarella on. Siellä on mm. mökki ja karkkeja antava mummo ja pappa. Samalla he soutavat eteen päin. Oikea saari löytyy. Tytöt laittavat ruuan, ja lapset syövät ja menevät nukkumaan. Seuraavana päivänä he lähtevät kotiin.

Tarina on melkein kokonaan lasten vuoropuhelua. Oppilas aloittaa kertomalla saaresta yksityiskohtaisia asioita, jotka tuovat retkeen oman lisävärinsä samalla, kun lapset soutelevat. Lasten käymä keskustelu saaren elämästä on keskeisellä sijalla. Varsinainen saarella oloaika jää sivuseikaksi ja paluumatka. Käsittelytapa ei ole välttämättä ollenkaan huono, ohitettavan saaren arvoitus on mielenkiintoinen osa tarinaa. Tarinassa on joitakin sivulauseita ja melko monta attribuutti-ilmausta:

Tuollahan on se saari missä meidän pitää yöpyä.

Siinä saarella oli pieni punainen mökki mitä me käytiin kattoon.

Siellä asuu pieni herttainen mummo joka antoi meille omatekemiään karkkeja.

Oppilas Q

Oppilaan Q syksyn tarina oli koko luokan tarinoista lyhin, 10 sanaa: Lapset löysivät mökin ja ihmettelivät ja sanoivat, että tuohan on lehmä. Ilmeisesti lehmä oli tämän tarinan mukaan oudon äänen aiheuttaja, vaikka oppilas ei sitä tarkemmin selvitäkään. Voi olla, että oppilasta ei jostakin syystä ole vain innostanut tarinan jatkaminen, koska sen lopetuskin on aika mitään sanomaton.

Kevään testissä oppilas näyttäisi innostuneen huomattavasti enemmän ja parantaneen taitojaan tarinan kirjoittajana. Tarinan pidentyessä se on saanut myös aivan toisella tavalla sisältöä: Outo ilmestys on lentävä aave, joka tulee lapsia kohti. He juoksevat kylmään, valottomaan mökkiin piiloon. Ovi ei ole lukossa. Mökissä on mummo, jonka puhetta lapset säikähtävät. Mummo lohduttaa lapsia ja alkaa kertoa: - Lentävä aave on särkenyt kauan sitten kaikki muut talot tienoolta paitsi mummon mökin. Yhtäkkiä aave tuleekin ikkunaan, johon taskulamppua näyttämällä aave karkotetaan. Lapset jäävät mummon mökkiin yöksi. Aamulla he lähtevät kotiin veneellä. Ilma on tyyni. Isä ja äiti ovat vastassa, ja lapset menevät kotiin lämmittelemään. Lennu ja Emppu palaavat koteihinsa vasta seuraavana aamuna.

Kerronta osoittaa sen, että oppilaalla on mielikuvitusta ja intoa lähteä mukaan tarinan tapahtumiin. Aave tuo kerrontaan mukaan jännitystä ja mummo turvallisuutta. Mummon läsnäolo tarinan tapahtumissa antaa muutenkin mukavaa satumaista lisävivahdetta kertomukseen. Tarina on lähes kokonaan vuoropuhelua. Oppilaalla on tarinassaan useita attribuutti-ilmauksia ja pari sivulausetta:

Sehän on lentävä aave.

Vanha mummo alkoi kertoa...

...täällä oli iso kylä kylässä oli iloisia ihmisiä mutta eräänä päivänä...

Mitä jos jäisitte yöksi tänne...

Oppilas R

Oppilaan R syksyn tarina oli monen muun oppilaan tavoin hyvin lyhyt: Lapset olivat metsän keskellä. Siellä kuului rits, ja kaikki säikähtivät. He näkivät karhun. Oudon äänen

aiheuttajan ratkaiseminen näyttäisi riittäneen myös tälle oppilaalle. Lopetus jää tarinassa avoimeksi. Yhden sivulauseen tarina kuitenkin sisältää:

Joukko oli jo metsän keskellä kun kuului rits.

Kevään tarinassakin lopetus jää hieman avoimeksi, mutta kerronta on muuten hieman laajentunut: Emppu huomasi, että veneessä oli reikä. Lapset rakensivat jollan ja lähtivät matkaan. He löysivät majapaikan läheltä rotkoa ja yöpyivät teltassa. Kevään tarinassa oppilaalla on pari attribuutti-ilmausta ja yksi sivulause:

Kaverukset löysivät hyvän majapaikan.
Se oli kyllä vähän vaarallisessa paikassa.
Kaikki tarkistivat että matkatavarat oli pakattu.

Oppilas S

Oppilaan S syksyn tarina kuuluu luokan lyhimpien tarinoiden joukkoon: Karhu oli jäänyt ketun rautaan kiinni. Lapset pelastivat sen ja palasivat kotiinsa. Rautaan jäänyt karhu näyttäisi olevan tarinan alussa mainitun oudon äänen aiheuttaja. Oppilaan tarinan lyhyteen vaikuttaa osaltaan varmasti se, että hänen kirjoittamisensa on melko hidasta. Hän on kuitenkin kirjoittanut sanat huolellisesti ja melkein virheettömästi.

Keväällä tarina on pidentynyt yli kaksinkertaiseksi sanamäärältään. Lisäys ei kuitenkaan ole sanojen määrässä kovin huikea verrattuna monen muun oppilaan tarinaan. Tärkeintä lienee kuitenkin verrata kehitystä oppilaan omaan kehitykseen. Kevään kertomuksen juoni hänellä on seuraavanlainen: Outo ilmestys on joutsen. Lapset lähtivät matkaan. Karhu pelästytti heidät. Seuraavana aamuna he pakkasivat tavaransa ja lähtivät takaisin kotiin. Tarina ei ole paljonkaan monipuolistunut syksystä, mutta oudon ilmestyksen ratkaisemisen lisäksi oppilas on kuitenkin lähettänyt tarinassaan lapset retkelle, jossa tapahtuu karhun tapaaminen, tavaroiden pakkaaminen ja kotiin paluu. Yhden sivulauseen oppilas S on kuitenkin lyhyeen tarinaansa sisällyttänyt:

Kun he lähtivät yöretkelle metsään heidät pelästytti karhu.

3.2.4. Kolmasluokkalainen tarinan jatkajana

Yritin keksiä sellaisen tarinan alkutekstin, että jokainen saattaisi keksiä sille ainakin jonkinlaisen jatkon - lyhyemmän tai pidemmän. Heti tarinan alkuun sisällytin houkuttelevan ongelman, jonka pitäisi ratketa jotenkin tarinan jatkeessa. Syksyn tehtävässä ongelma oli outo rapsahdus läheisessä metsässä, jota joukko lähtee selvittämään, ja kevään tehtävässä se oli outo ilmestys, jonka lapset huomasivat Repan kodin rannassa, mutta joka jää muuten täysin avoimeksi. Tarinan alku päättyy siihen, että *Repa huutaa: -Katsokaa! ja Jomppekin ihmettelee: -Mikä tuo oikein on?* Näistä tarinoiden aluista oppilaat alkoivat jatkaa tarinoitaan. Kaikki jatkoivat tarinaansa ainakin muutamalla sanalla sekä syksyllä että keväällä. Kummankin tarinan alku oli aiheeltaan samantyylinen eli retkeilyyn liittyvä. Siten niiden rakennetta ja elementtejä on mielekästä verrata toisiinsa, ja kirjoittamisen kehittymistä voi tarkkailla paremmin kuin jos tarinat olisivat aiheiltaan täysin erilaiset.

Tarinoiden kerronnassa oli hyvin suurta vaihtelua luokan oppilaiden kesken: Joillekin oppilaille riitti se, että keksi ratkaisun tarinan alun ongelmaan parilla virkkeellä, toiset taas kirjoittivat erittäin innokkaasti. Saatoin aistia, ettei kaikkien oppilaiden kynä liikkunut samassa tahdissa kuin ajatukset. Joku valittelikin käden väsymistä, mutta ajatuksia hänellä tuntui olevan. Niinpä uskon, että monet olisivat voineet kirjoittaa vielä upeampiakin tarinoita, jos olisivat olleet sujuvampia kirjoittajia. Kevään tarinoiden nousseet sanamäärät osoittavat varmasti myös sen, että oppilaiden hienomotoriikka on kehittynyt vuoden aikana. Esimerkiksi käsien lihakset ja liikkeet ovat kehittyneet ja vahvistuneet. Oppilaat ovat harjaantuneet lukuvuoden aikana, koska niin lukemisen kuin kirjoittamisen määräkin lisääntyi alkuopetuksesta kolmannelle luokalle tullessa. Luovaa kirjoittamista on harjoiteltu vuoden aikana melko paljonkin esimerkiksi lauseiden keksimisenä ja pikkukertomusten kirjoittamisena. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 11.9., 25.9., 14.10., 8.1. ja 26.3.) Kevään tarinat olivat yleisesti ottaen elävämpiä ja monipuolisempia niin sisällöltään, lauserakenteeltaan kuin sanavalinnoiltaan verrattuna syksyn tarinoihin. Pituuden lisääntymisen myötä niiden koherenssi ja loogisuus olivat myös lisääntyneet. Oman, vapaaehtoisen lukemisen suosiminen on saattanut auttaa siinä, että oppilaat ovat

kehittyneet myös luovina kirjoittajina. Runsas ja monipuolinen lukeminen kehittää myös kirjoitustaitoja. Ainakin mielikuviutus ja ilmaisujen monipuolisuus on oppilaiden tarinoissa lisääntynyt. Ja ainahan tarinan jatkaminen voi olla inspiroivampaa kuin esimerkiksi annetusta otsikosta kirjoittaminen. Kolmasluokkalaiselle tarinan jatkaminen lienee paras luovan kirjoittamisen virike. Vähitellen tekstin kokonaisuuskin alkaa hahmottua ja valmiiksi annetusta otsikostakin opitaan kirjoittamaan.

Tarinan sujuvuuteen vaikuttaa paljon käytettävät sanat, sanamuodot ja lauserakenteet. Joidenkin oppilaiden tarinoissa on esimerkiksi lauseenvastikerakenteita ja kertovia sivulauseita, jotka tuovat kerrontaan elävyyttä. Suurin osa sivulauseista on alistuskonjunkto- ja relatiivisivulauseita.

Syksyn tarinoissa monilla oppilailla ei ole oikein kunnollista lopetusta, vaan kerronta loppuu usein joko tarinan alussa mainitun oudon asian ratkaisuun, jonka oli tarkoitus olla kirjoittamisen virike ja innostaja tai oppilaan tarinan loppuun kirjoittamaan loppu-sanaan. Kevään tarinat ovat lähes kaikilla kertovampia ja monipuolisempia. Ne etenevät ajassa ja tapahtumissa yleensä loogisesti eikä lopetukseen jää niin avoimeksi kuin syksyn tarinoissa.

3.3. Kielentuntemus

Kielentuntemus ei saisi olla äidinkielessä mikään erillinen osio, jonka aines on irrallaan äidinkielen muusta opetusaineksesta, vaan sen tulisi nivoutua äidinkielen koko oppiaineeseen heti ala-asteen opetuksesta lähtien. Tietenkin ala-asteen äidinkielen opetuksessa varsinkin ensimmäisillä luokilla perustaitojen, kuten lukemisen ja kirjoittamisen, oppiminen on keskeisin tavoite. Kuitenkin jo kolmannella luokalla alkaa opetukseen tulla selkeästi kielentuntemuksen ainesta. Tässä vaiheessa, kun oppilaiden käsitteiden ymmärtämistaito ei vielä ole erityisen kehittynyt, kielentuntemuksen tulisi olla lähinnä ilmiöiden tarkastelua, ei niinkään kielentuntemuksen yhteydessä käytettävien latinankielisten käsitteiden ja termien muistamista. Niiden mainitsemista ei liene kuitenkaan syytä täysin karttaa, koska vieraan kielen opetuksessakin niitä alkaa vilahdella. Ilmiöiden suomenkielisten nimien käyttö ainakin latinalaisten nimien rinnalla tässä vaiheessa olisi suositeltavampaa, koska ne kertovat oppilaille paremmin, mistä asiasta on kyse. Opetusta

voisi integroida vieraan kielen opettajien kanssa tässäkin asiassa.

Kielentuntemuksen aineksen sisällyttäminen äidinkielen koko opetusaineeseen on vanhastaan ollut monesti ongelmallinen. Helposti on aivan kuin urakoitu tietyt kielioppiasiat ensin pois alta ja sitten siirrytty muihin osa-alueisiin. Tällä asenteella kielentuntemusaines on tullut vastenmieliseksi niin opettajalle kuin oppilaillekin. Kielentuntemusasioiden tulisi palvella kokonaisuutena äidinkielen taitojen kehittymistä ja hallintaa, ja oppilaat pitäisi saada kokemaan niiden merkitys itselleen mielekkääksi. Ilmiöiden tarkastelu tavallisissa kielenkäyttötilanteissa voisi olla yksi tätä tukeva seikka. Esimerkiksi prototyyppiset esimerkit voisivat kuvata melko hyvin ilmiöitä.

Tässä tutkimuksessa olen ottanut kielentuntemusasioiden oppimisen omaksi osiokseen, jotta voin jollakin tavalla kategoroida oppimista. Muiden osa-alueiden testitehtävistä poiketen testasin kielentuntemusta kolmeen kertaan eli kolmannen luokan syksyllä ja keväällä sekä lisäksi neljännen luokan syksyllä. Tästä osa-alueesta halusin pitää tarkistustehtävän 4. luokan alussa, koska oletus oli, että kielentuntemusasiat saattavat unohtua kesän aikana. Näin voin kuvata paremmin todellista oppimista. Testin tehtävät sisälsivät 3. luokan keskeisiä kielentuntemusasioita, kuten aakkostamista, lauseen muodostamista, yhdyssanoja, synonyymeja, sanojen luokittamista ja vuorosanaviivan käyttöä. (Liitteet 12., 14. ja 16.) Tehtävätyypit olivat kaikissa kolmessa tehtävässä samantyyllisiä, mutta niiden esimerkit vaihtelivat. Siksi myös pisteytys vaihteli hieman eri tehtävissä, mutta se oli kuitenkin samanlainen kaikissa siten, että saman aiheen tehtäväosioista sai kaikissa tehtävissä saman verran pisteitä. (Liitteet 13., 15. ja 17.) Kielentuntemustehtävästä olen tehnyt vastaavanlaisen taulukkokuvauksen kuin muistakin tämän tutkimuksen osa-alueista. Taulukon tuloksia käytän yhtenä lähteenä pohtiessani oppimistuloksia tällä osa-alueella.

Kunkin testitehtävän maksimipistemäärä oli 60 pistettä. Tehtävien pisteytyskriteerit ovat liitteissä 13., 15. ja 17. Taulukossa ensimmäinen muutos tarkoittaa tuloksen muuttumista syksystä 1996 kevääseen 1997 ja toinen muutos tarkoittaa tuloksen muuttumista kevästä 1997 syksyyn 1997.

Taulukko 7: Oppilaiden saamat pistemäärät syksyn 1996, kevään 1997 ja syksyn 1997 kielentuntemustehtävissä sekä pistemäärien muutokset (KA=keskiarvo, KH=keskihajonta)

Oppilas	Syksy 1996	Muutos	(%)	Kevät 1997	Muutos	(%)	Syksy 1997
A	50,75	+ 4	(+ 8 %)	54,75	- 2	(- 4 %)	52,75
B	48	+ 9,5	(+20 %)	57,5	- 1,75	(- 3 %)	55,75
C	42,5	+11,75	(+28 %)	54,25	+1,5	(+ 3 %)	55,75
D	42,5	+ 6,75	(+16 %)	49,25	- 0,25	(- 1 %)	49
E	42	+ 8,5	(+20 %)	50,5	- 4	(- 8 %)	46,5
F	41,5	+12	(+29 %)	53,5			tehtävä puuttuu
G	38	+ 9,75	(+26 %)	47,75	- 1,5	(- 3 %)	46,25
H	37	+ 4,75	(+13 %)	41,75	+2,75	(+ 7 %)	44,5
I	35,75	+14,75	(+41 %)	50,5	- 2,25	(- 4 %)	48,25
J	35,25	+17,5	(+50 %)	52,75	- 3	(- 6 %)	49,75
K	33,75	+13,75	(+41 %)	47,5	- 5,25	(-11 %)	42,25
L	33,5	+ 7,5	(+22 %)	41	+1	(+ 2 %)	42
M	33,25	+14,75	(+44 %)	48	- 6,25	(-13 %)	41,75
N	33	+13,5	(+41 %)	46,5	+1,75	(+ 4 %)	48,25
O	30,25	+10	(+33 %)	40,25	+0,75	(+ 2 %)	41
P	29,5	+ 3,25	(+11 %)	32,75	+7	(+21 %)	39,75
Q	28,5	+10,75	(+38 %)	39,25	- 2,25	(- 6 %)	37
R	27	+22	(+81 %)	49	+1,5	(+ 3 %)	50,5
S	25,5	+17	(+67 %)	42,5	- 0,25	(- 1 %)	42,25
KA	36,25	+11	(+30 %)	47,25	- 1	(- 2 %)	46,25
KH	6,75			6,25			5,25

Kuten syksyn 1996 tehtävän tuloksista voi päätellä, oppilailla on jo kolmannelle luokalle tullessaan hallinnassa monia asioita, joita opetetaan kyseisenä lukuvuotena. Jo kouluun tullessaan oppilailla on valtavasti sisäistä kielitietoutta, jota he ovat luontaisesti omaksuneet kieltä oppiessaan omassa kasvuympäristössään. Varsinainen kielentuntemus äidinkieltä käyttäjällä on luonnostaan hallussa, mutta monesti koulussa käytettävät nimitykset kielen ilmiöistä tekevät sen vieraaksi ja vaikeaksi.

Niin kuin jo aikaisemmissa testitehtävissä on ilmentynyt, tavallisessa koululuokassa oppilasaines on hyvin heterogeenista. Tämänkään tehtävän tulokset eivät poikkea siinä suhteessa. Paras tulos syksyn 1996 tehtävässä on huikeat 50,75 pistettä ja heikoin tulos lähes puolet vähemmän eli 25,5 pistettä. Lähtökohdiltaan oppilaat ovat siis hyvin eritasoisia. Vaihteluväli parhaimman ja heikoimman tuloksen välillä on supistunut syksystä kevääseen muutamalla pisteellä (54,75 ja 32,75), missä opetuksella lienee ollut merkitystä. Kevättä 1997 vielä pienemmäksi vaihteluväli on muodostunut syksyn 1997 testissä (55,75 ja 37). Luokan pistemäärien keskiarvo on noussut syksystä 11 pistettä eli noin 30 prosenttia.

Keskihajonta on pienentynyt syksystä kevääseen eli oppilaat ovat taidoiltaan homogeenisempia kuin syksyllä. Opetus on varmasti vaikuttanut keskihajonnan pienentymiseen. Kesän aikana taidot ovat unohtuneet keskimäärin yllättävän vähän, vain yhden pisteen eli kahden prosentin verran. Neljännen luokan alussa oppilaat näyttävät taulukon mukaan olevan vielä homogeenisempia kuin kolmannen luokan lopussa kielentuntemuksen taidoiltaan, koska keskihajonta on pienentynyt yhdellä. Seuraavassa pohdin tehtävien tuloksia kunkin tehtävän osalta erikseen ja verraten toisiinsa.

Syksyn 1996 kielentuntemustehtävän tulokset ovat vaihtelevia, mutta yleisesti ottaen myös melko hyviä. Paras tulos on vajaan 10 pisteen päässä tehtävän maksimipistemäärästä ja heikoin tulos on reilusti yli kolmasosan tehtävän maksimipistemäärästä. Haastavaa opettamisen kannalta on kuitenkin se, että useimmilla oppilailla on asioissa paljonkin oppimista, sillä yli 40 pisteen rajan ylittäneitä oppilaita on kuusi. Toisaalta kahden oppilaan hyvät tulokset (50,75 ja 48) saavat opettajan miettimään, miten suunnitella vuoden opetus myös heille haastavaksi ja mielekkääksi. Opetuksen eriyttämistarvetta ilmenee näiden tulosten pohjalta niin kuin muissakin osa-alueissa. Suurin osa oppilaiden tuloksista on syksyn 1996 tehtävässä sijoittunut 30 ja 40 pisteen välille tai tuntumaan. 27 - 42,5 pisteen tuloksen on saanut 16 oppilasta. Keskiarvo koko tehtävässä on 36,25 pistettä.

Hypoteesini mukaan oppilaiden taidot ovat lisääntyneet lukuvuoden aikana. Kaikki ovat parantaneet tulostaan syksyn tehtävästä. Paras tulos on jäänyt tehtävän maksimipistemäärästä vain 2,5 pisteen päähän. Oppilas B on saanut koko tehtävästä 57,5 pistettä. Muutenkin luokan oppilailla on kevään tehtävässä hyviä tuloksia, sillä yli kolmasosa eli seitsemän oppilasta luokasta on yltänyt siinä yli 50 pisteen suoritukseen. Kevään tehtävässä suurin osa oppilaiden tuloksista on sijoittunut 40 ja 50 pisteen välille tai tuntumaan. 39,25 - 52,75 pisteen tuloksen on saanut 14 oppilasta. Keskiarvo koko tehtävässä on keväällä 47,25 pistettä. Näin koko luokan keskiarvo on noussut syksystä 11 pisteen verran. Suurin yksittäisen oppilaan tuloksen parannus on 22 pistettä eli 81 prosenttia. Heikoimman tuloksen syksyllä saanut oppilas on parantanut tulostaan peräti 17 pisteellä eli 67 prosentilla. Kevään tehtävässä heikoin tulos on oppilaalla P 32,75, mikä on kuitenkin yli puolet tehtävän maksimipistemäärästä. Tämä oppilas on parantanut tulostaan syksystä vain 3,25 pisteen verran. Opettajana joutuu pohtimaan, onko jokin opetuksessa mennyt pieleen tämän oppilaan kohdalla. On kuitenkin muistettava, että kaikki eivät opi samassa tahdissa ja oppimiseen vaikuttavat monet muutkin asiat kuin opetus.

Tarkistustehtävän, syksyn 1997 tehtävän, tulokset ja vertailu kevään 1997 tehtävään ovat mielenkiintoisia. Oletuksena siis oli, että kevääseen mennessä opitut kielentuntemusasiat unohtuvat paljon kesän aikana. Näin ei kuitenkaan näytä käyneen, vaan useimmilla taidot ovat säilyneet lähes samoina kuin keväällä. Yhdentoista oppilaan tulos on heikompi kuin keväällä. Mutta mikä yllättävää, jopa seitsemän oppilaan taidot näyttävät tulosten mukaan lisääntyneen. Suurimmalla osalla tulokset ovat heikentyneet parin pisteen verran. Kahdeksan oppilaan tulos on heikentynyt 0,25 - 3 pistettä. Silmiinpistävästi tulokset ovat heikentyneet kolmella oppilaalla: M - 6,25, K - 5,25 ja E - 4 pistettä. Silti näilläkin oppilailla tulos jää reilusti syksyä paremmaksi eli ei ole oppi kuitenkaan ojaan kaatanut. Keskimäärin luokassa tulokset ovat heikentyneet yhden pisteen verran.

Mutta sitten mielenkiintoinen ongelma eli taitojen lisääntyminen kesän aikana. Taulukon tulosten mukaan peräti seitsemän oppilaan tulokset näyttävät parantuneen kesän aikana. Mistä tämä saattaisi johtua? Joudun tyytymään vain pohdintaan, koska oppimistuloksiin vaikuttavat hyvin monet lapsen kehitykseen kuuluvat asiat. Muutokset positiiviseen suuntaan ovat oppilailla parin pisteen luokkaa. Kuuden oppilaan tulos on parantunut 0,75 - 2,75 pistettä kesän aikana. Huomattava muutos parempaan tulokseen on tapahtunut oppilaalla P, joka on parantanut tulostaan peräti seitsemän pistettä kesän aikana. Mielenkiintoista tämän oppilaan kohdalla on kevään tulos, joka oli silloin koko luokan heikoin. Lukuvuoden aikana hän on parantanut omaa tulostaan vain 3,25 pistettä. Myös syksyn tarkistustehtävässä oppilaan P tulos on luokan toiseksi heikoin. Jos katsotaan kyseisen oppilaan henkilökohtaista kehitystä kolmannen luokan syksystä neljännen luokan syksyyn, parannusta on tapahtunut kuitenkin yli kymmenen pisteen verran eli enemmän kuin esimerkiksi oppilailla E, M ja K. Hän on siis yksittäisenä oppilaana kuitenkin parantanut omaa tulostaan melko hyvin. Jotkut oppilaat ovat saattaneet tarvita asioiden omaksumiseen pitemmän ajan, joten kesä on voinut syventää lukuvuoden aikana opittuja asioita. Kolmannen luokan kielentuntemuksessa tulee paljon uusia asioita, jotka eivät välttämättä sellaisenaan ole kolmasluokkalaisen ajattelun kehityksen kanssa samalla tasolla. Myös testitilanne on aina oppimistilanne. Samantapaiset testitehtävät oli syksyllä jo kolmannen kerran, joten niissä oli entuudestaan tuttua. Opettaminen on varmasti vaikuttanut myös huomattavasti varsinkin kielentuntemuksessa. Kielentuntemusasioita on käsitelty vuoden aikana melko paljon lukemis- ja kirjoitusharjoitusten rinnalla. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 9.1., 13.2., 6.3. ja 3.4.) Olen tarkoituksella opettanut kaikkia asioita

vuorotellen, jottei mikään aihe alkaisi tuntua tylsältä. Kielentuntemuksen opettamisesta voisi helposti tulla tiedon päähän kaatamisen tuntuista ja se jäisi siten erilliseksi sirpaletiedoksi, jonka käyttöä oppilas ei ehkä pystyisi soveltamaan äidinkieltensä omaksumiseen ja kehitykseen.

3.4. Kielentuntemustehtävien tulosten tarkastelua tehtävittäin

Kielentuntemuksen oppimisen tutkistelua syvennän tarkastelemalla oppilaiden selviytymistä kielentuntemustehtävän eri tehtävistä. Tarkastelen, onko jotkut asiat opittu lähes sataprosenttisesti tai näyttäisivät jotkut asiat olleen erityisen ongelmallisia luokan oppilaille. En ryhdy kuitenkaan tarkastelemaan tehtäviä oppilaittain erikseen, vaan pyrin saamaan jonkinlaisen yleiskuvauksen luokan oppilaiden taidoista.

Tehtävän ensimmäinen tehtäväosio koski **aakkostamista**, mikä on kolmannen luokan keskeisiä oppimistavoitteita. Tehtäväosiossa oli kaksi tehtävää, joissa tuli hallita aakkoset ja nimien aakkostaminen. Yhteensä tehtäväosiesta sai seitsemän pistettä. Syksyn tehtävässä 13 oppilasta on saanut tehtävistä vähintään kuusi pistettä. Virheitä on tullut esimerkiksi siinä, että jokin aakkonen on puuttunut, jokin vokaali on jäänyt alleviivaamatta tai jotkut nimet on aakkostettu väärin. Kuusi oppilasta on saanut tehtävästä vähemmän kuin kuusi pistettä. Heillä on selkeimmin ongelmia aakkostamisessa. Tällaisia ongelmia ovat esimerkiksi sellaiset, että oppilaalla on jäänyt alleviivaamatta kaikki vokaalit, useat aakkoset puuttuvat listasta, hän on alleviivannut konsonantteja tai hänellä on selviä ongelmia saada nimet aakkosjärjestykseen. Ongelmana saattoi olla myös se, että ei oppilas ei ollut muistanut vokaali-sanat merkitystä. Kyseinen ongelma ei kuitenkaan liene keskeinen, koska ennen syksyn tehtävää vokaalit, konsonantit ja aakkostamisasia oli jo opetettu. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 5.9. ja 6.9.) Se, että asia oli jo ennen tehtävää ehditty opettaa, vaikuttaa varmasti koko luokan hyvään menestykseen tämän tehtäväosion osalta.

Kevään 1997 tehtävässä aakkostaminen hallittiin luokassa seuraavasti: 15 oppilasta sai tehtäväosiesta vähintään kuusi pistettä ja heidän joukossaan oli sellaisia oppilaita, jotka olivat menettäneet pisteen esimerkiksi siitä, että heiltä puuttui joitakin vokaaleita. Tästä joukosta yhdeksän oppilasta eli melkein puolet sai tehtäväosiesta täydet pisteet. Neljä oppilasta sai vähemmän kuin kuusi pistettä. Heille tuotti ongelmia lähinnä joidenkin nimien

aakkostaminen tai se, että he eivät muistaneet jostakin syystä vokaaleita. On otettava huomioon, että kevään tehtävässä tämä tehtävä vaati oppilailta syksyn tehtävään verrattuna enemmän siinä, että nimet piti osata aakkostaa toisen kirjaimen mukaan. Silti oppilaat ovat selviytyneet tehtävästä paria oppilasta lukuun ottamatta lähes virheettömästi.

Syksyn 1997 tehtävässä tästä tehtäväosioista 15 oppilasta sai vähintään 6 ½ pistettä. Ongelmana oli lähinnä jonkin aakkosen tai vokaalin puuttuminen. Neljällä vähemmän kuin 6 ½ pistettä saaneella oppilaalla oli vielä ongelmia vokaalien erottamisessa tai parin nimen aakkostamisessa, mutta kokonaisuutena luokan oppilaat ovat oppineet aakkostamisen kiitettävästi vuoden aikana.

Tehtäväosioista, jossa piti **kirjoittaa sanelun mukaan sanoja ja virke**, sai seitsemän pistettä ja se meni syksyn 1996 tehtävässä seuraavasti: 12 oppilasta sai vähintään kuusi pistettä. Yhden pisteen menetyksen syy oli esimerkiksi siinä, että oppilas oli kirjoittanut yhdyssanan *lankakerällä* sanaliitoksi, häneltä puuttui virkkeen lopusta päättömerkki tai hän oli kirjoittanut vierasperäisen kirjaimen väärin sanoissa *Sibeli*us ja *greippi*. Muita ongelmia oli vaihtelevasti esimerkiksi siinä, että oppilas oli kirjoittanut sanaan jonkun väärän kirjaimen, sanasta puuttui kirjain tai hän oli aloittanut nimen tai virkkeen pienellä kirjaimella.

Kevään 1997 tehtävässä tämä tehtäväosio meni seuraavasti: Kymmenen oppilasta sai vähintään kuusi pistettä. Muutenkin oppilaat saivat tehtäväosioista pisteitä melko tasaisesti viidestä kuuteen. Huonoin pistemäärä oli 3,75. Ongelmia tuottivat lähinnä *Fazer*-, *Kööpenhamina*- ja *beduiini*-sanojen oikeinkirjoittaminen. Sen sijaan yllättävän hyvin oppilaat huomioivat virkkeessä olleen sivulauseen erottamalla sen pilkulla päälauseesta. Pilkku lauseiden välissä oli peräti yhdeksällä oppilaalla.

Syksyn 1997 tehtävän osalta kyseinen tehtäväosio sujui seuraavasti: 11 oppilasta sai vähintään kuusi pistettä. Heistä kolme oppilasta sai täydet seitsemän pistettä. Huonoin pistemäärä oli 4,25, joten kokonaisuutena tehtävä meni hyvin. Pisteitä meni lähinnä kirjainten puuttumisesta tai yhdyssanavirheistä. Joillakin oli ongelmia vielä sanoissa *beduiini* ja *Fazer*.

Seuraavan tehtäväosion tavoitteena oli **keksiä aloitetulle lauseelle jatko**. Se sisälsi yhdellä tai kahdella sanalla aloitetun lauseen jatkamisen loppuun, toisen lauseen lisäämisen annetun lauseen jatkoksi tai edelle ja kysymys-, kehoitus- tai toteavalla sanalla aloitetun lauseen jatkamisen, jossa erityistä huomiota kiinnitettiin päättömerkin valintaan.

Maksimipistemäärä osiosta oli 13 ½ pistettä.

Syksyn tehtävässä tästä osiosta viisi oppilasta sai vähintään kymmenen pistettä. Nämä viisi lauseiden muodostajaa erottuu joukosta siten, että he ovat osanneet muodostaa järkevän ajatuksen sisältävän kokonaisuuden lauseeksi, ovat merkinneet lauseen päättömerkin oikein ja aloittaneet lauseet isolla kirjaimella. Yksi oppilas on jopa osannut merkitä pää- ja sivulauseen välisen pilkun muodostamiinsa lauseisiin. Muilla lauseiden jatkajilla on samoissa asioissa ollut enemmän tai vähemmän ongelmia. Päättömerkki puuttui useista lauseista. Puute ei liene ihme, koska asiaan ei ollut opetuksessa vielä kiinnitetty erityistä huomiota. Myös pää- tai sivulauseen keksiminen annetun lauseen jatkoksi tuotti jonkin verran ongelmia. Yleensä ottaen kaikki oppilaat keksivät lauseille ymmärrettäviä jatkoja, vain muutama kohta on jäänyt joillakin tyhjäksi. Suurin osa luokan oppilaista on saanut pisteitä 7 - 10. Vain yksi oppilas on saanut tästä osiosta syksyllä 4 ½ pistettä.

Kevään tehtävässä lauseiden muodostaminen sujui seuraavasti: 13 oppilasta on saanut vähintään 10 pistettä. Lauseiden muodostajina oppilaat näyttäisi harjaantuneen huomattavasti. Tämä tuli esille jo tarinoiden jatkamistehtävän analyysissä, jossa havaitsin esimerkiksi kirjoitusten pituuden lisääntyneen selvästi syksyn tehtävään verrattuna. Muidenkin oppilaiden pisteet ovat nousseet siten, että pistemäärät ovat lähellä kymmentä pistettä yhtä lukuun ottamatta, jonka tulos on 5,75 pistettä. Tällä oppilaalla on selvästi ongelmia niin lauseiden muotoilemisessa, sanojen oikeinkirjoittamisessa kuin välimerkkien muistamisessakin.

Syksyn 1997 tehtävän osalta taidot näyttävät seuraavilta tehtävien tarkastelun valossa: Kahdeksan oppilasta on saanut vähintään 10 pistettä, eli tässä osiossa näyttäisi tapahtuneen jonkin verran unohtamista kevään tehtävästä, jossa samaan tulokseen ylsi 13 oppilasta. Muuten tulokset ovat oppilailla 8 - 10 pisteen tuntumassa. Heikoin tulos on tässäkin tehtävässä 5,75 pistettä, mikä ei tosin ole samalla oppilaalla kuin kevään tehtävässä.

Seuraava tehtäväosio kielentuntemustehtävässä koski **vuorosanaan** liittyvien asioiden hallintaa kirjoitetussa tekstissä. Tämä on kolmannen luokan äidinkielen opetussuunnitelman oppisisältöä, joten ei voi olettaakaan, että oppilaat hallitsisivat siihen kuuluvat seikat syksyn tehtävässä. Tehtäväosiosta, johon kuului kahden vuorosanan kirjoittaminen, sai maksimissaan 5 ½ pistettä. Kahdeksan oppilasta on saanut tästä

tehtävästä syksyllä 0 tai ½ pistettä. He eivät ole joko ymmärtäneet tehtävää eli ovat esimerkiksi vastanneet vuorosanaesimerkissä olleeseen kysymykseen tai ovat muuten kirjoittaneet vuorosanat kirjoittamatta välimerkkejä ja isoja alkukirjaimia. Kaksi oppilasta on osannut jo syksyn tehtävässä käyttää esimerkeissä vuorosanaviivaa ja muitakin välimerkkejä lähes oikein. He ovat saaneet tehtävästä 3 ½ ja 4 pistettä. Myös kaksi muuta oppilasta on saanut 3 ½ ja 3 pistettä tehtävästä, eli hekin ovat osanneet melko monta asiaa vuorosanojen kirjoittamisesta. Ehkä nämä oppilaat ovat lukeneet kirjoja, joista ovat luonnostaan oppineet asian.

Keväällä opetuksen jälkeen tehtävistä on saatu enemmän pisteitä. 14 oppilasta on saanut vähintään kolme pistettä. Heistä yksi oppilas on saanut täydet 5 ½ pistettä ja seitsemän oppilasta 4 - 5 pistettä. Yksi oppilas ei ole saanut tehtävästä yhtään pistettä. Suurin osa näyttäisi asian pääpiirteissään hallitsevan, mutta silti siinä on paljon sellaista yksityiskohtaista muistettavaa, mitä mielestäni ei tarvitsisi vielä kolmannella luokalla opettaa kovin perusteellisesti.

Syksyn tarkistustehtävän mukaan kyseinen asia hallittiin seuraavasti: Yksi oppilas, joka ei ole tosin sama kuin keväällä, on saanut täydet pisteet tehtävästä. Peräti kuusi oppilasta on saanut vähintään neljä pistettä tehtäväosioista kesän jälkeenkin eli lähes saman pistemäärän kuin keväällä. Kukaan oppilas ei ole epäonnistunut kokonaan tehtävässä, sillä heikoin pistemäärä on 1 ½ pistettä. Yleinen pistemäärä syksyn tehtävässä on 2 - 3 tässä tehtäväosiossa eli asia hallitaan osittain, mutta se on jonkin verran unohtunut kesän aikana.

Seuraava tehtävä koski **sanojen taivuttamista**, jossa oppilaan tuli taivuttaa substantiiveja, adjektiiveja ja verbejä kolmeen eri taivutusmuotoon. Jokaisesta erilaisesta taivutusmuodosta sai ½ pistettä eli koko tehtävästä yhteensä kuusi pistettä. Tässä tehtävässä näkyy äidinkielenä luontaisesti omaksuneen sisäinen kielioppi, koska taivuttaminen ei tuottanut suuria ongelmia syksyn tehtävässäkään. Useimmat ovat saaneet yli neljä pistettä tehtävästä eli substantiivien taivutus on onnistunut lähes ongelmitta. Sen sijaan monelle osoittautui ongelmalliseksi verbin taivuttaminen, jonka he olivat taivuttaneet esimerkiksi substantiivien tavoin. Myös partisiippi- ja infinitiivimuotoja esiintyi useiden vastauksissa. Ne olenkin hyväksynyt oikeiksi taivutusmuodoiksi. Paljon oli kuitenkin persoonissa taivutettuja verbimuotojakin. Vain kolme oppilasta on saanut tehtävästä alle neljä pistettä.

Keväällä sanojen taivuttaminen sujui vielä paremmin, sillä kaikkien pistemäärä on vähintään 4 ½ pistettä. Sanojen taipumista on tutkisteltu opetuksessa, joten verbin

taivutuskaan ei tuottanut samalla tavalla ongelmia kuin syksyllä. Sen sijaan adjektiivin *kaunis* yhdeksi taivutusmuodoksi moni oli pannut adverbien *kauniisti*. Mietin, hyväksynkö sen, sillä onhan se taivutettu muoto kantasana *kaunis*, mutta en kuitenkaan hyväksynyt, koska sijataivutus oli asiaa opetettaessa keskeisesti esillä. Joka tapauksessa virheeksi en sitä luokittelisi. Oli jonkin verran myös tapauksia, joissa oppilas oli lisännyt vain liitteen kantasanaan (*talokin*, *kaunishan*). Tähän varmasti vaikuttaa se, että liitteet ja niiden merkitys oli opittavana aineksena kevään aikana. (Liite 1. Ks. esim. tunnit 5.3. ja 6.3.)

Syksyn tarkistustehtävässä luokan oppilaista 11 sai tehtävästä vähintään viisi pistettä ja heistä kaksi täydet pisteet, eli suurin osa osasi taivuttaa sanoja eri muodoissa. Kuitenkin luokan oppilaista jäi neljä oppilasta alle neljän pisteen tulokseen, eli heillä oli ongelmia vielä taivuttamisessa. He olivat esimerkiksi lisänneet kantasanaan vain possessiivisuffiksin (*kirjasi*) tai keksineet vain kaksi taivutusmuotoa sanasta, mikä pudotti pistemäärää. Joillakin heistä oli vielä ongelmia hahmottaa verbin taivutusta, joten he olivat kirjoittaneet *lukea*-verbin taivutusmuodoksi esimerkiksi *luento* ja *lukuni*. Nekään eivät ole virheellisiä muotoja, mutta koska päätin hyväksyä persoonataivutuksen sekä partisiippi- ja infinitiivimuodot, en voinut antaa kyseisistä muodoista pisteitä.

Seuraava tehtävä testasi **yksikkömuotoisten sanojen muuttamista monikkoon**. Tehtävässä oli neljä yksikön nominatiivissa olevaa substantiivia, joiden kunkin monikko-muodosta sai ½ pistettä eli yhteensä kaksi pistettä. Jo syksyn tehtävässä 13 oppilasta on osannut muuttaa kaikki sanat monikkomuotoisiksi. Monikot ovat joko nominatiivissa, partitiivissa tai genetiivissä. Muilla muodot ovat yksikön jossakin sijamuodossa, mutta vain yksi oppilas on jättänyt kokonaan vastaamatta tehtävään, eli oppilaat näyttävät ymmärtäneen monikko-sanat melko hyvin.

Kevään tehtävässä tämä tehtävä on osattu lähes sataprosenttisesti, sillä vain kaksi oppilasta on yhden sanan kirjoitusvirheen takia menettänyt 0,25 pistettä tehtävän pistemäärästä. Melkein sama tulos on syksyn tarkistustehtävässä, jossa vain yksi oppilas on menettänyt kirjoitusvirheen takia 0,25 pistettä.

Seuraava tehtävä koski **sanaluokkia**, jotka tulevat esille ensimmäisen kerran kolmannen luokan äidinkielen opetuksessa. Jos oppilas on osannut tehtävän jo syksyn tehtävässä, hän on todennäköisesti opetellut asian jollakin tavalla itse. Syksyn tehtävässä tuli tunnistaa vain substantiivit, adjektiivit ja verbit annetuista sanoista. Tehtävän vaikeudesta johtuen koko tehtävästä oli mahdollisuus saada seitsemän pistettä. Syksyn

tehtävässä yksi oppilas sai kaikki oikein, yksi oppilas sai neljä pistettä, kaksi oppilasta sai kaksi pistettä ja kolme oppilasta sai yhden pisteen eli seitsemän oppilasta näyttäisi olevan tutustunut jollakin tavalla sanaluokkiin. Tosin yhden ja kahden pisteen saajien tulokset voivat olla sattumaa. Odotetusti aika monet ovat jättäneet vastaamatta tehtävään kokonaan tai ovat täysin arvanneet sanaluokat.

Kevään tehtävässä sanaluokkien tunnistaminen on helpottunut huomattavasti, koska niitä on käsitelty melko paljon opetuksessa. Kaikki oppilaat ovat tunnistanee esimerkkilauseen sanoista ainakin joitakin sanaluokkia. 16 oppilasta on osannut vähintään neljän pisteen edestä. Heistä yksi on saanut täydet pisteet ja kolme muuta vähintään kuusi pistettä. Esimerkkilauseet sisälsivät kaikkia sanaluokkia, joten oppilaat ovat onnistuneet vaikeahkossa tehtävässä erittäin hyvin. Kolmannen luokan oppisisältöön kuuluu substantiivien, adjektiivien ja verbien tunnistaminen, mutta otin kevään tehtävään kaikki sanaluokat, koska opetinkin ne kaikki kevään aikana. Eniten ongelmia on tuottanut partikkelin tunnistaminen, ja parhaiten on tunnistettu numeraali. Onko kyse siitä, että numeraali-sanaluokan nimi kuvaa tarkoitettaan sanaluokista parhaiten? Sanaluokkien suomenkielisten nimien käyttäminen opetuksessa voisikin olla mielekäästä varsinkin opetuksen alkuvaiheessa. Tosin vieraiden kielten opetuksessa ovat esillä latinankieliset termit. Yhteistyö opettajien kesken voisi ratkaista tämän ongelman. Toisaalta sanaluokkien suomenkieliset nimetkään eivät aina kuvaa tarkoitettaan parhaalla mahdollisella tavalla: Kun puhutaan esimerkiksi verbistä teonsanana, oppilaat saattavat ihmetellä, miten mieltää sanat *rakastaa* ja *pelätä*. Verbi onkin parempi määritellä muodollisin perustein, sillä suomessa vain verbiin voi liittyä tempus-, modus- ja persoonatunnukset. Esimerkkien valinnassa kannattaa hyödyntää myös prototyypiverbejä. Kaiken kaikkiaan käsitteiden opetuksen tulisi perustua lapsen metalingvistiseen päättelyyn. Tällöin oppilas voi olla pohtiva ja ymmärtävä uusien asioiden oppija. (Vrt. esim. Leiwo 1984: 51, 53 - 54.)

Sanaluokka-asia on unohtunut melko paljon kesän aikana, sillä syksyn 1997 tehtävässä kukaan ei saanut tehtävästä täysiä pisteitä. Kaikki ovat kuitenkin tunnistanee joitakin sanaluokkia. Yhdeksän oppilasta on osannut vähintään neljän pisteen edestä. Parhaiten on muistettu numeraalit. Myös adjektiiveja, verbejä ja substantiiveja on tunnistettu hyvin. Sen sijaan pronomien ja partikkelien tunnistaminen on tuottanut joillekin vaikeuksia.

Seuraavassa tehtävässä annetuista sanoista **piti erottaa liite**. Syksyn tehtävässä 13

oppilasta on osannut erottaa kaikista sanoista liitteen oikein. Muut oppilaat ovat jättäneet tehtävän tekemättä kokonaan tai ovat tavuttaneet sanat. Kevään tehtävän mukaan liite-asia näkyy opitun melkein sataprosenttisesti, sillä vain yksi oppilas ei ole saanut täysiä pisteitä tehtävästä. Asia on myös syksyn tarkistustehtävässä muistettu lähes sataprosenttisesti, sillä siinäkin vain yksi oppilas, joka tosin ei ole sama kuin kevään tehtävässä, ei ole saanut täysiä pisteitä.

Seuraava tehtävä testasi **yhteen ja erilleen kirjoitettavien sanojen** tunnistamista. Jo syksyn tehtävässä tästä tehtävästä on suoriuduttu yllättävän hyvin, sillä 12 oppilasta on osannut yhdistää joko kaikki tai yhtä lukuun ottamatta kaikki yhdyssanat oikein. Kevään tehtävässä saman verran on osannut 14 oppilasta ja syksyn tarkistustehtävässä 10 oppilasta. Tulosten mukaan näyttäisi siltä, että syksystä seuraavaan syksyyn yhdyssanojen tunnistaminen on hieman heikentynyt. Tosin syksyn 1997 tarkistustehtävässä kaikki 10 oppilasta saivat kaikki yhdyssanat oikein, kun taas syksyn 1996 tehtävässä 12 oppilaan joukossa kaikki yhdyssanat oikein yhdistäneitä oli neljä.

Lauseen pääjäsenten, **tekemistä ja tekijää ilmaisevien sanojen, tunnistaminen** oli testattavana seuraavassa tehtävässä. Syksyn tehtävässä tulokset vaihtelivat hyvin paljon oppilaiden kesken. Vain yksi oppilas on saanut täyden pistemäärän eli kolme. Kahdeksan oppilasta on saanut 2 tai 2 ½ pistettä, eli hekin ovat tunnistaneet suurimman osan kysytyistä sanoista lauseissa. Moni ei ole tunnistanut oikein yhtään sanaa. Kevään tehtävän tuloksista näkyy lauseen pääjäsenten oppiminen. Kahdeksan oppilasta on tunnistanut kaikki kysytyt sanat ja heidän lisäksi seitsemän oppilasta on tunnistanut kaikki sanat yhtä sanaa lukuun ottamatta. Yksi oppilas ei ole jostakin syystä ymmärtänyt tehtävää, vaan on kirjoittanut kaikki lauseet kokonaan uudelleen tyhjille riveille. Syksyn tarkistustehtävässä yhdeksän on tunnistanut kaikista lauseista kaikki pääjäsenet oikein ja heidän lisäksi kuusi oppilasta on tunnistanut kaikki pääjäsenet yhtä lukuun ottamatta oikein eli tulos on lähes sama kuin kevään tehtävässä. Tarkistustehtävä on mennyt siinä mielessä paremmin kuin kevään tehtävä, että kaikki ovat tunnistaneet suurimman osan pääjäsenistä, koska heikoin tulos on 2/3 pistettä. Eniten tunnistamisessa tuotti ongelmia sellaiset sanat, joissa molemmat pääjäsenet olivat samassa sanassa (*menen, kävimme*).

Synonyymien keksiminen sujui hyvin jo syksyn 1996 tehtävässä: 13 oppilasta on keksinyt kuudesta sanasta vähintään viidelle jonkin samaa tarkoittavan sanan. Kaksi oppilasta on muuttanut sanat monikkoon ja yksi oppilas on keksinyt sanoille vastakohdat,

vaikka tehtävän annossa selvästi pyydettiin keksimään annetuille sanoille synonyymi eli samaa tarkoittava sana. Kevään tehtävässäkin 13 oppilasta on keksinyt kuudesta sanasta vähintään viidelle synonyymien. Kaksi on kirjoittanut sanoille vastakohdan ja yksi muuttanut sanat partitiivimuodoiksi. Keväällä ongelma voi johtua siitä, että oppilaat eivät muistaneet synonyymi-sanat tarkoitus, sillä kevään tehtävässä sanaa ei ollut selitetty. Syksyn 1997 tarkistustehtävässä synonyymien keksiminen sujui seuraavasti: 16 oppilasta on keksinyt vähintään viidelle sanalle kuudesta synonyymien. Kaikki ovat keksineet suurimmalle osalle sanoista synonyymien, joten tämä tehtävä näyttäisi osatun paremmin syksyn tarkistustehtävässä kuin keväällä. Yksi syy saattaa olla se, että syksyllä synonyymi-sana oli selitetty tehtävän annossa. Samaa tarkoittavan sanan keksiminen ei ole aivan ongelmatonta kenelle tahansa, sillä eri sanojen merkitykset sisältävät aina pieniä vivahde-eroja. Oppilaiden vastauksissa en ole näitä eroja lähtenyt siivilöimään, vaan olen hyväksynyt esimerkiksi *iso*-sanat synonyymiksi niin *suuren*, *korkean* kuin *lihavan*kin.

Viimeinen kielentuntemustehtävän tehtäväosio testasi **tekijännimien keksimistä ja oikeinkirjoitusta**. Syksyn tehtävässä useimmat olivat keksineet ja kirjoittaneet oikein yhden tekijännimen eli *kalastajan*. Kevään tehtävässä tekijännimien keksiminen ja oikein kirjoittaminen oli huomattavasti parantunut, sillä yhdeksän oppilasta oli keksinyt ja kirjoittanut oikein kaikki kolme tekijännimeä. Vain kaksi oppilasta oli kirjoittanut vähemmän kuin kaksi tekijännimeä oikein. Syksyn 1997 tarkistustehtävän mukaan tekijännimien oikeinkirjoitus on unohtunut melko paljon, sillä vain viisi oppilasta on keksinyt ja kirjoittanut kaikki kolme tekijännimeä oikein. Monet ovat keksineet tekijännimen, mutta on menettänyt pisteen kirjoitusvirheestä.

4. Pohdintaa

Tässä tutkimuksessani olen selvittänyt kolmasluokkalaisten äidinkielen taitojen kehittymistä kolmella osa-alueella, lukemisessa, kirjoittamisessa ja kielentuntemuksessa yhden lukuvuoden aikana. Tarkkailtava oppilasryhmä oli opetettavani luokka Kannonkosken kirkonkylän ala-asteella lukuvuonna 1996 - 1997.

Olen pohtinut tutkimuksessani kielen omaksumisen, oppimisen ja opettamisen ongelmaa yleensä aikaisempien tutkimusten avulla ja tapauskohtaisesti tutkittavanani olleen

oppilasjoukon avulla. Olen tarkastellut myös äidinkielen monimuotoisuutta oppiaineena. Tutkimusryhmäni oppilaiden oppimista ja opettamista tarkastelin jatkuvalla seurannalla luokassa, pitämällä päiväkirjaa lukuvuoden äidinkielen tunneista ja testaamalla sekä syksyllä että keväällä lukemisen, kirjoittamisen ja kielentuntemuksen taitojen hallintaa laatimillani testitehtävillä.

Oppilaiden lukutaitoa testasin ääneen lukemistestillä sekä luetun muistamis- ja ymmärtämistehtävällä. Oppilaiden lukunopeus parantui lukuvuoden aikana keskimäärin 24 prosenttia. Myös ilmiöt, jotka vaikuttavat lukunopeuteen ja sujuvuuteen vähentyivät oppilailla lukuvuoden aikana: Sanojen uusiminen, tavuittain lukeminen, sanojen lisääminen, sanojen ylihyppääminen, väärin luetut sanat ja ajatustauot lukiessa vähenivät. Muutokset yksittäisten oppilaiden kohdalla ovat hyvin vaihtelevia. Jotkut oppilaat olivat sujuvia lukijoita jo kolmannen luokan alussa, jotkut tarvitsivat vielä mekaanisen lukutaidon harjoittelua melko paljon. Keskihajonta pieneni sekä lukuajassa että sujuvuusongelmissa, eli oppilaat ovat lukuvuoden aikana muuttuneet homogeenisemmiksi lukijoina. Luetun muistaminen ja ymmärtäminen parantui testitehtävien mukaan oppilailla keskimäärin melko vähän vuoden aikana. Luetun muistamisessa luokan keskihajonta pieneni eli oppilaat olivat keväällä taidossa homogeenisempia kuin syksyllä. Sen sijaan luetun ymmärtämisessä keskihajonta suureni eli oppilaat näyttivät muuttuneen luetun ymmärtämisessä heterogeenisemmiksi lukuvuoden aikana. Pääsääntöisesti kolmannella luokalla lukemisen opetuksessa siirrytään vähitellen ääneen lukemisesta äänettömään lukemiseen. Luettavat tekstit ovat pitempiä ja monipuolisempia aihepiireiltään.

Kirjoittamista testasin sanelukirjoitus- ja tarinan jatkamistehtävällä. Sanelukirjoituksessa oppilaiden tekemät kirjoitusvirheet, kuten puuttuvat, ylimääräiset ja väärät kirjaimet ja sanat sekä alkukirjain- ja päättömerkkivirheet, vähenivät lukuvuoden aikana. Tarinan jatkamistaitoa olen tarkastellut oppilaskohtaisesti pohtien kunkin oppilaan omaa kehitystä luovana kirjoittajana. Oppilaat ovat erittäin heterogeenisiä kirjoitustaidoiltaan. Esimerkiksi tarinoiden pituudet vaihtelevat suuresti oppilaittain. Keskimäärin luokan oppilaiden tarinat ovat pidentyneet yli sadan sanan verran lukuvuoden aikana. Myös keskihajonta tarinoiden sanamäärässä on lisääntynyt, eli oppilaat ovat tarinointi-innoltaan hyvin eritasoisia. Tarkastelin oppilaiden tarinoiden juonia, tarinoissa esiintyviä lauseenvastike- ja attribuuttirakenteita sekä sivulauseita. Tarinoiden pidentymisen lisäksi juoni oppilaiden tarinoissa on muuttunut lukuvuoden aikana loogisemmaksi ja elävämmäksi.

Lauseenvastike- ja attribuuttirakenteetkin ovat niissä lisääntyneet. Kaiken kaikkiaan oppilaat ovat niin kolmannen luokan syksyllä kuin keväälläkin hyvin eritasoisia kirjoittajia. Kirjoittamisen opetuksen tavoitteena ei olekaan tasapäistää oppilaita, vaan kannustaa oppilasta kehittämään omaa kirjallista ilmaisutaitoaan. Kirjoittamisen opetuksessa kolmannella luokalla keskitytään kirjainten varmentamiseen, lauseiden ja virkkeiden keksimis- ja jatkamisharjoituksiin sekä aloitettujen tarinoiden jatkamiseen ja omien tarinoiden keksimiseen. Keskeisenä ovat erilaiset luovat harjoitukset.

Muista tutkittavista osa-alueista poiketen kielentuntemusta testasin kolme kertaa, kolmannen luokan syksyllä ja keväällä sekä neljännen luokan syksyllä. Kielentuntemuksessa oppilaiden taidot lisääntyivät selkeimmin. Taidot lisääntyivät lukuvuoden aikana keskimäärin 30 prosenttia ja unohtuivat kesän aikana vain noin kaksi prosenttia. Keskihajonta oppilaiden tuloksissa pieneni lukuvuoden aikana ja edelleen kesän aikana, eli oppilaat kehittyivät lukuvuoden aikana taidoiltaan enemmän samantasoisiksi. Keskihajonnan pienentymiseen lienee opetus vaikuttanut paljon, koska kolmannen luokan aikana kielentuntemuksen oppisisällöissä tulee paljon uusia asioita. Kielentuntemuksen opetus ei saisi olla irrallinen muista äidinkielen oppisisällöistä, vaan sen tulisi palvella niitä. Opetuksessa eri alueiden limittäminen toisiinsa ajallisesti voi auttaa osittain eri osa-alueiden integrointia.

Työni on kehittynyt vähitellen tämän muotoiseksi. Kun aloitin tutkimustani, mielessä oli monia eri tutkimusongelmia, joihin olisi ollut mielenkiintoista tarttua. Olen joutunut koko työni ajan rajaamaan aihetta, ettei työni paisuisi turhan laajaksi. Ongelmat eivät ole tutkimuksen edetessä ainakaan vähentyneet. Päin vastoin tällä alueella uusia, haastavia ongelmia on ollut kauan aikaisemmin ja tullee olemaan jatkossakin. Välillä työtä tehdessä on tuntunut, että olen ottanut liian laajan alueen tutkittavakseni, kolme merkittävää osa-aluetta äidinkielen opetuksessa. Olenkin päätenyt pohtimaan kunkin osa-alueen pääpiirteitä ja tavallisen koululuokan oppilaiden heterogeenisuutta. Mielenkiintoista ja omaa opettajuuttani kannustava seikka on se, että heterogeeninen oppilasaines on vuoden aikana homogeenistunut useissa testatuissa taidoissa. Työni aihe sisältää monia ratkaisemattomia ongelmia, joten syvemmin tarkasteltuna kustakin tutkittavasta osa-alueesta voisi tehdä hyvinkin oman pro gradu -työnsä. Tarkempi ja syvällisempi jonkin alueen problematisointi, erilaisten testien käyttö tai eri tutkimusjoukko voisi olla jatkotutkimuksen kohteena.

Lähdeluettelo

- Ahvenainen, Ossi - Karppi, Sakari 1993: Lasten lukemis- ja kirjoittamisvaikeudet. Omakustanne. Jyväskylä.
- Aidarova, Lada 1982: Opetus ja lapsen kehitys. SN-kirjat. Neuvostoliitto.
- Blom, Leena 1990: Miten opettaisin lukemista? Teoksessa Lukutaidon uudet ulottuvuudet s. 92 - 106. Toim. Pirjo Linnakylä ja Sauli Takala. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylä.
- Eronen, Juhani - Kyyrönen, Hermes - Rautamaa, Pekka 1987: Suomen kielen kirjani 3. Uudistetun laitoksen 1.-7. painos. Otava. Helsinki.
- 1989: Suomen kielen kirjani 3. Opettajan kirja. Otava. Helsinki.
- Holopainen, Esko 1996: Peruskoulun kolmasluokkalaisten kuullun ja luetun tekstin ymmärtämisstrategiat ja ymmärtämisvaikeudet. Jyväskylän yliopiston erityispedagogiikan laitoksen tutkimuksia 59. Jyväskylä.
- Järvi, Kaarina - Leiwo, Matti - Moilanen, Paula - Ruuska, Maija - Vaijärvi, Kari 1992: Suomi 3. Toinen painos. WSOY. Porvoo.
- Kannonkosken kunta. Kämärin ala-asteen, kirkonkylän ala-asteen, Kannonkosken yläasteen opetussuunnitelma.
- Keravuori, Kyllikki - Mäenpää, Anna-Liisa 1982: Kirjoittamisen opetuksen uusia korostuksia. Teoksessa Kouluikäisten kieli s. 175 - 195. SKS. Pieksämäki.
- Kieli ja sen kieliopit 1994. Opetusministeriö. Helsinki.
- Kieliopistako käsitteet äidinkielen opetukseen? (toim. Auli Hakulinen) 1979.
- Kirjoituksia kirjoittamisesta. Äidinkielen opettajain liiton vuosikirja XXIX 1982.
- Äidinkielen opettajain liitto. Helsinki.
- Koskinen, Irina 1988a: Hyvästit kieliopille. Äidinkielen kielioppi suomenkielisessä oppikoulussa ja kansakoulussa vuoden 1843 koulujärjestyksestä peruskoulu-uudistukseen. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 67. Helsinki.
- 1990: "Kieliopin paluu" Äidinkielen ns. kielentuntemuksen opetus suomenkielisessä peruskoulussa. Helsingin yliopiston opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 90. Helsinki.

- Kouluikäisten kieli (toim. Maija Larmola) 1982. SKS. Pieksämäki.
- Koulusta kouluun: Ala-asteen kokeilut kertovat (toim. Alina Salonen) 1991. VAPK-kustannus. Helsinki.
- Kyyrönen, Hermes - Rautamaa, Pekka 1995: Kirjoitusvihkoni 3. Otava. Helsinki.
- Leino, Pirkko - Natunen, Kirsti - Syrjäläinen, Eija 1982: Kolmas lukemisto. 1.-3. painos. Otava. Helsinki.
- Leiwo, Matti - Kuusinen, Jorma - Kuusisto, Annamari 1981: Puheentutkimuksen alalta 3: Opettajan ja oppilaan kielellinen vuorovaikutus I. Jyväskylän yliopisto, suomen kielen ja viestinnän laitoksen julkaisuja 25. Jyväskylä.
- Leiwo, Matti 1971: Kielioppi ja kielen omaksuminen. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, julkaisuja 5. Jyväskylä.
- 1979: Kielioppi, oikeakielisyys ja ainekirjoitus. Teoksessa Kieliopistako käsitteet äidinkielen opetukseen? Toim. Auli Hakulinen. Suomen sovelletun kielitieteen yhdistyksen AfinLA:n julkaisuja n:o 27. Turku.
- 1983: Tekstianalyysin soveltamisesta kaunokirjallisiin teksteihin. Teoksessa Kielestä kiinni s. 152 - 164. Toim. Seija Aalto, Auli Hakulinen, Klaus Laalo, Pentti Leino ja Anneli Lieko. SKS. Helsinki.
- 1984: Pedagogisen kieliopin perusteita. AfinLA:n vuosikirja 1984 s. 45 - 55. Toim. Kari Sajavaara, Matti Leiwo ja Mervi Eloranta. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen AfinLA:n julkaisuja n:o 38. Jyväskylä.
- 1989: Lapsen kielen kehitys. 3. painos. Yliopistopaino. Helsinki.
- Leskinen, Heikki - Savijärvi, Ilkka - Särkkä, Tauno 1974: Koululaisten kirjallisen ilmaisutaidon kehityksestä. Jyväskylän yliopiston suomen kielen laitos, julkaisuja 8. Jyväskylä.
- Lindgren, Astrid 1995: Peppi aikoo merille. Viidestoista painos. WSOY. Helsinki.
- Linnakylä, Pirjo 1985: Kirjoittamisprosessi ja prosessiin perustuva kirjoitus. Jyväskylän yliopiston täydennyskoulutuksen selosteita ja tiedotteita 2. Jyväskylä.
- Lukutaidon uudet ulottuvuudet (toim. Pirjo Linnakylä - Sauli Takala) 1990: Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja B. Jyväskylä.
- Orpana, Terttu - Pynnönen, Marja-Liisa - Koli, Marja Leena 1992: Luokanopettaja äidinkielen opettajana. Tampereen yliopiston Hämeenlinnan opettajankoulutuslaitos. Hämeenlinna.

- Perera, Katharine 1984: Children's writing and reading. Analysing classroom language. Englanti.
- Rauramo, Sirkka-Liisa 1989: Kansakoulun ja Peruskoulun kolmas- ja neljäsluokkalaisten kirjoitelmien vertailu. Turun yliopiston julkaisuja. Sarja 75. Turku.
- Ruoppila, Isto - Röman, Kyllikki - Västi, Maire 1969: KTL:n diagnostisia kirjoituskokeita peruskoulun II ja III luokille. Kasvatustieteiden tutkimuslaitos. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Ruoppila, Isto - Västi, Maire 1971: Luku- ja kirjoitushäiriöisten oppilaiden lukemisen ja kirjoituksen virheiden rakenne sekä virheiden yhteydet eräisiin kognitiivisen kehitystason muuttujiin. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 81. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.
- Sarmavuori, Katri - Rauramo, Sirkka-Liisa 1984: Luokanopettajan äidinkielen opetusoppi. Koulun Erityispalvelu oy. Helsinki.
- Sarmavuori, Katri 1982: Lasten kielen oppiminen. Gaudeamus. Helsinki.
- 1983: Peruskoulun kolmasluokkalaisten äidinkielen ja vieraan kielen taitojen vertailua: ABC-projektin raportti 6. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 101 - 103. Helsinki.
- 1983: Äidinkielen tavoitteiden toteutuminen peruskoulun 4.luokalla: ABC-projektin raportti 7. Helsingin yliopiston kasvatustieteen laitoksen tutkimuksia 101 - 103. Helsinki.
- 1984: Aineenopettajan äidinkielen opetusoppi. Helsinki.
- 1988: Miten äidinkielen opettajat käyttävät prosessikirjoittamista? Äidinkielen Opetustieteen Seuran tutkimuksia 2. Helsinki.
- 1993: Äidinkielen opetustieteen perusteet. Äidinkielen Opetustieteen Seura ry:n Tutkimuksia 8. Helsinki.
- Syrjälä, Leena - Numminen, Merja 1988: Tapaustutkimus kasvatustieteessä. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia 51. Oulu.
- Takala, Sauli - Vähäpassi, Anneli 1983: On the specification of the domain of writing. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisuja 333. Jyväskylä.
- Tornèus, Margit 1991: Löytöretki kieleen. VAPK-kustannus. Helsinki.
- Viitaniemi, Eero 1990: Lukutaidon kehitys, kolmannen ja neljännen kouluvuoden oppilaiden lukutaito 1960-, 1970- ja 1980-luvulla. Turun yliopiston kasvatustietei-

den tiedekunta, julkaisusarja A: 141. Turku.

Vähäpassi, Anneli 1987: Tekstinymmärtäminen: tekstinymmärtämisen tasosta suomalaisessa peruskoulussa. Kasvatustieteiden tutkimuslaitoksen julkaisusarja A. Tutkimuksia 10. Jyväskylä.

Liite 1. Päiväkirja 3. luokan äidinkielen tunneista

Syyslukukausi 1996

Syksyllä 1996 koulu alkoi tiistaina 13.8. Ensimmäinen päivä sujui luonnollisesti uuteen luokkatilaan ja osittain uuteen opettajaankin tutustuessa. Oppilaat kertoivat kesänvietostaan ja kouluuntulotunnelmistaan. Suunniteltiin yhdessä tulevaa lukuvuotta ja tutustuttiin uuteen oppimateriaaliin. Koko elokuun loppu oli todella kesäinen ja lämmin. Kävimme oppilaiden kanssa muutaman kerran vielä järvessäkin uimassa.

14.8. Tunnilla tutustuimme vielä tarkemmin äidinkielen oppikirjoihin. Tutkailimme, millaisia haasteita ne tarjoavat meille tänä vuonna. Jatkoimme äidinkielen oppimista viestinnän jaksolla, joka on *Suomen kielen kirjassa*. Pohdimme yhdessä, miten pieni lapsi siirtyy vähitellen ääntelystä kieleen ja miten maailmassa on monia eri kieliä, joita ihmiset käyttävät puhuessaan ja viestiessään toisilleen. Tehtävänä oppilaat saivat kuvitella puhekuplien tekstit pienelle lapselle kolmen kuvan kuvasarjaan.

15.8. Ele- ja ilmekielen merkitys: aina ei tarvitakaan sanoja. Pohdimme, mitä ilmeet ja liikkeet kertovat ihmisistä. Oppilaat saivat esittää eri ammateissa toimivia henkilöitä ilmein ja elein. Puhuimme pantomiimiesityksistä. Suurin osa innostui esityksistä, eivätkä oppilaat tuntuneet jännittävän luokkatovereitaan.

16.8. Tänään mietiskelemme, miten muuten kuin kielen ja ilmeiden avulla voi viestiä: Millaisia merkkejä ympärillämme on? Miksi esimerkiksi on liikennemerkkejä? Keskustelemme kirjan kuvien avulla. Huomaamme, että on merkkejä, joita voi ymmärtää riippumatta kielitaidosta, esimerkiksi karttamerkit. Luokalla on muutama innokas suunnistajapoika, joten heille aihe on läheinen ja kiinnostava. Oppilaat saavat piirtää oman liikennemerkkin: Mitä haluaisit viestittää toisille?

19.8. Maanantaiaamuisin meillä on tapana kertoilla viikonloppukuulumisia. Yleensä se oppilas saa kertoa, joka haluaa. Monet viittaavat innokkaasti ja kertovat mielellään, toiset haluavat vaieta. Joinakin maanantaiaamuina kyselen jokaiselta oppilaalta erikseen, mitä tälle kuuluu, että jokainen tulee huomioiduksi. Toisaalta yritän välttää, etten missään tapauksessa painostaisi ketään puhumaan, jos puhetta ei luontevasti tule. Viikonloppukuulumisten jälkeen aloitamme *Kirjoitusvihon* harjoitukset: varmennamme kirjoituskirjainten kirjoittamista mallin mukaan.

21.8. Kaksoistunnilla juttelemme ensin yleensä kirjojen lukemisesta ja tutustumme *Kolmannen lukemiston* teksteihin, jotka kertovat kirjojen lukemisesta. Luemme lukukirjasta kertomuksen *Kesän viimeinen lomapäivä* ja keskustelemme yhdessä tarinan sisällöstä. Toisella tunnilla jatkamme viestinnän asioita pohtimalla, miten tieto on ennen kulkenut ja miten se kulkee nykyisin (kuulopuheena, kirkossa, lehtien, radion, television kautta). Kirjan kuvat ovat virikkeenä keskustelulle. Kotitehtäväksi oppilaat saavat leikata sanomalehdistä uutisten otsikoita ja liimata ne vihkoihinsa.

22.8. Puhelin viestimisen välineenä: Miten vastaat puhelimeen ja mitä sanot, kun soitat? Entä, jos soitatkin väärään numeroon? Hälytysnumeroon soittaminen? Tehdään pieniä harjoitussoittoja onnettomuustilanteen varalle.

23.8. Kirjeen kirjoittamisesta ja vastaanottajan ja osoitteen oikeasta sijoittamisesta kuoreen. Kirjoitamme kirjeen ystävälle ja askartelemme itse kirjeeseen kuoren yksinkertaisella taittelumenetelmällä.

26.8. Viikonloppukuulumiset. *Kirjoitusvihon* harjoituksia, erityisesti vierasperäisten kirjainten kirjoittamisen varmentamista mallin mukaan. Kotitehtäväksi pyydän oppilaita tuomaan seuraavalle äidinkielen tunnille sanomalehden.

28.8. Ensimmäisellä tunnilla selailemme sanomalehtiä ja tarkastelemme, millainen uutinen on ja mistä se kertoo sekä keskustelemme lisäksi radiosta ja televisiosta viestimistä. Oppilaat saavat piirtää ja tekstittää oman sarjakuvan. Toisella tunnilla katsomme koulutelevision ohjelman *Meidän koulun pihaleikit* ja juttelemme siitä.

29.8. Oppilaat esittävät toisilleen tekemänsä sarjakuvat. Jatkamme lukukirjan tarinoilla (jakso *Syksy saapuu*):

Luemme ja keskustelemme vanhoista sääennustusmerkeistä ja syksyn tulosta. Oppilaat lukevat itsenäisesti kertomuksen *Sienimetsässä* ja vastaavat kertomuksesta tehtyihin kysymyksiin.

30.8. Keskustelemme erilaisista kirjoista (kuvakirjoista, satukirjoista ym.) *Suomen kielen kirjani* 3:n sivujen 20 - 21 pohjalta. Pohdimme, mitä asioita tapahtuu vain saduissa ja keksimme sopivia nimiä eri satuolentoille, kuten pahalle noidalle ja peikolle, kuninkaalle, kuningattarelle, prinssille ja prinsessalle, karhulle, ketulle ja jänikselle tai hölmöläiskaveruksille. Oppilaat kirjoittavat lyhyen sadun kirjan kolmen kuvan kuvasarjan perusteella. Kotitehtävänä oppilaat saavat lukea minkä tahansa kirjan ja esitellä sen seuraavalla tunnilla toisille.

2.9. Oppilaat esittelevät lyhyesti kirjansa: Miksi valitsivat sen, mistä se kertoi jne.? Lopputunnista oppilaat vaihtoivat esittelemiään kirjoja toisten kanssa ja lukivat niitä.

4.9. Ensimmäisellä tunnilla oppilaat lukevat itsenäisesti *Kolmannesta lukemistosta* kertomuksen *Prinssi, joka ei osannut nauraa* ja vastaavat vihkoihinsa kertomuksesta tehtyihin kysymyksiin. Toisella tunnilla harjoitteleme vielä *Kirjoitusvihon* vierasperäisiä kirjaimia ja m- ja n-kirjaimen kirjoittamista ja erottamista toisistaan.

5.9. Keskustelemme aakkosjärjestyksen merkityksestä ja harjoitteleme aakkosten kirjoittamista ja nimien aakkostamista ensimmäisen kirjaimen mukaan.

6.9. Jatkamme aakkostamisharjoittelua *Suomenkielen kirjan* tehtävillä.

9.9. Oppilaat lukevat itsenäisesti hiljaa *Kiljusen herrasväen* -sarjaa luokan omasta kirjastosta.

11.9. Tunnin alussa saneluharjoitus aakkosista. Harjoituksen jälkeen oppilaat kirjoittavat valintansa mukaan mielikuvitukseen tai todellisuuteen perustuvan kertomuksen aiheesta *Tapahtui metsässä*.

12.9. *Kirjoitusvihon* harjoituksia: vielä aakkostamista ja vierasperäisiä kirjaimia sisältävien sanojen harjoittelua ja kirjoittamista.

13.9. Lukutunti: Luetaan yhdessä *Kolmannesta lukemistosta* *Vinski ja Vinsentti sirkuksessa* ja *Nykyajan satuja*. Keskustellaan luetusta ja kerrotaan nykyajan vitsejä. Lopputunnista luetaan alkuvuokolla aloitettuja *Kiljus-kirjoja*.

16.9. Viikonloppukuulumiset. Aakkosharjoitusmoniste *Suomen kielen kirjasta* (opettajan kirja, s. 21).

18.9. Opetellaan vokaalit ja konsonantit ts. opetellaan muistamaan vokaalit. Keksitään vokaaleilla ja konsonanteilla alkavia sanoja itsenäisesti. Kiinnitetään huomiota vierasperäisellä konsonantilla alkaviin sanoihin. Toisella tunnilla harjoitellaan *Kirjoitusvihon* tehtävien avulla edellisen tunnin aihetta ja muodostetaan myös sekaisin olevista tavuista sanoja.

19.9. Testataan lyhyen ja pitkän vokaalin erottamista kuunnellen ja kirjoittaen. Tarkkaillaan sanapareja, joissa on yhden vokaalin kestoero ja huomataan sanojen erimerkityksisyys. Opettaja kirjoittaa taululle muutaman malliesimerkin. Keksitään itse vastaavanlaisia sanoja.

20.9. *Kolmannesta lukemistosta* luemme yhdessä runon *Ruusuyö*, ja oppilaat lukevat itsenäisesti kertomukset *Jäähiisi ja maaemonen* sekä *Miten kivet ja kalliit Pohjolaan luotiin*. Luettuaan he saavat vastata omiin vihkoihinsa kirjassa esitettyihin kysymyksiin.

23.9. Kerrotaan viikonlopun tapahtumista. Harjoitellaan vielä lyhyen ja pitkän vokaalin erottamista *Suomen kielen kirjan* sanelutehtävän avulla, joka on opettajan kirjassa sivulla 223.

25.9. Ensimmäisellä tunnilla harjoitellaan *Kirjoitusvihon* tehtävien avulla lauseiden muodostamista sekaisin olevista sanoista ja erilaisten kuvien pohjalta. Toisella tunnilla opetellaan pitkän vokaalin ja diftongin eron. Keksitään yhdessä keskustellen diftongilappujen avulla ja itsenäisesti kirjoittaen sanoja, joissa on kaksi eri vokaalia samassa tavussa. Pohditaan, miksi esimerkiksi sanassa *taloa* *oa*-kirjainyhtymä ei ole diftongi. Etsitään annetuista sanoista diftongeja ja kirjoitetaan sanat vihkoon.

26.9. Tutkitaan sanoja, joissa konsonanttien määrä vaikuttaa sanojen merkitykseen. Kerron, että kahta samanlaista konsonanttia sanan eri tavuissa vierekkäin kutsutaan geminaataksi ja kirjoitan tällaisia esimerkksisanoja taululle, ja tutkailemme niitä yhdessä. Oppilaat keksivät sanoja, joissa on geminaatta, kun näytän lapulla jotakin geminaattaa, esimerkiksi k-k, p-p, t-t. *Suomen kielen kirjan* harjoitusten avulla oppilaat kirjoittavat sanoja, joissa kahdentavat sanan keskellä olevan konsonantin ja huomaavat merkityksen muutoksen. Harjoitellaan myös tavuttamista.

27.9. Lukutunnilla oppilaat lukevat *Kolmannesta lukemistosta* tarinan *Muinaiseläimet*, ja keskustelemme niistä. Lopputunnista luetaan itsenäisesti *Kiljus-kirjoja*.

30.9. Tutustumme tarkemmin äng-äänteeseen *Suomen kielen kirjan* esimerkkien mukaan. Kuulostellaan äänten eroja esimerkiksi sanoissa lanka, onki - langan, ongen. Kun sanassa kuuluu kaksi äng-äännettä, se kirjoitetaan ng:llä. Kuulostellaan ja harjoitellaan sanojen kirjoittamista, joissa on yksi tai kaksi äng:ää.

2.10. Ensimmäisellä tunnilla pidämme äänneopin sanelu- ja kirjoitustestin, jossa harjoitellaan kirjainten ja äänteiden keston ja laadun erottamista. Toisella tunnilla tutustumme lauseen muodostamiseen: Huomataan, että lause ilmaisee ajatuksen. Keksitään yhteisesti lauseita kirjan liikennekuvan avulla. Tehdään tehtäviä, joissa pitää kasvattaa kahden sanan lauseita tai jatkaa vajaata lausetta.

3.10. Harjoitellaan edelleen lauseen hahmottamista erottamalla ajatuksia (lauseita) yhteen pötköön kirjoitetusta tarinasta ja muodostamalla kuvan tapahtumista omia lauseita.

4.10. Oppilaat lukevat lukukirjasta tietopohjaisen tekstin *Langaton lennätin* ja vastaavat kirjan kysymyksiin. Keskustelemme tekstin ja tehtävien pohjalta keksinnöistä ja keksijöistä.

7.10. Tunnin alussa kerromme viikonlopun kuulumisia, ja juttelemme ajankohtaisista koulunkäyntiin liittyvistä asioista. Harjoitellaan nk:n ja ng:n erottamista ja kirjoittamista sanoissa ja keksitään sanoista lauseita *Kirjoitusvihon* harjoitusten avulla. Lisäksi harjoitellaan m:n ja mm:n sekä n:n ja nn:n hahmottamista sanoissa.

8.10. Katsomme koulutelevisiosta ohjelman Aleksis Kivistä. Juttelemme kirjailijasta. Oppilaat tietävät ennestään hyvin vähän (yksi osoitti tietävänsä, että hän on kirjailija). Osa sanoo nähneensä elokuvan *Seitsemästä veljeksestä*. Luemme lukukirjasta A. Kiven lapsuudesta ja luen tekstinäytteitä *Seitsemästä veljeksestä*. Oppilaita huvittaa veljesten ronski huumori esim. joulusaunassa.

9.10. Palautan äänneopin sanelu- ja kirjoitustestin. Sitten pidämme syksyllä opituista kielentuntemusasioista ensimmäisen taitotestin. Lopputunnista pohdimme lauseen ja virkkeen eroa ja huomataan, että jotkut lauseet vaativat jatkoa, esimerkiksi selityksen. Harjoittelemme tällaisten lauseiden kirjoittamista. Toisella tunnilla katsomme koulutelevisiosta ohjelman *Tarina toimii (Tyttö ja aasi)*. Tarina jää kesken, joten oppilaat saavat luokassa jatkaa tarinaa suullisesti vuorotellen (hernepussin heitto).

10.10. Harjoitellaan virkkeiden hahmottamista ja erottamista yhteen pötköön kirjoitetusta tarinasta: pannaan isot kirjaimet ja välimerkit paikoilleen. Huomataan, että mitkä tahansa vierekkäin olevat sanat eivät muodosta virkettä tai lausetta (torilla piirakoita Maija). Keskustelemme, että kuvailevat sanat lauseissa kertovat asiasta enemmän ja elävämmiin (mehevä) ja pienetkin osat muuttavat lauseen merkitystä (-kin).

11.10. Tarkistetaan edellisen tunnin virketehtävät ja harjoitellaan monistetehtävien avulla vielä virkkeen muodostamista.

14.10. Katsotaan toinen osa koulutelevision ohjelmasta *Tarina toimii (Tosi kurja juttu)*. Keskenjääneen tarinan oppilaat saavat nyt jatkaa kirjallisesti loppuun. Tuotokset ovat hyvin vaihtelevia: Jotkut kirjoittavat innokkaasti ja pitkään, toiset eivät innostu ollenkaan. Oliko juttu liian kurja?

16.10. Valtakunnallinen aikakauslehtipäivä oli eilen 15.10. mutta meidän luokka viettää sitä tänään. Ennen aikakauslehtiin tutustumista tarkistetaan virkemoniste keskustellen. Sitten jokainen oppilas saa eteensä jonkin aikakauslehden. Pohdittavaksi annan oppilaille, miten edessä oleva lehti eroaa esimerkiksi sanomalehdestä. Toinen tehtävä on valita lehdestä jokin kuva ja kertoa siitä ajatuksia toisille. Vähän ajan päästä keskustelemme yhdessä sitä, kuinka aikakauslehti on kooltaan pienempi kuin sanomalehti, siinä on paljon värikuvia, lehden paperi on erilaista jne. Kuvista jotkut kertovat tosi innokkaasti, toiset eivät oikein tahdo keksiä mitään sanottavaa. Yksi tyttö kertoi hyvin seikkaperäisesti, mitä oli tapahtunut ennen kuvanottohetkeä ja mitä sen

jälkeen. Toisella tunnilla täytämme aikakauslehtimateriaalin mukana tullutta ala-asteen kilpailuristikkoa. Osa saa ristikon valmiiksi tunnin aikana pienellä avustuksella, jotkut eivät tahdo keksiä millään ratkaisuja.

17.10. Teemme ristikot yhdessä valmiiksi. Palautan ensimmäisen taitotestin, jonka ongelmallisia kohtia käymme keskustellen lävitse.

18.10. Lueimme lukukirjasta vuorotellen ääneen kertomuksen *Kuvaruudun ihme*. Oppilaat saavat kertoa ajatuksiaan television katsomisesta ja ohjelmista. Sitten lähdemme pienelle mielikuvitusmatkalle: Oppilaat panevat silmänsä kiinni ja saavat kertoa hetken päästä, mitä näkivät silmät suljettuina. Aika moni kertoo näkevänsä keltaista ja auringon - kesäisiä ajatuksia tulee mieliin. Hetken mielikuviissa liikuttuamme jatkamme kuvittelua ketjukertomuksella: Joku aloittaa kertomuksen, ja kertomus etenee sitä mukaa, kun joku keksii sille jatkoa (vaikuttaa sujuvan aika mukavasti). Tämä tunti onkin osalle oppilaista viimeinen tunti ennen syyslomaa, joten toivotammekin toisillemme mukavaa ja rentouttavaa lomaa.

Syysloma 21. - 27.10.1996

28.10. Tervetuloa kouluun syysloman jälkeen! Kertoillaan, miten loma sujui. Aloitamme loman jälkeisen äidinkielen tunnin kuulumisten jälkeen lukukirjan *Lemmikki*-jaksolla. Oppilaat lukevat itsenäisesti kertomukset *Ikkunasta näkyvä lemmikki* ja *Leena löytää ystävän*, *Tonna-koiran* ja vastaavat kirjan kysymyksiin omiin vihkoihinsa luetun perusteella. Pidän kahdeksalle oppilaalle erikseen tutkimukseeni liittyvän ääneen lukutestin eri huoneessa.

29.10. Tällä tunnilla testaamme luetun muistamista Pro gradu -työtäni varten.

31.10. Oppilaat saavat harjoitella tarinan jatkamista kirjoittaen. Luen kirjasta alun tarinalle *Kiljusten poikien jouluaatto* ja sanelen sen lyhyissä jaksoissa uudelleen, jotta oppilaat ehtivät kirjoittaa sen tarinoittensa aluksi. Osa oppilaista kokee sanelusta kirjoittamisen erityisen hankalaksi, luonnollisesti hitaimmin kirjoittavat. Oppilaat saavat jatkaa tarinaansa sanelun jälkeen. Suurin osa jatkotarinoista valmistuu 5 - 10 minuutissa. Kaksi oppilasta näyttää innostuvan erityisen paljon kirjoittamisesta ja jatkavat myöhemmin.

1.11. Tänään teen jälleen tutkimukseeni liittyvän ääneen lukutestin osalle oppilaista. Muut kirjoittavat luokassa erityisopettajan kanssa kirjoitusharjoituksia *Kirjoitusvihosta* (lauseiden ja virkkeiden muodostamista annetuista sanoista ja kuvista).

4.11. Tänään otan loput oppilaista ääneen lukutestiin. Muut tekevät sillä aikaa kertausaukeaman syksyn aikana opituista kielentuntemusasioista *Suomen kielen kirjasta*. Tänään käytämme toisen tunnin luetun ymmärtämistehtävän tekemiseen: *Kolmannesta lukemistosta tarina Noita, joka halusi olla kaunis*.

6.11. Ensimmäisellä tunnilla terveydenhoitaja tulee vierailemaan luokassamme ja puhuu mm. ryhdistä. Toisella tunnilla opetuskeskustelua esimerkkien avulla pilkun käytöstä lähinnä luettelossa erottamassa eri osia toisistaan ja myös virkkeessä eri lauseiden erottajana. Harjoitellaan parin tehtävän avulla pilkun käyttöä (jokainen itsenäisesti).

7.11. Aloitamme toistoharjoittelulla (kielellä leikittelyä, esim. Appilan pappilan apupapin papupata... ja vastaavia). Kokeilemme epämielekkäiden numerosarjojen muistamista opettajan kirjan harjoituksen avulla. Huomaamme, että niitä on vaikea muistaa. Tarkistamme pilkkuharjoitukset yhteisesti keskustellen, ja oppilaat tekevät kaksi pilkun käytön harjoitustehtävää kirjoistaan.

8.11. Ensimmäisellä tunnilla teemme ensimmäisen osan kielentuntemustehtävästä. Sanon, että kysymyksessä ei ole koe ja että vääriä vastauksia ei tarvitse pelätä. Korostan, etten arvostele tehtäviä ja että osa tehtävistä voi tuntua oudoilta, mutta oppilaat saavat vastata omien tuntemustensa mukaan. Pyydän lukemaan tehtävät huolellisesti ja vastaamaan todella omien tuntemusten mukaan. Oppilaat ryhtyivät tekemään tehtävää ahkerasti. Lähes kaikki saivat sen valmiiksi oppitunnin aikana ja ehtivät lueskella vielä *Kiljus-kirjaansa*. Muutama oppilas jatkoi tehtävää välitunnilla.

11.11. Jatkamme kielentuntemustehtävän kolmannen sivun. Pari oppilasta jatkaa vielä pe:nä kesken jääneen tehtävän loppuun. Ensimmäiset palauttavat jo 10-15 minuutin päästä, loput vähän myöhemmin. Valmiiksi

ehtineet saavat lukea valitsemaansa kirjaa hiljaa luokassa.

12.11. Tänään teemme sanelun ja tarinan jatkamistehtävän aiheesta *Ihmeellinen retki*. Muutamat jatkavat erittäin innokkaasti tarinaa. Toiset eivät keksi kuin muutaman lauseen jatkon.

13.11. Ensimmäisellä tunnilla tutustumme päättövälimerkkeihin oppikirjan ja opettajan sanomien esimerkkien avulla. Piirrän taululle pisteen, kysymysmerkin ja huutomerkkin ja sanon, että lause päättyy johonkin näistä riippuen siitä, mitä lause ilmoittaa (huudahdus, käsky, kehoitus, kielto, kysymys, toteamus). Otamme esimerkkejä erilaisista lauseista. Oppikirjan kahden tehtävän avulla oppilaat harjoittelevat käsky- ja kysymyslauseiden muodostamista. Toisella tunnilla jatkamme oppikirjan harjoituksilla (myös toteavat lauseet) ja lopputunnista tutkailemme vielä lehdistä uutisia.

14.11. Tunnin alussa sanon oppilaille erilaisia lauseita ja oppilaiden täytyy valita sopivaksi katsomansa päättövälimerkki kunkin lauseen loppuun. Tarkistamme sen jälkeen edellisellä tunnilla tehdyt tehtävät. Lopputunnilla harjoittelemme lauseiden tuottamista *Kirjoitusvihon* tehtävän avulla (Ehtona on, että lauseessa täytyy olla sana, jossa on geminaatta eli kaksoiskonsonantti). Kotitehtäväksi oppilaat saavat tavujuna-harjoituksen *Kirjoitusvihosta*.

15.11. Lukutunnilla oppilaat lukevat *Kolmannesta lukemistosta* itsenäisesti tarinan *Anna Linnean hiukset* ja tekevät tarinaan liittyvät tehtävät. Osa ehtii lukea myös toisen tarinan *Veronika*. Tänään myös kaksi oppilasta, joilla tarinan jatkamistehtävä jäi kesken, tekevät sen loppuun.

18.11. Terveisiä viikonlopusta. Puhumme vuorosanoista ja niiden kirjoittamisesta oppikirjan sarjakuvaesimerkin avulla. Joskus joudumme kirjoittamaan toisten puhumia sanoja. Silloin ne on hyvä erottaa jotenkin tavallisesta kirjoituksesta. Kirjoitan taululle oppilaiden esittämän vuorosana-esimerkin ja siihen liittyvän johtolauseen ja tarkastelemme, miten vuorosana-lause erottuu tavallisesta lauseesta (kaksoispiste, vuorosanaviiva jne.) Oppilaat tekevät kaksi kirjan harjoitusta vuorosanojen kirjoittamisesta.

20.11. Ensimmäisellä tunnilla tarkistamme yhdessä vuorosanoihin liittyvät tehtävät. Toisen tehtävän vuorosanat oppilaat kirjoittavat taululle ja toiset saavat tarkkailla, onko joissakin jotakin korjattavaa. Otan vielä saneluna lyhyen vuorosanaharjoituksen opettajan kirjasta, joka otetaan sitten yhteisesti taululle tarkasteltavaksi. Lopputunnista teemme välimerkkiharjoitusmonistetta. Toisella tunnilla tarkistamme yhdessä välimerkkitehtävät ja oppilaat tekevät itsenäisesti *Kirjoitusvihon* päättövälimerkkiharjoituksia. Kotitehtäväksi annan *Kirjoitusvihon* sarjakuvan tekstitystehtävän.

21.11. Lukukirjan *Tipsu ja Nalle* -näytelmän kirjoittaminen vuoropuheluna. Kotitehtävänä luetaan *Veronika*-kertomus.

22.11. Kyselen suullisesti *Veronika*-kertomuksesta. Lauletaan lukukirjan runo *Kille ja Kalle*. Luetaan vuorotellen ääneen kertomus *Mietitset muuttavat Ruotsiin* ja *Tarinoita peikosta* sekä keskustellaan luetuista tarinoista esiin tulevista aiheista mm. kotimaan merkityksestä. Kotitehtäväksi annan luettavaksi kertomuksen saamelaislapsista ja siihen liittyvät tehtävät.

25.11. Oppilaat saavat esittää *Kirjoitusvihon* sarjakuvan tekstityksiään. Sen jälkeen oppilaat kirjoittavat tekemänsä sarjakuvan pohjalta kertomuksen ja halukkaat lukevat sen muille. Tarkistamme *Tipsu ja Nalle* -vuoropuhelun, ja kirjoitan taululle vuorosanojen alut. Kotitehtäväksi kertomus *Kuinka sääski tuli Lappiin* ja siihen liittyvät kirjan tehtävät.

27.11. Tämän päivän opetuksen suunnittelivat ja järjestivät kaksi avoimessa yliopistossa kasvatustieteen approbatur-arvosanaa opiskelevaa naista. Päivän teemana oli *Erilaisuus ja suvaitsevaisuus*.

28.11. Tänään askartelimme joulunodotusta varten huopakankaisia joulusukkia, joihin jokaiselle laitetaan yllätys yhdelle joulukuun koulupäivälle.

29.11. Tänään koulussamme oli koko koulun yhteinen adventtikirkko, johon kävelimme lyhtykulkueena. Kolmasluokkalaiset lauloivat juhlaikirkon alussa laulun *Valmistakaa Jeesukselle tie tasaiseksi*.

2.12. Tänään aukaistaan ensimmäiset joulusukat. Harjoittelemme virkkeiden tuottamista ja päättövälimerkkejä *Kirjoitusvihon* tehtävien avulla (aloitettujen tai lopetettujen virkkeiden täydentäminen). Kirjoitan taululle

tekstit puhekupliin ja oppilaiden tehtävänä on kirjoittaa teksti kertovassa muodossa.

4.12. Yksi oppilas toi kouluun kirjan, jossa on pieni kertomus vuoden jokaiselle päivälle. Ensimmäisellä tunnilla luen kirjasta kertomukset joulukuun 3. ja 4. päivälle. Keskustelemme muutaman sanan niistä. Testataan kielentuntemustaitoja taitotesti 2:lla. Toisella tunnilla katsomme koulutelevision ohjelman *Kaksi käyntiä ateneumissa*. Lopputunnilla harjoittelemme joulujuhlan ohjelmaa. Meidän luokan suunniteltavana ja esitettävänä joulujuhlissa on joulukuvaelma.

5.12. Kaksi ensimmäistä tuntia vietämme salissa itsenäisyyspäiväjuhlan merkeissä. Luokassa keskustelemme vielä aamun juhlasta ja oppilaat kirjoittavat ajatuksiaan isänmaastaan. Ajatuksia luetaan toisille ja keskustelemme isänmaahan liittyvistä merkeistä, mm. Suomen lipun värien symboliikasta.

9.12. Jälleen viikonloppukuulumiset. Tänään avataan neljä joulusukkaa ja luetaan päivän kertomuksena *Kissaenkeli*. Jatkamme keskustelemalla satujen tuntomerkeistä oppilaiden aikaisempien tietojen pohjalta (Satuihin liittyy erikoisia olentoja, haltijoita ja jännittäviä paikkoja. Niissä esimerkiksi eläimet osaavat puhua.). Mainitsen kuuluisia satukirjailijoita, kuten Astrid Lindgren, Sakari Topelius, Hans Christian Andersen ja Tove Jansson. Lueimme oppikirjan opetusta saduista ja myös kirjassa olevan sadun *Kalastajan vaimo*. Pohdiskelemme sadun sisältöä ja opetusta ja mietimme sadun tuntomerkkejä siinä. Kokeilemme jatkosadun kertomista luokassa, mutta nyt ei satusuoni oikein syki. Kotitehtäväksi oppilaat saavat jatkaa kirjoittaen *Taikaääri Rex* -sadun loppuun ja täydentää erään Aisopoksen sadun.

11.12. Päivän kertomuksina luetaan *Rouva Pyry 1 ja 2* oppilaan tuomasta kirjasta. Mietimme, mitä satumaista kertomuksista löytyy. Oppilaat keksivät esimerkiksi seuraavanlaisia asioita: kullan ja höyhenlumen sataminen sekä eläinten puhuminen. Oppilaat saavat kertoa, mitkä sadut ovat jääneet heille erityisesti mieleen. Sen jälkeen he lukevat kotitehtävänä olleen jatkosadunsa muille. Luen Grimmin veljesten sadun *Jättiläispoika*, jota jatkan seuraavalla tunnilla. Lisäksi luetaan toinen satu ja keskustellaan vielä sadun piirteistä. Oppilaat saavat kirjoittaa vielä oman sadun annetuista aiheista (kirjan tehtävä + muutama opettajan antama aihe, esim. *Metsänväen hiihtokilpailut ja Tonttu Tarkkakorvan ihmeellinen jouluaatto*).

12.12. Päivän kertomus. Luetaan oppilaiden kirjoittamia satuja. Eniten kirjoitettu *Tonttu Tarkkakorvasta*, *Pete Kaniinista* ja *Sammakkoprinsistä*. Sitten luetaan vuorotellen ääneen lukukirjan tarinaa *Entisajan joulu*. Juttelemme kotien joulunviettotavoista. Kotitehtävänä oppilaat saavat lukea kertomuksen *Kotihaltiat ja Tontut*.

13.12. Kolmen seuraavan päivän kertomukset. Lukukirjan kotitehtävä tarkistetaan siten, että yksi oppilaista kysyy kertomuksen pohjalta ja muut vastaavat. Lisäksi lueimme yhdessä lukukirjan kertomuksen *Tontut* ja kyselen siitä suullisesti. Kotitehtävänä luetaan kertomus *Joulukortista*.

16.12. Aluksi joulusukan avaaminen ja päivän kertomus. Kyselen suullisesti *Joulukortti*-kertomuksesta. Muistellaan luettua ja etsitään vastauksia tekstistä. Satujen ja tarinoiden jälkeen tutkailemme sanojen taipumista *Suomen kielen kirjan* opastuksella. Sanon perusmuodossa olevia sanoja, joita taivutellaan erilaisiin mahdollisiin esiintymismuotoihin (esim. pulpetti, kynä, onki). Luetaan oppikirjasta sanojen taipumisesta ja vertaillaan sitä esim. englannin kielen vastaaviin muotoihin. Harjoitellaan oppikirjan tehtävien avulla sanojen taivuttamista teksteissä, joista puuttuu sama sana eri muodoissaan.

18.12. Ensimmäisen tunnin alussa pieni palkinto oppilaille osallistumisesta joulumyyjäisten järjestelyyn. Kahden päivän tarinat. Tutkailemme vielä suomen sanojen taipumista tarkistamalla tehtävät ja ottamalla muutaman esimerkin taululle. Lopputunnilla teemme opettajan kirjassa olevan muistinkehittämisharjoituksen. Toisella tunnilla tutkailemme harjoituksen tuloksia. Sitten luen oppilaille kirjan *Maailman pienin joulukuusi*, josta keskustelemme. Sanojen taipumisesta tutkimme yksikön ja monikon eroja: Kirjoitan taululle esimerkit *Kala ui järvessä* ja *Kalat uivat järvessä*. Tutkimme, mitä eroja lauseissa on. Harjoitellaan yksikkömuotoisten sanojen kirjoittamista monikkoon ja yksikkö- ja monikkomuotoisten sanojen erottamista annetuista sanoista (esim. ohut, viisi, kahdet, nämä, pari, eräs).

19.12. Joulujuhlien kenraaliharjoitus. Lisäksi luetaan itsenäisesti lukukirjasta *Vanha joulutarina* ja *Jeesuslapsen joululahjat*.

20.12. Askartelujen ja piirustusten jakelua. Lopputunnilla luen kirjaa *Pikku Villen ihmeellinen jouluaatto*.

Joululoma 22.12.1996 - 1.1.1997

Kevätlukukausi 1997

2.1. Kerromme jokainen vuorollamme joululomakuulumiset. Oppilaat palauttavat todistukset syyslukukauden todistukset. Juttelemme hieman hiihtoasiasta. Muistelemme vielä joulua lukemalla kesken jääneen kirjan loppuun (*Pikku Villen ihmeellinen jouluaatto*) ja lukukirjan runolla *Jeesus-lapsen joululahjat*. Sitten siirrymme uuden vuoden teksteihin (*Uuden vuoden tervehdys* ja *Hirvi odottaa talvea*). Kotitehtävänä oppilaat lukevat uuden vuoden uskomuksista ja taioista.

3.1. Puhumme lukukirjan tekstin pohjalta uuden vuoden tavoista ja taioista: esim. tinan valamisesta (millaisia kukin sai) sekä uuden vuoden lupauksista. Sitten luemme yhdessä lukukirjasta tarinan *Kolmesta tyttärestä*, joka on kirjoitettu myös saameksi. Etsimme tekstistä suomen sanoille saamelaisia vastineita. Huomaamme, että joissakin sanoissa on joitakin samoja piirteitä. Kaikki oppivat sanomaan ainakin *Mun lean...* (minä olen...). Keskustelemme lisäksi jo aikaisemmin luetusta tarinasta *Kuinka sääski tuli Lappiin* ja kotitehtäväksi oppilaat saavat luettavaksi kertomuksen romaanityöstä *Katitzi matkalla kotiin* ja siihen liittyvät tehtävät.

8.1. Ensimmäinen loppiaisien jälkeinen äidinkielen tunti on tänään. Ensimmäisellä tunnilla kyselen suullisesti romaanitytären kertomuksesta eri asioita, joita oppilaat tuntuvat muistavan hyvin. Sitten siirrymme *Suomen kielen kirjan* yksikkö- ja monikkotehtävien tarkistamiseen ja teemme lisäksi opettajan kirjassa olevat pienet muisti- ja kuuntelutehtävät. Toisella tunnilla heijastan kirjoittamisen virikkeeksi valkokankaalle talvisen maisemakuvakalvon (Siinä on lunta, talo, lintuja, lyhde, pulkka, tähtitaivas) ja annan oppilaille tehtäväksi kirjoittaa omasta joululoman vietosta. Annan valmiita otsikoitakin, jotta kirjoittaminen käynnistyisi paremmin: *Unohtumaton joulujuhla*, *Aattoilta kotonani*, *Joulusaunassa*, *Paras joululahjani*, *Herkuttelin joulukinkulla*, *Kävin joulukirkossa*, *Aattoilta hautausmaalla*, *Oman kodin joulu*.

9.1. Halukkaat, joita tällä kertaa löytyy 4 - 5, saavat lukea kirjoittamansa joulukertomukset. Kertomusten jälkeen siirrymme opettelemaan sanaluokka-asioita. Tutustumme kirjan esimerkkien avulla substantiiveihin ja luemme, että ne ilmaisevat esineen tai asian nimen. Ne ovat siis nimisanoja. Kirjoitan taululle erilaisia substantiiviryhmiä ja keskustelemme niistä. Toteamme, että substantiiveja on sanoista paljon. Opettelemme substantiiveja nimeämällä luokassa olevia esineitä ja mietimme ihmisten, kukkien, automerkkien ja ammattien nimiä kirjan tehtävien avulla.

10.1. Tunnin alussa kyselen substantiiveista ja sanon eri sanoja, joista oppilaat saavat erottaa nimisanat. Sitten jokainen saa keksiä kolmen minuutin ajan k:lla alkavia substantiiveja niin monta kuin tulee mieleen. Tarkistamme kotitehtävät ja harjoittelemme vielä substantiiveja kirjan täydennystehtävän avulla.

13.1. Kirjoitan taululle vielä substantiiveja ja tutkailemme niitä. Tarkistamme yhteisesti edellisen tunnin täydennystehtävän. Teemme sanelutehtävän opettajan kirjan sivulta 123 ja substantiivien keksimismonisteen sivulta 127. Kotitehtäväksi annan monisteen loppuun tekemisen ja adjektiiveihin tutustumisen kirjan avulla.

15.1. Ensimmäisellä tunnilla tarkistetaan suullisesti yhdessä substantiivimoniste. Opitaan asioita adjektiiveista tutustumalla kirjan esimerkkeihin (opetuskeskustelua aiheesta). Pohditaan, mikä merkitys adjektiiveilla on tekstissä. Ne kuvailevat tarkemmin, millaisia asiat ja esineet ovat. Joku sanoo substantiivin, ja toiset saavat kertoa millainen se on. Vuoro siirtyy edelleen. Kirjoitan taululle ominaisuuksia: väri, muoto, koko ja hinta. Oppilaat keksivät adjektiivit ominaisuuksista. Mietimme myös, miten *hyvä*-adjektiivin voi ilmaista eri sanoin eri tilanteissa. Kirjoitetaan vihkoihin lauseita, joissa kuvaillaan joitakin luokan esineitä. Toisella tunnilla tehdään vastakohtaharjoitustesti, jossa oppilaiden pitää keksiä sanomilleni adjektiiveille vastakohta. Sitten teemme kirjan harjoituksia adjektiiveista. Nopeimmat ehtivät lukea vielä lopputunnista kirjoja.

16.1. Palautan vastakohtatestin, josta keskustelemme. Tarkistamme kirjan adjektiiviharjoitukset yhteisesti ja teemme opettajan kirjasta adjektiivimonisteen. Mietimme sanoja, jotka voivat joskus tuntua oppilaista merkitykseltään ongelmallisilta, esimerkiksi sanoja *kesä* ja *myrsky*. Huomaamme, että niitä voi kuvailla toisilla sanoilla - ne ovat siis substantiiveja.

17.1. Tunnin alussa tarkistamme adjektiivimonisteen. Harjoittelempa sanaluokkien opetteluun lomassa virkkeiden hahmottamista ja tuottamista sekä päättömerkkejä *Kirjoitusvihan* tehtävin.

20.1. Tunnin alussa viikonloppukuulumisia ja hiihtoasiaa. Siirrympa 3. sanaluokkaan, pronomineihin. Luen aluksi opettajan kirjasta kertomuksen *Martin vene*, jossa esiintyy useita pronomineja. Keskustelemme, millä sanoilla Martista puhuttiin kertomuksessa. Toteamme, että ne sanat tekstissä olivat Martin asemasta eli asemosanoja käytetään toisten sanojen asemasta. Luemme kirjasta keskustellen pronomineista ja teemme yhdessä tehtävän, jossa täytyy erottaa tekstissä esiintyvät pronominit. Lisäksi oppilaat tekevät itsenäisesti kaksi muuta pronominitehtävää.

22.1. Ensimmäisellä tunnilla kerrataan kysellen pronomineja - esimerkkejä ja keskustelua. Tarkistamme edellisen tunnin tehtävät ja oppilaat tekevät vielä pronominimonisteen, joka tarkistetaan yhdessä keskustellen. Kertaamme pikaisesti substantiiveja ja adjektiiveja ennen kuin siirrympa numeraaleihin. Toisella tunnilla tutustumme kirjan tekstin ja harjoitusten avulla numeraaleihin - tämäpää ei tunnukaan vaikealta.

23.1. Tunnin alussa harjoittelempa päiväyksen ja kellonajan merkitsemistä ja tarkistamme numeraalitehtävät. Lisäksi oppilaat tekevät numeraaleihin liittyvät monisteen.

24.1. Tunnin alussa luen muutaman *Suomen kansan vertauksen* ja keskustelemme niiden sisällöstä. Oppilaat lukevat lukukirjasta kertomukset *Nauravat lumiukot* ja *Kengät* sekä tekevät niihin liittyvät tehtävät vihkoihinsa. He lukevat myös Kaarina Helakisan kirjoittaman pienen lorun *Anttipä ei sitä tiedä*.

27.1. Tarkistamme yhdessä numeraalimonisteen ja edellisen tunnin tarinoiden tehtävät. Jälleen harjoittelempa myös virkkeiden keksimistä *Kirjoitusvihan* tehtävin. Virikkeinä ovat kuvat.

29.1. Ensimmäisellä tunnilla tarkistamme edellisen tunnin tehtävät suullisesti ja teemme kertausmonisteen nomineista. Palautamme mieliin sanaluokkien suomalaiset nimet (nimisanat, laatusanat, asemosanat ja lukusanat). Lopputunnilla oppilaat lukevat kirjoja. Toisella tunnilla erityisopettaja pitää kirjoitustestin. Sen jälkeen palautan oppilaiden tekemän kertausmonisteen sanaluokista ja keskustelemme muutamista ongelmakohtista.

30.1. Pohdimme, mitähän sanoja verbit mahtaisivat olla. Osa tietää ennestään, että ne ilmaisevat tekemistä. Tutustumme kirjan avulla niihin ja toteamme, että ne voivat myös ilmaista olemista. Persoonapronomineihin tutustuimme jo pronominien yhteydessä ja nyt huomaamme, että ne ovatkin kiinteästi verbeihin liittyviä. Kirjassa on esimerkki siitä, miten verbit taipuvat eri persoonissa. Tutkimme kirjan esimerkkiä ja keskustelemme persoonataivutuksesta. Keksitään yhdessä substantiiveja ja niihin liittyviä teosanoja. Sitten oppilaat saavat keksiä kolmen minuutin ajan mahdollisimman monta liikkumista ilmaisevaa verbiä - keksivätpää aika hyvin. Teemme kirjasta kaksi verbiharjoitusta.

31.1. Tunnin alussa oppilaat saavat keksiä synonyymeja laittaa- ja juosta-verbeille. Keskustelemme eri vaihtoehtojen merkityksistä ja siitä, miksi synonyymeja kannattaa käyttää. Huomaamme, että ne elävöittävät kerrontaa. Opettelemme verbejä erilaisin kirjan tehtävin.

3.2. Mitenkäs viikonloppu sujui? Tarkistamme verbiharjoitukset suullisesti keskustellen ja teemme substantiivi-adjektiivi-verbimonisteen, jossa täytyy erottaa nämä kolme sanaluokkaa toisistaan. Tarkistamme sen yhdessä.

6.2. Koska tällä viikolla on valtakunnallinen sanomalehti koulussa -kampanja, tutkailempa *Keskisuomalaisen* julkaisemaa opetuslehteä 3 - 4 oppilaan ryhmissä. Oppilaat saavat vapaa-ajalla täytettäväkseen lukupassin, johon he voivat koota tietoja lukemisistaan, esimerkiksi lehdistä, kirjoista ja sarjakuvista. Keskustelemme, mistä osioista sanomalehti koostuu. Pohdimme hieman tarkemmin uutista. Sen jälkeen jokainen saa kirjoittaa valitsemastaan aiheesta oman uutisen.

7.2. Oppilaat lukevat kirjoittamia uutisia vapaaehtoisesti luokan edessä. Tutkimme muutama päivä sitten ilmestynyttä *Keskisuomalaista*. Jokainen saa tehtäväkseen etsiä lehdestä uutisen, joka vaikuttaa mielenkiintoiselta ja miettiä, miksi. Kun kaikki ovat valinneet uutisen, he kertovat toisilleen, miksi valitsivat juuri sen uutisen. Sitten oppilaat lukevat itsenäisesti uutisensa ja kertovat, vastasiko se odotuksia. Monet valitsivat uutisen ainakin seuraavien syiden perusteella: Siinä oli itsean liittyviä asioita, kuvia, mielenkiintoinen harrastus, se oli ajankohtainen. Myös uutisen koko vaikutti valintaan. Tunnin lopussa annan kaikille

lukupassinsa jo täyttäneille lukudiplomit, jotka liittyvät sanomalehtiviikkoon.

10.2. Viikonloppukuulumisia halukkailta. Kuulumisten jälkeen palauttelemme mieliin adjektiiviasiaa: Oppilaat keksivät useita adjektiiveja, opettaja sijoittaa ne sanotussa järjestyksessä kertomukseen, josta puuttuvat adjektiivit. Kertomuksesta tulee oppilaiden mielestäkin hupaisa. Sitten opettelemme partikkeleja kirjan esimerkkien avulla keskustellen ja teemme siihen liittyviä kirjan harjoituksia. Sen jälkeen jokainen lukee itsenäisesti kerraten opitut sanaluokka-asiat oppikirjasta. Kotitehtäväksi oppilaat saavat kertaustehtävän, joka liittyy substantiivien, adjektiivien, numeraalien ja verbien tunnistamiseen.

12.2. Ensimmäisellä tunnilla tarkistamme yhdessä partikkelitehtävät ja kertaamme samalla muitakin sanaluokkia sekä keskustellen että kertaustehtäviä tehden. Toisella tunnilla luokassa on alkutunnista vierailija, joka selvittää toivomuksia oppilaiden vapaa-ajan toiminnasta. Lopputunnilla jatkamme sanaluokkien kertaustehtävillä.

13.2. Tarkistamme kertaustehtävät. Sitten luen oppilaille lauseen, jonka he kirjoittavat vihkoihinsa ja merkitsevät kunkin sanan kohdalle, mihin sanaluokkaan se kuuluu. (Yli puolet oppilaista saa kaikki oikein - hienoa!) Sitten harjoittelemme taas virkkeiden tuottamista *Kirjoitusvihon* tehtävien parissa. Oppilaiden tulee keksiä monimerkityksisen verbin ympärille muutama tilanteeseen sopiva virke (verbien *laskea*, *soittaa*, *sattua*, *painaa* yhteyteen) sekä muodostaa vertausvirkeitä, esimerkiksi *Kalle on vihainen kuin leijona*.

14.2. Luemme yhdessä lukukirjasta *Tarinan valkean käärmeen kruunusta* (teksti *Seitsemästä veljeksestä*). Keskustelemme mm. kertomuksessa esiintyvistä oudoista ilmauksista (*kurra*, *loiskeilla*, *kauhtana*) ja palauttelemme mieliin syksystä, mikä kirja *Seitsemän veljestä* olikaan. Sitten oppilaat lukevat itsenäisesti kertomuksen *Laukaus* ja tekevät siihen liittyvät tehtävät. Osalle jää vielä lopputunnista aikaa kirjoitusvihon kirjoittamiseen tai kirjojen lukemiseen.

17.2. Viikonloppukuulumisia kertoillen. Teemme alkuharjoituksena nomineista tehtävän, jossa oppilaat saavat keksiä viiden minuutin aikana mahdollisimman monta eri muotoa sanoista: puu, uusi, me, kolme. Jokainen saa sanoa vuorollaan keksimänsä muodot. Pisteiden saa muodosta, jota ei ole kenelläkään muulla. Eniten pisteitä keränneet saavat tarrat. Keskustelemme sanojen taipumisesta suomen kielessä - yksi sana voi olla monissa eri muodoissa tilanteen mukaan. Oppilaat tekevät oppikirjassa olevan tehtävän, jossa uusi sana pitää taivuttaa samaan muotoon, jossa valmiiksi annettu mallisana on. Tänäpäin pidämme myös toisen äidinkielen tunnin ja jatkamme sanojen tilanteen vaatimaa taivutteluharjoitusta kirjan tehtävien parissa. Kirjoitan taululle lauseen *Minä pidän tuosta kolmannesta pyöreästä pallosta* ja keskustelemme verbien ja nominien erilaisesta taipumisesta. Lisäksi oppilaat tekevät monisteen, jossa harjoitellaan tavutusta, ison alkukirjaimen käyttöä sekä verbien ja adjektiivien tunnistamista.

19.2. Ensimmäisellä tunnilla tarkistamme edellisen tunnin monisteen yhdessä keskustellen. Kertaamme vielä kaikkia sanaluokkia kertaustehtävin ja keskustellen. Toisella tunnilla katsomme koulutelevision ohjelman *Joutsenista*, jossa näemme suomalaista maisemaa eri vuodenaikoina. Tämä on virikkeenä seuraavan kuvaamataidon tunnin toteuttamiselle. Tänäpäin käymme katsomassa myös kuudesluokkalaisten suunnitteleman nukketeatteriesityksen *Prinsessa Kultakutri*.

21.1. Tänäpäin on viimeinen koulupäivä ennen hiihtolomaa. Se alkaa koko koulun yhteisellä Kalevala-juhlalla salissa, jossa mm. yläasteen näytelmäkerholaiset esittävät *Kalevalan* kohtauksen *Ilmarisen ja Väinämöisen kilpakosinnasta*. Oppilaat seuraavat mielenkiintoisesti esitystä. Äidinkielen tunnilla luokassa testaamme sanaluokkien osaamista taitotestillä. Se sujuikin erittäin hienosti. Nopeimmat saavat lopputunnista joko lukea kirjaa tai tehdä kirjoitusharjoituksia. Mukavaa hiihtolomaa ja olkaa ulkona!

24.2. - 2.3. 1997 Hiihtoloma

3.3. Rentouttavan loman jälkeen tervetuloa kouluun! Kaikki kertovat jotakin hiihtolomastaan - jotkut innostuvat enemmän, toiset vähemmän. Palautan sanaluokkatestin ja keuhon, että se meni upeasti. Katsomme muutaman ongelmakohtaa, jotka olivat osalle hieman epäselviä. Sitten juttelemme hiukan Kalevalan päivästä ja myös Suomen kansalliseepoksesta *Kalevalasta*. Esittelen oppilaille muutaman erilaisen *Kalevalan* version: koko *Kalevalan*, *Lyhyen Kalevalan*, *Kummallisen Kalevalan* ja *Lasten satukalevalan*. *Lasten satukalevalasta* luen yhden tarinan. Oppilaat kuuntelevat mielellään ja kertovat, että sitä on luettu jo alaluokillakin.

Keskustelemme myös ennen hiihtolomaa nähdystä näytelmästä ja luen vielä *Lasten satukalevalasta* tarinaa häiden järjestämisestä.

5.3. Tänään ensimmäisellä tunnilla tutustumme vielä lukukirjan tekstien parissa *Kalevalaan* ja Elias Lönnrotin lapsuuteen. Mietimme, mitä samoja tai mitä eri asioita Eliaksen lapsuudessa oli verrattuna tämän ajan pojan elämään: Samaa oppilaiden mielestä oli urheileminen ja kilpaileminen, erilaista puolestaan esimerkiksi hengellisen kirjallisuuden lukeminen. Tutkimme myös hieman *Kalevalan* kieltä, runomittaa ja siihen liittyvää saman asian toistumista kahdella peräkkäisellä rivillä. Tänään tutustumme myös Johan Ludwig Runebergiin, jonka päivä oli tasan kuukausi sitten. Tutustumme hänen lapsuuteensa lukukirjan kertomuksen parissa ja vertailemme Eliaksen ja Johanin lapsuutta. Toisella tunnilla tutkailemme oppikirjasta liite-asiaa. Kirjoitan taululle muutaman esimerkkilauseen, joihin oppilaat saavat luetella kirjaimet: *Ottakaapa kirjat esille! Olkaahan hiljaa! Tulepa tänne!* Pohdimme sitä, että kun liite irrotetaan sanasta, jäljelle pitää jäädä järkevä sana - siis *tuleppa* ei ole mahdollinen. Otan sanelukirjoitusharjoituksena kuuden lauseen kirjoittamisen, joissa kaikissa on jokin liite. Oppilaat kirjoittavat esimerkit taululle ja keskustelemme niistä ja korjaamme lapsahdukset yhdessä. Sitten oppilaat tekevät aiheeseen liittyviä kirjan harjoitustehtäviä.

6.3. Kertaamme liitteitä taululle kirjoittamieni esimerkkien avulla: *Orava kiipesi puuhun. Oravahan kiipesi puuhun. Orava kiipesikin puuhun. Oravako kiipesi puuhun? Kiipesikö orava puuhun?* Huomaamme, että pieni liite sanan perässä muuttaa koko lauseen sisältöä. Korostamme, että liite kirjoitetaan siis yhdellä konsonantilla. Oppilaat saavat keksiä esimerkin: *allekaan*. Toisen puoliskon tunnista käytämme yhdyssanoihin tutustumiseen kirjan esimerkkien ja oppilaiden sanomien esimerkkien avulla. Mietimme, että usein yhdyssana ilmaisee yhden kokonaisuuden: *jalkapallo, jalkalamppu, kattolamppu, kärpässieni, moottoritie, kirjahylly*. Mutta entäpä *punainen paperi*? Toteamme, että ongelmatapauksissa voimme testata, sopiiko kahden sanan väliin jokin liite tai kuvaileva sana. Jos sopii, sanoja ei kirjoiteta yhteen, esimerkiksi *punainen kaunis paperi, punainenkin paperi*. Pohdimme myös tilanteen mukaisia merkityksiä, joissa yhteen tai erilleen kirjoittamien on merkityksellistä sanan merkityksen suhteen: *Pekka otti kirjan kirjahyllystä. Ota kirja hyllystä!* Harjoittelemme yhdyssanojen hahmottamista kirjan tehtävien avulla.

7.3. Kysyn, miten sanojen yhteen ja erilleen kirjoittamista voi testata. Oppilaat muistavat hyvin adjektiivi- ja liitetestin edelliseltä tunnilta. Tarkistamme edellisen tunnin tehtävät yhdessä ja teemme vielä yhdyssanaharjoitusmonisteen.

10.3. Kuuntelemme viikonlopun kuulumisia. Tarkistamme yhdyssanamonisteen. Muistelemme, mitkä kolme erityistä muistettavaa meillä on ison alkukirjaimen suhteen. Oppilaat saavat käyttää muistellessaan kirjaa apunaan. Toteamme ison kirjaimen käytön virkkeen alussa, nimissä (tarkemmin erityisissä ihmisten, paikkojen, eläinten, maiden, kaupunkien yms. nimissä) ja vuorosanan alussa. Oppilaat harjoittelevat ison alkukirjaimen käyttöä oppikirjan tehtävässä, jossa tarina on kirjoitettu kokonaan pienin kirjaimin ja etsivät annetuista sanoista isolla alkukirjaimilla kirjoitettavia nimiä.

12.3. Luokan oppilaista seitsemän on ollut edellisenä päivänä teatteriretkellä Seinäjoella, josta he saavat kertoa terveiset luokan muille oppilaille ensimmäisen tunnin alussa. Vastaavasti koulussa olleet kertovat omasta koulupäivästään. Sitten jatkamme isoon alkukirjaimen liittyviä harjoituksia kirjasta ja teemme myös samasta aiheesta erillisen harjoitusmonisteen, jossa harjoitellaan erityisesti vierasperäisiä kirjaimia, esimerkiksi sanoissa *Bulgaria, Fredrik, Zurich, Göteborg*. Toisen tunnin alussa tarkistamme edellisellä tunnilla tehtyjä tehtäviä. Oppilaat saavat kirjoittaa taululle vierasperäisillä kirjaimilla alkavia sanoja, joita tarkastelemme yhdessä. Lopputunnilla teemme oppikirjan takaosasta kielenkäyttötehtäviä, mm. kysymys-, kielto- ja käskylauseiden muodostamista.

13.3. Tarkistamme edellisellä tunnilla tehdyt harjoitukset. Lukukirjan tarinajaksojen alussa on aina jokin sananlasku. Nyt vuorossa on jakso *Erilaisia tunteita* ja siihen liittyvä suonenjokelainen sananlasku *Suoloo surruun, sokerija ikävään!* Puhumme muutaman sanan sananlaskusta, sitten luemme lukukirjassa olevat kaksi runoa *Karhun uni* ja *Minä pidän sinusta*. Niiden virittäminä keskustelemme tunteista. Sitten luemme lorun *Pai pai autoseni* ja analysoimme sitä lyhyesti yhdessä keskustellen. Oppilaat lukevat vielä itsenäisesti tarinan *Herra Huu ja sairas puu* ja tekevät tarinaan liittyvät lukukirjan tehtävät.

14.3. Alkutunnista tarkistetaan *Herra Huu* -tarinan tehtävät ja luetaan lyhyt katkelma *Pessi ja Illusia* -kirjasta, joka on lukukirjassa otsikoitu tarinaksi *Kuolema*. Sitten harjoittelemme *Kirjoitusvihon* tehtävän parissa vuorosanaviivan ja ison alkukirjaimen käyttöä tekstissä kirjoittamalla puhelinkeskustelu ystävän kanssa. Lopputunnilla oppilaat kirjoittavat toistokirjoitusta. Viikonlopun tehtäväksi annan oppilaille valita haluamansa

kertomuskirja, jonka he saavat esitellä toisilleen ensi viikolla, kun on valtakunnallinen lukuviikko.

17.3. Viikonlopun kuulumisia. Sitten opettelemme *Suomen kielen kirjasta* tekijännimiä esimerkkien avulla ja kiinnitämme huomiota tekijännimen -ja-, -jä-loppuun. Harjoittelemme tekijännimien kirjoittamista oppikirjan tehtävin.

19.3. Ensimmäisellä tunnilla tarkistamme edellisen tunnin harjoitukset ja oppilaat kirjoittavat vihkoihinsa apukysymyksiä valituista kirjoista kertomiseen. Kirjoista pitäisi kertoa toisille ainakin kirjan henkilöt, tapahtumapaikat ja -aika, huippukohta ja se, kenelle suosittelisit kirjaa. Lopputunnilla oppilaat saavat lukea kirjojaan. Jatkamme lukemista seuraavalla tunnilla. Kaikki tuntuvat lukevan innokkaasti. Hitaasti ääneen lukevatkin vaikuttavat lukevan nopeammin ja sujuvammin ääneti. Kirjavalikoima on hyvin vaihteleva. Yleensä oppilaat ovat valinneet melko lyhyitä kertomuskirjoja.

20.3. Luemme ja keskustelemme yhdessä pääsiäistavoista lukukirjan tekstin pohjalta. Sitten oppilaat lukevat itsenäisesti tarinan *Kana, jonka nimi oli Elviira* ja ne, jotka ehtivät, vastaavat myös kirjan kysymyksiin.

21.3. Valtakunnallinen lukuviikko huipentuu meillä mielenkiintoisiin kirjaesityksiin. Kaikki ovat lukeneet hyvin, koska he kertovat kirjoistaan melko monipuolisesti luokan edessä vuorotellen. Esittäminen ei vaikuta ongelmalliselta.

24.3. Kuunnellaan jälleen viikonlopun tapahtumia. Kertaillaan asioita liitteistä, yhdyssanoista, alkukirjaimesta ja tekijännimistä keskustellen kirjan avulla. Oppilaat tekevät vielä kirjan harjoituksia tekijännimistä.

26.3. Ensimmäisen tunnin alussa tarkistamme edellisen tunnin harjoitukset. Sitten pidämme taitotestin edellisellä tunnilla kerratuista asioista. Taitotestin valmiiksi saaneet saavat kirjoittaa monisteen taakse lisäksi pienen tarinan joko aiheesta *Olin virpomassa* tai *Noita Nokinenän matkassa pääsiäisenä*.

27.3. Tänään piti olla koko koulun yhteinen ulkoilupäivä, mutta sää ei suosinut, joten pysyimme mieluiten luokissa. Luimme yhdessä lukukirjasta kertomuksen *Metsäneläinten ystävyssäännöistä* ja teemme myös kertomukseen liittyvät tehtävät suullisesti keskustellen. Sitten luemme lukukirjassa olevan pienen näytelmän *Kukon ja kanan pääsiäismatka* siten, että pojat olivat kukon roolissa, tytöt kanoina ja opettaja kiinalaisena. Esitimme näytelmän luokan edessä. Näytelmän musiikkia teimme triangeleilla, tamburiinilla, lautasilla ja helistimillä. Näytelmä syntyi melko spontaanisti, mutta siitä tuli ihan hauska, ja oppilaat olivat hyvin mukana. Näytelmän päätyttyä lauloimme vielä laulun *Alamaassa maja matala* vaihdellen vuorotellen a:n paikalle muut vokaalit. Sepä tuntui oppilaista hauskalta.

Pääsiäisloma 28. - 31.3.1997

2.4. Tunnin alussa kerään pinssirahoja, monitoimipasseja ja lukupasseja. Vaihdetaan myös istumajärjestystä. Teemme lauseen pääjäsenistä alkuharjoituksen, jossa sanon 10 eri lausetta ja kunkin lauseen jälkeen oppilaiden tehtävänä on kirjoittaa kuka/mikä lauseessa tekee jotakin ja mitä hän/se tekee. Ennen tätä kerron, että yleensä lauseesta löytyy vastaus kysymyksiin, *Mitä tapahtuu* ja *kuka jotakin tekee*. Otan myös pari prototyyppistä esimerkkiä, *Minä menen kauppaan* ja *Pekka potkii palloa*, joita tarkastelemme yhdessä. Toisen tunnin alussa palautan taitotestit. Ennen testien palauttamista käymme koko testin tehtävät läpi yhdessä pohdiskellen. Sitten tutkailemme lauseen pääjäseniä kirjan esimerkkien ja taululle kirjoittamani esimerkin avulla: Oppilaat saivat taitotestinsä. Huomaamme, että esimerkklauseessa on kolme jäsentä eli osaa ja että niistä kaksi jäsentä on kolmatta tärkeämpiä. Oppilaat tekevät kirjan harjoituksia lauseen pääjäsenistä.

3.4. Kun kysyn, mitkä kaksi jäsentä lauseessa ovat muita tärkeämpiä, oppilaat vastaavat, että se, mitä tapahtuu ja kuka tai mikä tekee. Tarkistamme edellisen tunnin tehtävät keskustellen. Juttelemme myös muiden jäsenten merkityksestä ja toteamme, että ne kertovat tapahtumasta enemmän ja ovat siksi myös merkittäviä lauseessa. Sitten harjoittelemme ydinlauseiden kasvattamista: Yksi sanoo kaksisanaisen lauseen ja toiset lisäävät siihen vuorollaan muita osia kysellen esimerkiksi *Mitä? Missä? Millainen?* Harjoittelemme myös kirjallisesti lauseiden kasvattamista täydentämällä aloitettuja lauseita.

4.4. Tunnin alussa annan jälleen lukudiplomeja lukupassin palauttaneille. Sitten kirjoitan taululle

esimerkkilauseen, josta etsimme pääosat: *Mitä tapahtuu ja kuka tekee/kenelle jotakin tapahtuu?* Toteamme, että lause on täysin ymmärrettävä kaksisanaaisena, mutta muut osat täydentävät ja elävöittävät sitä. Teemme vielä lauseen kasvattamisharjoituksia kirjoittaen ja lopputunnilla luemme kirjoja tai osa kirjoittaa kirjoitusharjoituksia.

7.4. Keskustelemme, miten viikonloppu sujui. Tarkistamme kirjoitusharjoituksia. Sitten siirrymme synonyymien tarkkailemiseen. Keksitään yhdessä mahdollisimman monta synonyymia sanoille *suuri* ja *pieni*. Eri sanat eivät toki koskaan ole täysin samoja merkitykseltään, vivahde-eroja on. Etsitään ja keksitään synonyymipareja oppikirjan tehtävien avulla.

9.4. Mikael Agricolan päivä/suomen kielen päivä: päivänavaus Mikael Agricolasta. Ensimmäisellä tunnilla jatkamme keskustelua Agricolan päivästä ja luemme lukukirjasta Agricolasta ja hänen lapsuudestaan. Mietitään, miksi hänestä tuli kuuluisa ja merkittävä mies. Lopputunnilla tarkistamme synonyymitehtävät ja harjoittelemme vielä synonyymien löytämistä annetuille sanoille. Toisella tunnilla oppilaat saavat alkuharjoituksena keksiä annetuille sanoille otsikoita. Sanat ovat esimerkiksi *hedelmiä*, *kaupunkeja* jne. Sitten tutkailemme sanojen johtamista. Kirjoitan taululle esimerkin *kirja + sto - kirjasto* (kantasana+johdos-johdin). Puhutaan uusien sanojen muodostumisesta. Jo tuttu asia, tekijännimetkin ovat uusien sanojen muodostamista. Oppilaat saavat tehtäväksi keksiä adjektiiveista partikkeleja mallin, *nopea-nopeasti*, mukaan. Keksimiensä sanojen ympärille heidän tehtävänään on muodostaa lause.

10.4. Yksi oppilas haluaa esittää vapaa-aikanaan lukemansa kirjan *Babe-possusta* muulle luokalle, ja sehän vain sopii. Esittelyn jälkeen tarkistamme sanojen johtamistehtävät ja teemme vielä yhden oppikirjan harjoituksen aiheesta. Sitten oppilaat lukevat lukukirjoista tarinat *Kaksi piikaa* ja *Kymmenellä pennillä siirappia* ja tekevät tarinoihin kuuluvat lukukirjan tehtävät vihkoihinsa. Lopputunnista osalle jää vielä aikaa kirjojen lukemiseen.

11.4. Tunnin alussa ilmoitusasioita uinnista ja hiihtopäivästä. Sitten tarkistamme lukukirjan tehtävät, ja oppilaat saavat muistella ja kertoilla edellisen tunnin tarinoiden sisällöistä. Sitten keskustelemme muista kielistä lainatuista sanoista oppikirjan opetustekstin pohjalta ja teemme lainasanoihin liittyviä oppikirjan tehtäviä. Huomaamme, että monet kieleemme jokapäiväisiksi vakiintuneet sanat ovat lainaa muualta. Tällaisia sanoja ovat esimerkiksi *ketsuppi*, *teippi* ja *tiskata*.

14.4. Viikonloppukuulumisia. Lainasanatehtävien tarkistamista keskustellen. Oppilaat keksivät esimerkiksi sanan *iisi* (*easy*), joka alkaa nykyisin olla melko vakiintunut merkitsemässä suomen *helppo*-sanaa. Erityisesti nuoret suosivat englannista lainattuja sanoja. Kielenkäyttötehtävissä oppilaat saavat vastata täydellisillä virkkeillä oppikirjassa esitettyihin kysymyksiin ja keksiä annetuille sanaryhmille otsikoita/yläkäsitteitä.

16.4. Ensimmäisellä tunnilla tarkistamme edellisen tunnin kielenkäyttötehtävät ja opettelemme lyhenteiden lukemista ja kirjoittamista oppikirjan ja opettajan kirjan avulla. Keskustelemme, miksi lyhenteitä tarvitaan. Esimerkiksi lehti-ilmoituksissa säästetään tilaa ja kustannuksia. Myös mittayksiköt ovat vakiintuneet lyhenteiksi. Opettelemme lyhenteiden kirjoittamista lähinnä mittayksiköissä. Toisella tunnilla jatkamme lyhenneasiaa ja teemme lisäksi kertaustehtäviä yhdyssanoista ja tekijännimistä.

17.4. Keskustelemme vielä lyhenteiden käytöstä ja toteamme, ettemme käytä niitä koulussa kirjoitettavissa kirjoitelmissa. Tarkistamme yhdyssana- ja tekijännimiharjoitukset ja keskustelemme niistä. Oppilaat tekevät kertaustehtäviä vielä lauseen pääjäsenistä ja lyhenteistä.

18.4. Lukukirjassa siirrymme jaksoon *Kevät koittaa*, jonka alussa on sananlasku "*Helmikuu helistää, maaliskuu maata näyttää, tiet tukkii ja ojat täyttää*". Juttelemme keväisestä sananlaskusta ja luemme kevätrunon *Tarantella*, josta etsimme tyypillisiä runon tuntomerkkejä, kuten riimi ja jaksotus. Sitten luemme yhdessä vielä kertomuksen *Kevät* ja juttelemme kevään merkeistä luonnossa sekä *Kansanlaulu*-runon, jonka sisällöstä myös keskustelemme. Lopuksi luemme vielä yhteen ääneen pari runoa lukukirjasta.

21.4. Kuulumisia viikonlopusta jokaiselta erikseen. Tarkistamme lyhenne- ja lauseen pääjäsenkertaustehtävät. Kertailemme suullisesti kirjan avulla jaksossa opittuja asioita lauseen pääjäsenistä lyhenteisiin.

23.4. Ensimmäisellä tunnilla pidämme taitotestin kerratuista asioista. Nopeimmat taitotestin tekijät lukevat lopputunnilla kirjaa itsenäisesti. Tänä on maailman kirjan päivä. Toisella tunnilla katsotaan koulutelevisio-ohjelma *Kevät edistyy*, jossa seuraamme luonnossa tapahtuvia kevään merkkejä eri paikkakunnilla. Oppilaat

saavat lukea kirjojaan noin kymmenen minuuttia tunnin lopussa.

24.4. Palautan taitotestin. Käydään tehtävät yhdessä lävitse keskustellen ongelmallisista kohdista. Tarkistamme aikaisemmin tehdyn verbien täydennystehtävän. Tämän päivän kielenkäyttöharjoituksissa oppilaat täydentävät lauseita ääntä kuvaavilla verbeillä ja tekevät oppikirjan tehtävän, jossa annetun poikasen nimityksen viereen täytyy keksiä vastaava emon nimitys. Osa ehtii jälleen kirjojen lukemisen pariin.

25.4. Tunnin alussa laulamme muutaman laulun ja puhumme ystävydestä ja kaveruudesta. Tarkistamme kielenkäyttöharjoitustehtävät ja luemme ja juttelemme yhdessä lukukirjan runoista *Avainpiilo*, *Syksy*, *Vanha juttu*, *Laulu onnesta* sekä *Mummo ja pikku Lotta*.

28.4. Viikonlopun kuulumisia. Tehdään itsenäisesti harjoitus synonyymeista, joka tarkistetaan yhdessä sekä harjoitus, jossa pitää erottaa joukkoon kuulumaton sana ja keksiä sille perustelu.

30.4. Uintipäivä

2.5. Lukuvuoden teemaan liittyvä luokkien yhteinen ympäristöpäivä.

5.5. Menipä viikko äkkiä. Tunnin alussa kuuntelemme viikonlopun kuulumisia. Jatkamme lukukirjan runoihin tutustumista lukien vuorotellen säkeitä ääneen runoista *Peukaloisen matka villihanhen parissa*, *Tunteellinen siili* ja *Niin pieneksi*. Luemme yhteen ääneen runon *Pelko* ja itsenäisesti ääneti runot *Hautajaiset* ja *Pääsiäisyö* sekä yhteen ääneen runon *Kevät* ja vuorotellen runon *Miksi*. Keskustelemme lukemisen jälkeen kustakin runosta lyhyesti, millaisia ajatuksia sitä lukiessa heräsi. Kotitehtäväksi oppilaat saavat lukea runot *Kärpäsen maustelaulu*, *Laulu entisajasta ja nykyajasta*, *Ellin velli*, *Lepo*, *lepo lehmäni* ja *Ohoh kultaista kotia* sekä vertailla ajatuksissaan runoja toisiinsa.

7.5. Ensimmäisellä tunnilla keskustelemme luetuista runoista. Keskustelemme kustakin runosta erikseen, mitä se sisälsi, mitä siitä jäi mieleen, mitä hauskaa tai erityistä siinä oli. Sitten tutustumme tarkemmin lukukirjan tekstien pohjalta Suomen virallisiin ja vakiintuneisiin liputuspäiviin. Aluksi kajautamme laulaen Runebergin sanoittaman *Maamme*-laulun, joka on lukukirjassa runona. Puhelemme suomen lipusta ja liputustavoista. Havaitsemme, että toukokuussa liputuspäiviä näyttää olevan eniten. Tässä yhteydessä luemme myös YK:n päivästä ja Unicefista, joista on lyhyet tekstit lukukirjassa. Sitten tutkailemme, ketkä ovat olleet itsenäisen Suomen presidentteinä. Kuka on nykyisin? Isänmaallisen paketin jälkeen oppilaat saavat kirjoittaa omia runojaan.

9.5. Luetaan oppilaiden kirjoittamia runoja. Sitten oppilaat saavat tehtäväkseen kirjoittaa virkkeitä, joissa virkkeen kaikki sanat alkavat samalla kirjaimella sekä keksiä annetun verbin ympärille sopivan virkkeen.

12.5. Lukukirjasta jatkamme liputuspäivien tutkistelua ja keskustelua vapunpäivästä, äitienpäivästä, Snellmanin päivästä ja juhannuksesta. Kotitehtäväksi annan luettavaksi kertomuksen *Juhannustaioista*.

14.5. Luokkaretki Jyväskylään

15.5. Keskustelemme luetuista *Juhannustaioista*. Sitten teemme *Suomen kielen kirjan* kielenkäyttötehtävistä harjoituksia pitkästä vokaalista, geminaatasta ja diftongista. Otan kustakin tapauksesta esimerkin taululle (*haa-pa*, *kuk-ka*, *kei-nu*) ja palautamme ne mieliin syksyn tunneilta. Lisäksi oppilaat keksivät alkutavuja annetuille lopputavuille siten, että tavuista muodostuu järkevä sana.

16.5. Tarkistamme edelliset kielenkäyttöharjoitukset ja jatkamme sanojen muodostamista keksimällä annetuille tavuille lisätavuja sekä kaksilauseisten virkkeiden muodostamista, joissa yksi lause on jo valmiina.

19.5. Tunnin alussa käymme lyhyesti läpi edellisen tunnin harjoitukset ja teemme vielä vastakohtaharjoituksen, nimien ja ammattien keksimisharjoituksen sekä virkkeiden tuottamisharjoituksen. Otan taululle esimerkin: *Lähdin ulos, vaikka satoi - koska oli kaunis ilma - että saisin aurinkoa*. Sama aloitus käy kaikkiin jatkolauseisiin.

20.5. Kevään kielentuntemustehtävä (1. osa)

21.5. Ensimmäisellä tunnilla tarkistamme edelliset kielenkäyttöharjoitukset. Sitten oppilaat saavat keksiä

Suomen kielen kirjassa oleviin eri vuodenaikoja esittäviin kuviin henkilöiden puhekupliin repliikit. Kirjassa on myös 12 kuvan sarja kuvia Suomesta. Oppilaat yhdistävät kuvat annettuihin paikkakuntiin. Aika monta paikkakuntaa oppilaat tietävät entuudestaan, muutamista keskustelemme hieman. Luemme myös lopputunnista puhekuplien repliikkejä. Toisella tunnilla luokassamme vieraana on CP-vammainen mies, joka keskustelee kanssamme erilaisuudesta ja sen hyväksymisestä.

23.5. Ympäristöteemaan liittyen *Aarremetsä*-sarjakuvavihkoon tutustumista ja pelin pelaamista sillä aikaa, kun oppilaat käyvät vuorotellen ääneen lukutestissä.

26.5. Viimeinen kouluviikko alkaa. Rutistetaan vielä loppuun asti. Toinen osa kielentuntemustehtävästä. Sitten, kun kukin on tehnyt tehtävänsä, hän saa kirjoittaa ajatuksiaan tai kertomuksen oppikirjan viimeisellä aukeamalla olevasta kesäisestä kuvasta. Toisella tunnilla kevään luetun muistamistehtävä. Tehtävää tehdessään monet huomaavat, että olivat lukeneet samantyylistä tarinaa syksylläkin.

27.5. Kevään luetun ymmärtämistehtävä.

28.5. Ensimmäisellä tunnilla sanelukirjoitustehtävä. Kun kaikki ovat kirjoittaneet sanelun, he saavat jatkaa tarinaansa omaa tahtiaan. Osa saa tarinansa valmiiksi jo ensimmäisellä tunnilla. He kirjoittavat toisella tunnilla *Kirjoitusvihon* kertomuksen jalkapallopelistä. Muut jatkavat tarinan jatkamistehtävää.

29.5. Oppilaat kirjoittavat kirjeen itsestään tuntemattomalle ystävälle, johon he haluaisivat tutustua. Sitten tehdään *Aarremetsä*-vihon ristikköä ja katsotaan *Pekka Töpöhäntä* -filmiä.

30.5. Pulpettien siivouksen loppusilaus ja loppujen askartelujen ja piirustusten riisuminen luokan seiniltä ja ikkunoista. Tämän vuoden urakointi alkaa olla takana päin. Huomenna menemme kevätkirkkoon ja haemme todistukset. Sitten siirrymme kesälaitumille. Hyvää kesää kaikille!

PEPPI ON MUKANA KOULURETKELLÄ

Tieltä kuului jalkojen töminää ja kovaa puhetta ja naurua. Sieltä tuli Tommi reppu selässä ja Annikka upouudessa pumpulimekossaan ja opettaja ja kaikki luokkatoverit yhtä raukkaa lukuun ottamatta, jonka kurkku oli tullut kipeäksi juuri tänään. Ja ensimmäisenä ratsasti Peppi hevosensa selässä. Hänen takanaan istui Herra Tossavainen taskupeili kädessään. Hän lähetti sillä auringonlääkettä ja oli riemuissaan kun sai valoläikän osumaan keskelle Tommin silmää.

Annikka oli ollut vuorenvarma, että tulisi sade juuri tänä päiväksi. Hän oli ollut niin varma, että oli ollut melkein vihainen jo etukäteen. Mutta toisinaan on onnea — aurinko paistoi retkipäivänäkin täydeltä terältä ja Annikan sydän aivan hyppi ilosta hänen kulkiessaan pitkin

52

PEPPI KÄY KAUPPOISSA

Kerran keväällä kun aurinko helotti ja linnut lauloivat ja vesi solisi ojissa, Tommi ja Annikka loikkivat Pepin luo. Tommi oli ottanut mukaansa pari sokeripalaa Pepin hevoselle, ja he pysähtyivät Annikan kanssa hetkeksi kuistille taputtamaan hevosta ennen kuin menivät sisälle. Peppi oli nukkumassa heidän tullessaan. Hänen jalkansa olivat pieluksella ja pää syvällä peiton alla. Annikka nipisti häntä isosta varpaasta ja sanoi:

— Herää!

Herra Tossavainen oli jo herännyt ja hypännyt kattolampun päälle istumaan. Vähitellen alkoi näkyä liikettä peiton alta, ja äkkiä pisti esiin punainen pää. Peppi aukaisi kirkkaat silmänsä ja hymyili leveästi.

— Simppu, tekö minua varpaasta nipistelet!

tieta upouudessa pumpulimekossaan. Kaikki toisetkin olivat iloisia ja täynnä intoa. Tien vieruksilla kasvoi pajunkissoja ja eräässä paikassa oli keto täynnä kevätesikoita. Lapset päättivät poimia kokonaisen nipun pajunkissoja ja suuren kimpun kevätesikoita — kotimatalla.

— Ihana, ihana päivä, huokaisi Annikka ja katsoi Peppiin, joka istui hevosensa selässä ryhdikkäänä kuin kenraali.

— Näin hauskaa minulla ei ole ollut sen jälkeen kun tappelin neekerinyrkkeilijän kanssa San Franciscossa, sanoi Peppi. — Haluatko sinä ratsastaa vähän aikaa?

Annikka halusi, ja Peppi nosti hänet eteensä hevosensa selkään. Mutta kun toiset lapset näkivät, tahtoivat hekin ratsastaa. Ja he saivatkin. Vuorotellen. Vaikka Annikka ja Tommi saivat tietenkin ratsastaa vähän pitemmän matkan kuin toiset. Erään pikku tytön jalka oli hiertynyt rikki ja hän sai istua Pepin takana ja ratsastaa koko matkan. Mutta Herra Tossavainen nyki häntä koko ajan palmikosta.

Minä näin unta että minun isäni neekerikuningas tarkasti onko minulla liikavarpaita!

Hän istuutui vuoteenlaidalle ja veti sukat jalkaansa, toiseen ruskean ja toiseen mustan.

— Niin kuin nyt tällaisissa kengissä liikavarpaita saisi, hän sanoi ja työnsi jalkaansa isot, mustat kengät, jotka olivat täsmälleen kaksi kertaa liian suuret hänen jalkaansa.

— Sano mitä tänään tehdään. Annikalla ja minulla on koulusta lupa, sanoi Tommi.

— Täytyy miettiä, sanoi Peppi. — Nyt ei voi tanssia edes joulukuusen ympärillä, koska se kannettiin ulos jo kolme kuukautta sitten. Jäällä olisi myös voinut juosta koko aamupäivän. Kullankaivaminenkin olisi aika kivaa, mutta ei sekään käy, kun emme tiedä missä sitä kulta on. Suurin osa kullasta on muuten Alaskassa, eikä sielläkään tule toimeen pelkästään kullankaivamisella. Ei, meidän täytyy keksiä jotain muuta.

— Niin, jotain kivaa, sanoi Annikka.

LENTÄVÄ HOLLANTILAINEN

1.

Merelläkin kummitteli melkoisesti - jätti-läiskokoisten mustekalojen, merikäärmeitten ja muitten hirviöitten lisäksi merellä nähtiin myös aavelaivoja.

Tunnetuin tarina näistä salaperäisistä laivoista on kieltämättä kertomus Lentävästä hollantilaisesta.

Monta sataa vuotta sitten - niin kerrotaan - Hollannissa oli merikapteeni, joka osasi vain käskää, mutta ei totella.

Eräänä pääsiäisenä hänen laivansa oli satamassa. Tuuli kiihtyi myrskyksi, mutta hän päätti lähteä merelle kaikesta huolimatta.

192

4.

Kun muuan laiva monta vuotta sitten oli matkalla Jaavaan, sen paapuurin puolelta sukelsi äkkiä esiin alus. Kukaan ei ollut nähnyt sen tuloa - ja se purjehti suoraan kohti laivaa!

Miehet huusivat kauhuissaan. Onnettomuus oli väistämätön.

Nyt tapahtui jotain merkillistä. Vieras alus purjehti äänettömästi laivan läpi ja katosi.

Se oli mustarunkoinen ja sen purjeet olivat veripunaiset. Kapteeni nähtiin selvästi. Hänen pitkät valkoiset hiuksensa liehuivat tuulessa ja päässä ammottivat tyhjät silmäkuopat.

Iso valkoinen lintu lensi mastojen ympärillä.

- Lentävä hollantilainen, kuiskasivat merimiehet toisilleen. - Mitä vielä tapahtuukaan?

Mutta mitään ei tapahtunut. Laiva selvisi pelkillä säikähdyksellä.

Häntä varoitettiin, mutta hän oli innokas uhmaamaan myrskyä.

- Minä lähden, vaikka joutuisin purjehdintaan ikuisesti, hän huusi halki ulvovan tuulen.

Purjeet ja ankkuri nostettiin, ja alus kiiti myrskyyn. Se ei koskaan päässyt määräsatamaansa, ja oltiin varmoja, että se hukkui.

2.

Kun muuan laiva monta vuotta myöhemmin purjehti Afrikan eteläpuolella Hyväntoivonniemen lähettyvillä, eräs kannella ollut merimies näki äkkiä toisen laivan sukeltavan esiin paapuurin (vasemman laidan) puolelta. Aluksessa oli veripunaiset purjeet ja se puski päin tuulta. Kannella ei näkynyt ristin sielua. Vain iso musta lintu lensi mastojen ympärillä.

Merimies säikähti ja kertoi kapteenille, mitä oli nähnyt. Mutta kapteeni vain nauroi ja sanoi:

- Olet nähnyt aavelaivan. Mutta kuka aaveisiin uskoo!

3.

Seuraavana aamuna myrskytuuli heitti aluksen kalliota vasten. Se murskautui ja upposi. Ainoa rannalle pelastunut oli merimies, joka oli nähnyt aavelaivan.

Hän se ensimmäiseksi kertoi Lentävästä hollantilaisesta.

Mutta aavelaiva nähtiin useita kertoja. Se tuli aina paapuurin puolelta ja sillä oli aina punaiset purjeet - ja aina se ennusti onnettomuutta. Laivat, jotka kohtasivat sen, hukkuiivat aina.

Kerrottiin kuitenkin eräästä poikkeuksesta.

193

5.

Siitä lähtien Lentävä hollantilainen on harhaillut meriä. Väitetään, että onneton kapteeni saa laskea ankkurin vain kerran seitsemässä vuodessa. Silloin kuullaan huuto:

- Minulla on kirje!

Käden nähdään ojentavan kirjettä. Kerrotaan, että merimiehen joka kirjeen saa, on naulattava se heti mastoon.

Mutta kukaan ei tiedä, mitä kirjeessä lukee.

TIETOHYRRÄ 12

Liite 4. Luetun muistamistehtävän tekstiin liittyvät kysymykset ja tehtävien pisteytyskriteerit (syksy 1996)

Kolmas lukemisto s. 192-195

Vastaa seuraaviin kysymyksiin, kun olet lukenut tekstin kahteen kertaan!

1. Mitä eläimiä merellä nähtiin?
2. Mistä maasta kertomuksessa oleva mies oli kotoisin?
3. Kerro miehen luonteesta niin monta asiaa, kun muistat!
4. Minka väriset purjeet aavelaivassa oli?
5. Mita yleensä tapahtui laivoille, jotka kohtasivat aavelaivan?
6. Kerro omin sanoin, mitä erikoista tapahtui Jaavaan matkanneella laivalla!

Maksimipistemäärä koko tehtävästä 12 pistettä

Vastausten oletettiin sisältävän jossakin muodossaan seuraavat asiat:

1. Merellä nähtiin mustekaloja, merikäärmeitä, (muita hirviöitä), musta ja valkoinen lintu. (jokaisesta erikseen mainitusta eläimestä (½ pistettä) max 2 pistettä)
2. Mies oli kotoisin Hollannista. (1 piste)
3. Mies oli uhmakas, peloton ja määrätietoinen. Hän osasi käskää, mutta ei totella. (kustakin mainitusta luonteenpiirteestä 1 piste, max 2 pistettä)
4. Aavelaivassa oli veripunaiset purjeet. (1 piste, pelkkä punaiset ½ pistettä)
5. Laivat, jotka kohtasivat aavelaivan, joutuivat yleensä onnettomuuteen, ne upposivat. (mainittu pelkkä onnettomuus 1 piste, mainittu uppoamisonnettomuus 2 pistettä, max 2 pistettä)
6. Laivan näkyviin sukelsi alus, jonka tuloa kukaan ei ollut nähnyt ja se purjehti suoraan kohti laivaa. Miehet huusivat kauhuissaan ja ajattelivat, että heidän laivaansa kohtaisi onnettomuus. Tapahtuikin jotain merkillistä: vieras alus purjehti äänettömästi laivan läpi ja katosi. Laivan mastojen ympärillä lensi iso, valkoinen lintu ja miehet pelkäsivät onnettomuutta, mutta laiva selvisi pelkällä säikähdyksellä, kun mitään ei tapahtunutkaan. (kustakin mainitusta alleviivatusta asiasta 1 piste, max 4 pistettä)

LIEKKIVAUNUT

1. Metsäessä kurnitteli melkoisesti - jättäjäkokosten leijonien, kyyräkämöiden ja muiden hirvöiden lisäksi metsässä nähtiin myös erilaisia aavevaunuja.
Turneukun tarina näistä salaperäisistä puista on kieltämättä kertomus liekkivaunuista.
Monta sataa vuotta sitten - niin kerrotaan - tuossa aavemetsässä oli onnistaja, joka osasi vain kätkeä, mutta ei tulla.
Eräänä pääsiäisenä hänen teki mieli mennä tutkailemaan metsää tarkemmin. Ertäyksen kuumana, aurinkoisena päivänä häntä kiellettiin lähtemästä tutkimusmatkalle, mutta hän päätti lähteä kaikista varoiteluista huolimatta. Hän oli hrokkas urhmaamaan kuumuutta ja tulta.
- Minä lähden, vaikka olisin ihottani musta lopun elämäni, hän huusi halki kuivan, hioetavan metsän.
Vaunut aseteltiin lähtövalmiuteen ja kolisten rattaat katosivat metsän silmeksien. Metsänmistajaa ei sen jälkeen nähty, ja oltiin varmoina, että liekkoja viskaava risuljä oli nuollut hänet vaunuineen liekkihiinsa.
2. Kun muuan vanha mies monta vuotta myöhemmin kulki aavemetsässä, hän näki äkkiä valtavan risuljän tienoilta ohi portaitavan vaunun, mikä muistutti metsänmistajan oimistamaa vaunua. Vaunujen sivulta löivät tulenlieskat ja sen katolla leppäti musta lippu. Vaunun sisällä ei näkynyt muuta kuin mustaa nokoa. Musta lintu liiteli niiden yläpuolella.
Mies säikähti ja kertoi ensimmäiselle vastaan tulleelle, mitä oli nähty.
Vastaantulija vain naurui ja sanoi:
- Olet nähnyt aavevaunun. Mutta kuka aaveisiin uskoo!
3. Seuraavana päivänä useita ihmisiä kulki vaarallisen risuljän läheillä ja he joutuivat tulen lieksöjen nielimiksi. Ainoo, joka tuosta vaarallisesta kohdasta selvisi, oli muuan vanha mies, joka oli nähnyt aavevaunun. Hän se ensimmäiseksi kertoi omiuisista vaunuista.
Mutta aavevaunut nähtiin useita kertoja. Ne tulivat esiin aina samasta kohdasta, risuljän vasemmalta puolelta ja sillä oli aina musta lippu katolla - ja aina se ernusti onnettomuutta. Ihmiset, jota kohtasivat sen, joutuivat tulen lieskoihin aina.
Kerrottiin kuitenkin erästä poikkeuksesta.
4. Kun muuan nuori nainen monta vuotta sitten kotimatallaan oli ohittamassa risuljää, oudot vaunut tulivat suoraan kohti häntä. Nainen huusi kauhuissaan. Onnettomuus oli väistämätön.
Myt tapahtui joltain merkiliistä. Vaunut menivät äänettömästi naisen päältä vahingoittamatta häntä ja ne katosivat saman tien.
5. Vaunut olivat pikimustat ja musta lippu liehui katolla. Metsänmistaja nähtiin selvästi. Hänen komea kehonsa näyti vahvalta ja päässä ammotivat tyhjät silmekuopat.
Iso valkoinen lintu lensi vaunujen katon yläpuolella.
- Liekkivaunut, kuiskasivat ihmiset toisilleen. - Mitä vielä tapahtukaan?
Mutta mitään ei tapahtunut. Ihmiset selvisivät pelkällä säikähdyksellä.
- Siitä lähtien liekkivaunut ovat harvaille metsissä. Väitetään, että onneton metsänmistaja saa ostaa metsää vain joka seitsemäs vuosi. Silloin kuullaan huuto:
- Minulla on kirje!
Käden nähdään ojentavan kirjettä. Kerrotaan, että metsänmistajan, joka kirjeen saa, on nautittava se heti metsässä korkeimman puun latvaan. Mutta kukaan ei tiedä, mitä kirjeessä lukee.

Liite 6. Luetun muistamistehtävän tekstiin liittyvät kysymykset ja tehtävien pisteytyskriteerit (kevät 1997)

Vastaa seuraaviin kysymyksiin mahdollisimman tarkasti, kun olet lukenut tarinan kaksi kertaa!

1. Mitä eläimiä metsässä nähtiin?
2. Milloin metsänomistaja teki kohtalokkaan matkansa?
3. Kerro, millaiset vaunut olivat!
4. Mitä yleensä tapahtui risuläjän ohikulkijoille?
5. Kerro, miten kertomuksen naisen matka poikkesi muista?
6. Mitä onneton metsänomistaja saa tehdä vain joka seitsemäs vuosi?

Maksimipistemäärä koko tehtävästä 12 pistettä

Vastausten oletettiin sisältävän jossakin muodossaan seuraavat asiat:

1. Metsässä nähtiin (jättiläiskokoisia) leijonia, kyykäärmeitä, (muita hirviöitä), musta ja valkoinen lintu. (jokaisesta mainitusta eläimestä ½ pistettä, max 2 pistettä)
2. Metsänomistaja teki kohtalokkaan matkansa eräänä pääsiäisenä (kuumana, aurinkoisena päivänä). (mainittu pelkkä kuuma päivä ½ pistettä, mainittu pääsiäinen 1 piste)
3. Vaunut olivat pikimustat. Sen sivuilta löivät tulenlieskat ja katolla lepatti musta lippu. Sisällä oli mustaa nokea ja yläpuolella liiteli musta lintu. (kustakin mainitusta ominaisuudesta 1 piste, max 3 pistettä)
4. He joutuivat tulenlieskojen nielemiksi. (1 piste)
5. Oudot vaunut tulivat häntä kohti, ja hän huusi kauhuissaan, koska pelkäsi onnettomuutta. Tapahtui kuitenkin jotain merkillistä: vaunut menivät äänettömästi naisen päältä vahingoittamatta häntä ja katosivat saman tien. Ihmiset pelkäsivät onnettomuutta, mutta mitään ei tapahtunut. He selvisivät pelkällä säikähdyksellä. (kustakin mainitusta alleviivatusta asiasta 1 piste, max 4 pistettä)
6. Ostaa metsää. (1 piste)

Liite 7. Luetun ymmärtämistehtävän teksti (syksy 1996)

NOITA, JOKA HALUSI OLLA KAUNIS

- Miksi noita oli tyyli ja synkin näköinen?
- Mistä aineksista noita keitti ihmevoiteita?
- Kuinka noidan pulma selvisi?
Laadi kertomuksesta kolme kysymystä tovereillesi.
Voit myös piirtää noidan talon.

1.

Satumaan perimmäisessä kolkassa vuorten ympäröimässä laaksossa oli noidan talo. Se oli muotoiltaan kuin lavakurkun puolikas, korkea ja kapea. Kattona sillä oli aivan kuin suuren suuren sienen lakki. Väritään noidan mökki oli vihreä, samanvärinen kuin lavakurku, mutta mökin piippu oli kirkkaan punainen ja vino.

Noidan elämässään oli jokin vinossa: hän ei tullut lainkaan toimeen naapuriensa ja muiden satumaan asukkaiden kanssa. Hän oli kerta kaikkiaan niin tyyli, ettei kukaan uskaltanut tulla hänen puheilleen. Noidan suupielet riippuivat aina alaspäin, ja hänen silmiensä paikalla näkyi kaksi mustaa viirua, ja otsa oli aina syvässä pystysuorisessa vaioissa.

201

2.

Kukaan ei osannut arvata, että noita kärsi kovin siitä, ettei hänellä ollut ystäviä. Ja syy siihen, että noita puolestaan ei yrittänyt hankkia itselleen ystäviä, oli hiukan hassunkurinen: hän luuli olevansa niin ruma, ettei kukaan hänestä kuitenkaan välittäisi.

Päivät, viikot ja vuodet umpeensa noita sitten puuhasi omassa mökissään ja keitteli - kauneusvoiteita. Hän oli hankkinut kymmeniä kauneuskirjoja ja lääkekirjoja ja kasvikirjoja löytääkseen itselleen sellaisia yrttejä, että tulisi kauniiksi.

3.

Alituisesti nousi mökin vinovälikyrtästä piipusta toimielias savu. Alituisesti noita poimi sammakotensa ja mustien kisojensa kanssa ruusun terälehtiä, nokkeja, linnun munia, piharatamoita ja kaikkea muuta keittääkseen taas yhden purkkillisen ihmevoidetta.

Aina ennen kuin noita lähti moottoriluudallansa satumaan kauppaan, hän sipsaili uutta ihmevoidetta postikassaan ja sanoi: - Kaa, nyt minä varmaan olen niin kaunis, että he rupeavat juttelemaan kanssani.

Mutta aina kävi samoin: ei kukaan uskaltanut puhua mitään, koska noita oli niin synkin näköinen. Hän sai palata aina pettynään takaisin mökkiinsä ostamansa inkiväärit ja pumpernikkeilit ja maustepippurit mukanaan.

202

4.

Mutta eräänä päivänä tapahtui kummia. Kaksi aivan tuntematonta tonttua, jotka olivat satumaan toiselta laidalta eivätkä sen vuoksi tunteneet noitaa, kohtautti hänen oveensa kopkokop.

- Hyvää päivää, armollinen rouva, tontut annoivat ja kummarivat.

- Anteeksi, kun häiritsemme, mutta löysimme siipirikon uunilinnun. Te varmaan voisitte auttaa sitä.

Noita, joka ei ollut koskaan elämässään auttanut ketään eikä ollut koskaan elämässään noussut pöytänsä äärestä muiden kuin itsensä vuoksi, nousi nyt ja lähti auttamaan siipirikkoo uunilintua.

203

5.

Se oli ihme. Noidan elämä muuttui kokonaan. Nyt uskalsivat satumetsän pienet linnut ja kaikki pienet mönkijäiset tulla noidan mökin lähelle. Ne asettuivat kehään tonttujen ja noidan ja uunilinnun ympärille ja katoivat ihmeissään vanhaa noitarouvaa, joka puuhasi sinisessä mekossaan kuin maailman parhain sairaanhoitaja. Noin hän keitteli pikavoidetta. Noin hän sivieli linnun siipellä. Noin hän sitoi sen piharatamon lehteen. Noin hän puheli ja puhalteli.

- Ei hän olekaan niin ruma kuin muistelin, toimitti pieni pupu. - Nyt hän hymyili. Katokas. Hän on kaunis, riemastuivat oravat.

Ja tosiaan: niin täysin noita unohti huolen omasta itsestään, että hymyili pikkuiselle uunilinnulle. Se oli kuin auringonsade vuosikymmeniä kestäneen sateen jälkeen.

Sitten noita nosti kätensä ja luki loitsun näin: - Sumpsis, pumpeis, piippon.

Linnun siipi terve on.

Ja uunilintu nousi siitä paikasta terveenä siivilensä.

Sitä riemua, mikä syntyi. Linnut ja kukat ja perhoset ja oravat ja siilit ja kaikki löivät käsikään ja tassujaan yhteen, että paukkui.

- Eläköön metsä! sinipukuinen rouva, ne huusivat kuorossa. Vähällä piti, ettei pikkuisin siilipoika tikahnut huutoonsa, niin kauheasti se hurraisi.

6.

Siitä lähtien noita oli kaikkien siipirikkojen ja vaivaisten lintujen ja eläinten paras ystävä. Eikä hänen siitä päivin tarvinnut olla koskaan yksin.

204

Eikä hänen tarvinnut keittää kauneusvoiteita, sillä hän ei muistanutkaan ajatella minkä näköinen hän oli.

Ja voi, miten kaunis hänestä oli tullut!

LEENA ERKKILÄ
(Kukkutimurusia)

205

Liite 8. Luetun ymmärtämistehtävän tekstiin liittyvät kysymykset ja tehtävien
pisteytyskriteerit (syksy 1996)

Kolmas lukemisto s. 201-205

Vastaa seuraaviin kysymyksiin mahdollisimman tarkasti
käyttäen apuna kirjan kertomusta!

1. Miksi noita oli tyly ja synkän näköinen?
2. Mistä aineksista noita keitti ihmevoiteitaan?
3. Kerro omin sanoin, kuinka noidan pulma selvisi!
4. Laadi kertomuksesta kolme kysymystä!

Maksimipistemäärä koko tehtävästä 12 pistettä

Vastausten oletettiin sisältävän jossakin muodossaan seuraavat asiat:

1. Hänellä ei ollut ystäviä ja hän luuli olevansa niin ruma, ettei kukaan hänestä välitä. (2 pistettä)
2. Noita keitti ihmevoiteitaan ruusun terälehdistä, noesta, linnun munista ja piharatamoista. (kustakin mainitusta aineksesta ½ pistettä, max 2 pistettä, jos on mainittu joku sellainen aines, jota tekstissä ei ole mainittu, vähennystä on tullut - 1/4 pistettä kustakin)
3. Kaksi tuntematonta tonttua tuli noidan luo siipirikon linnun kanssa ja pyysi noitaa auttamaan sitä ja niin hän tekikin. Noidan elämä muuttui, ja kaikki satumetsän eläimet uskalsivat tulla nyt noidan mökille. Noidan iloisuus kaunisti hänet ja hän sai paljon ystäviä. (5 pistettä)
4. Kaikkiin kolmeen laadittuun kysymykseen täytyy löytyä vastaus tekstistä ja jokaiseen kysymykseen täytyy olla eri vastaus. (3 pistettä)

Liite 9. Luetun ymmärtämistehtävän teksti (kevät 1997)

KUN KILJUSET LEIPOIVAT

- Mitä Kiljuset päättivät tehdä saadakseen jauhot riittämään kauemmin?
- Millaisia neuvoja Kiljusen Mökö antoi perheelleen?
- Kuinka sinä olisit selvittänyt Kiljusten pulmallisen tilanteen?

1.

Kiljuset asuivat maalla, ja leipä leivottiin aina kotona. Tuli aika, jolloin jauhot rupesivat kovasti kallistumaan. Silloin isä Kiljunen sanoi eräänä päivänä äiti Kiljulle:

- Kun jauhot ovat kalliita, niin meidän täytyy ruveta niitä säästämään.

- Se käy helposti päinsä, sanoi äiti. - Me panemme jauhoja entistä vähemmän taikinaan.

Ja niin tehtiinkin. Kylläpä taikina oli vetelää! Ajajai, kuinka vaikeaa olikaan saada siitä sellaisia leipiä, jotka pysyisivät koossa. Kun oikein varovaisia oltiin, niin saatiinhan leivät kuitenkin lapiolle ja siitä sitten uuniin.

Äiti Kiljunen oli hyvin tyytyväinen, kun uunin suu oli pantu kiinni, ja leivät saivat jäädä paistumaan.

- Kyllä nyt niistä tulee yhtä monta leipää kuin ennenkin, sanoi äiti, - ja kuitenkin olemme säästäneet jauhoja hyvin paljon.

240

2.

Kun leivät olivat vähän aikaa paistuneet, avasi hän uunin suun ja katsoi sisään. Hän vinkaisi kaubasta ja housut yhtä päätä siksi, kunnes kaikki perheen jäsenet olivat saapuneet katsomaan, mikä oli hätänä.

Kylläpä olikin hätä. Veteistä leivät olivat alkaneet kuumassa uunissa levitä. Ne levisivät yhä levenemistään, kunnes viimein yhtyivät toisiinsa ja reunimmaisiet leivät menivät kiinni uunin sivuseiniin ja peräseinään.

Koko perhe tuijotti tähän hirveän suureen limppuun pitkän aikaa, osaamatta sanoa yhtään mitään. Ja kyllä silloin olikin jotain ihmeellistä katsottavana, koska tämä perhe hämmästyti niin, että vaiken, sillä eiväthän he tavallisesti hätkähtyneet.

241

- Antaa leivän paistua, sanoi isä viimein. - Kyllähän siitä tulee oikein iso leipä, mutta mitä siitä, leipä kuin leipä.

- Mutta hyvä mieheni, sanoi äiti Kiljunen, - jos se kypseä, niin emme saa sitä millään keinolla sieltä enää maalle, kun se on suurempi kuin uunin suu.

- Otetaan se sitten nyt jo pois, sanoi Mökö, - ja pannaan pianeksi ja sitten uudestaan uuniin.

Isä ja äiti katsoivat ihailien Mököä, sillä ei heillä ollut aavistustakaan siitä, että heillä oli niin viisas poika.

Taikina vedettiin lapiolla uunista pois. Mutta minkä näköiseksi se olikaan tullut! Uunin sivuille oli jäänyt palaneista puista hiiliä, ja ne tietysti olivat kaikki tarttuneet taikinaan kiinni. Nytpitettiin niistä osa pois, mutta ei kaikkia kuitenkaan saatu erkanemaan.

Nyt lisättiin jauhoja taikinaan ja leivottiin leivät uudelleen.

Tänä aikana oli Kiljusen herrasväki jättänyt uunin suun sulkematta, josta oli seurauksena, että se oli jo koko joukon jäähtynyt. Tästä ei herrasväki välittänyt. Leivät pantiin uuniin ja alettiin odottaa. Ja kyllä siinä odottaa saatiinkin, sillä leivät eivät mitenkään tahtoneet kypseä, ne pysyivät raakoina. Aina vähän pästä avattiin uuni, ei ainoakaan niistä ollut vähäkään rusketunut.

3.

- Mitä nyt teemme? sanoi isä Kiljunen ja katsoi Mököä odottaen häneltä vastausta.

242

- Annetaan leipien olla uunissa koko yö, niin kai ne siellä ennättävät kypseä, sanoi Mökö.

- Se oli taas viisas lause, sanoi isä. - Semmoisia poikia minulla on, että ne pudottelevat viisauksia ihan yhtä pästä.

Ja kun ilta oli myöhäinen, niin jätettiin leivät uuniin ja mentiin nukkumaan.

5.

Koko yön näki äiti Kiljunen unta vain taikinas-ta. Koko talo oli täynnä taikinaa, se kuohui aivan ulos uunista, täytti ensin kyökin, valui siitä eteiseen ja toisiin huoneisiin, kunnes koko talo oli niin täynnä sitä, että se pursui ikkunoista ulos ja lykkäsi äidinkin pihalle. Kun äiti oli tullut tähän kohtaan unessaan, kiljaisi hän kaubasta ja huomasi pudonneensa aingystä.

Hän herätti aamulla varhain koko perheen, ja yhdessä lähdettiin katsomaan leipiä. Olivathan ne kypsiä, mutta niin kovia, että pelotti.

- Mitä me nyt näillä teemme? sanoi isä katsoen taas Mököä.

- Rakennetaan niistä aita pihan ympärille, sanoi Mökö.

6.

Mutta sitä neuvoa ei isä Kiljunen pitänyt viisaina, vaan antoi Mökölle tukkapölyä, niin että poika pyöri isän tukistaessa aivan kuin kaikki jäsenet olisivat haltineet.

- Niistä tehdään korppuja, sanoi äiti.

Ja niistä tehtiin korppuja. Kaikki leivät leikattiin viipaleiksi, uuni pantiin uudelleen lämpimään ja sitten siinä viipaleet paistettiin.

Mutta nyt vasta niistä kovia tulikin. Ne olivat ihan kuin kiviä.

- Nämä pitää syödä? sanoi isä.

Kylläpä sen jälkeen Kiljuset välänsivät suutaan ja naamaansa, kun koettivat näitä leipien syödä. Ja onnistuihan se viimein niiden pureminen. Mutta sen herrasväki päätti, etteivät he enää koskaan säätä jauhoja taikinaan tehdessään.

JALMARI FINNE

(Kiljusen herrasväen seikkailut)

243

244

Liite 10. Luetun ymmärtämistehtävän tekstiin liittyvät kysymykset ja tehtävien pisteytyskriteerit (kevät 1997)

Kolmas lukemisto s. 240 - 244

Vastaa seuraaviin kysymyksiin käyttäen apuna kirjan tekstiä!

1. Mitä Kiljuset päättivät tehdä, että jauhot riittäisivät kauemmin?
2. Mitä Mökö ehdotti ensimmäisen ongelman selvittämiseksi?
3. Miksi Kiljuset päättivät pitää leipiä uunissa koko yön?
4. Kerro, millaista unta äiti Kiljunen näki?
5. Keksi 6. kappaleesta itsellesi kysymys ja vastaa siihen!

Maksimipistemäärä koko tehtävästä 12 pistettä

Vastausten oletettiin sisältävän jossakin muodossaan seuraavat asiat:

1. Kiljuset päättivät säästää jauhoja panemalla niitä entistä vähemmän taikinaan. (2 pistettä)
2. Mökö ehdotti, että uunin kokoinen, suuri leipä otettaisiin pois kesken paistumisen ja paloiteltaisiin pienemmiksi ja pantaisiin takaisin uuniin paistumaan. (3 pistettä)
3. Leivät paistuivat liian hitaasti, kun uunin suu oli jäänyt auki ja uuni oli päässyt liiaksi jäähtymään. (2 pistettä)
4. Hän näki unta taikinasta, joka kuohui ulos uunista, täytti kyökin, valui eteiseen ja muihin huoneisiin, kunnes koko talo oli niin täynnä sitä, että se pursui ikkunoistakin ulos ja työnsi lopulta äidinkin pihalle. (4 pistettä)
5. Kysymykseen täytyy löytyä vastaus kuudennesta kappaleesta.

Liite 11. Sanelukirjoitustehtävän tekstit (syksy 1996 ja kevät 1997)

Sanelukirjoitustehtävän teksti (syksy 1996)

Ihmeellinen retki

Hannu ja Jari olivat suunnitelleet retkeä jo kauan. He halusivat saada selville, mikä kumma rapsahdus läheisestä metsiköstä kuului joka päivä samaan aikaan. Pojat olivat suostutelleet mukaansa myös naapurin Marjan ja Saijan, jotka olivat heidän koulukavereitaan. Nelikko kokoontui Hannun kodin pihaan. Hannu totesi: - Tämä jengi vielä ratkaisee ongelman. - Nyt matkaan! huudahti Jari porukan rohkeimpana. Joukko lähti hiiviskelemään kohti synkkää metsää...

Sanelukirjoitustehtävän teksti (kevät 1997)

Yöretkellä

Jompen ja Repan koulu oli juuri loppunut. Heti kesäloman aluksi pojat olivat suunnitelleet yhteistä yöretkeä. Mukaansa he olivat houkutelleet myös luokkatoverinsa Lennun ja Empun. Reput täynnä retkitavaraa he kokoontuivat Repan kodin rantaan, jossa vene odotti jännittyneitä matkalaisia. - Katsokaa! huusi Repa. - Mikä tuo oikein on? ihmetteli Jomppekin.

Liite 12. Kielentuntemustehtävä (syksy 1996)

Nimi: _____

1. Kirjoita aakkoset järjestyksessä kirjoituskirjaimin ja alleviivaa niistä

vokaalit: _____

2. Pane seuraavat nimet aakkosjärjestykseen!

Jauhonen, Rohkola, Markkanen, Ukonen, Kirjanen, Salama

1. _____ 2. _____ 3. _____

4. _____ 5. _____ 6. _____

3. Kirjoita sanojen mukaan!

1. _____ 2. _____ 3. _____

4. _____ 5. _____ 6. _____

7. _____ 8. _____

4. Jatka lause loppuun!

Saku Sammakko _____

Kuusen _____

Sade ropisi _____

5. Täydennä lause lisäämällä sen jälkeen toinen lause!
Lisää myös puuttuvat välimerkit!

Ellen luin hauskaa kirjaa _____

Jos vielä saisin valita _____

_____ koska kumi oli puhjennut.
_____ kalat eivät tarttuneet syöttiin.

6. Jatka lauseet loppuun ja lisää tarvittavat välimerkit!

Milloin _____

Tule _____

Mina _____

7. Kirjoita seuraavat vuorosanat eli isän ja työn käymä keskustelu kirjoituskirjaimin ja lisää puuttuvat välimerkit sekä isot kirjaimet!

Laura suomenkielinen kysyi isältään milloin tulit kotiin oltuusta

tulen ehkä huomenna isä vastasi

8. Täytä seuraavia perusmuodossa olevia sanoja kolmessa eri taivutusmuodossa!

Esim. koulu - koulun

kirja _____

markka _____

luonto _____

lukea _____

9. Muuta seuraavat sanat monikkoon!

hirvi _____ lammas _____

sika _____ hylje _____

10. Mihin sanaluokkaan seuraavat sanat kuuluvat?

substantiivi= s, adjektiivi= a, verbi= v

lähä _____, arja _____, isä _____, juosta _____,

Ruotsi _____, hauskat _____, soittaa _____

11. Erotta seuraavista sanoista sanan perusmuoto pystyviivalla!

menepä Mikkokin sinkkään sinnekö tuohan

12. Yhdistä kaksi vierekkäistä sanaa kaariviivalla yhteen, jos ne muodostavat yhdyssanan!

päivän kakkara suuri karhu lumi linna
isän auto joulu laulu posti kortti

13. Mikä sana seuraavissa lauseissa ilmaisee tekemistä ja mikä sana ilmaisee tekijää?

	tekemistä	tekijää
Setä rakentaa taloa.	_____	_____
Me laulamme ahkerasti.	_____	_____
Illalla minä menen kerhoon.	_____	_____

14. Kirjoita seuraaville sanoille synonyymi eli samaa tarkoittava sana!

iso _____	kaunis _____	vahva _____
juosta _____	isoisä _____	karhu _____

15. Lisää seuraavien lauseiden loppuun tekijänimeti!

Veljeni lukee paljon kirjoja. Hän on ahkera _____.
Meidän naapuri kalastaa ammatikseen. Hän on ammatiltaan _____.
Veljeni juoksee usein urheilukentällä. Hän on _____.

Liite 13. Kielentuntemustehtävän pisteytyskriteerit (syksy 1996)

Maksimipistemäärä koko tehtävästä 60 pistettä

Pisteitä sai seuraavasti:

1. aakkoset oikein (2 pistettä), vokaalit alleviivattu oikein (2 pistettä), jokin aakkonen puuttuu tai on kirjoitettu väärin (- 1/4 pistettä), jotakin vokaalia ei ole alleviivattu tai on alleviivattu jokin konsonantti (- 1/4 pistettä) max 4 pistettä
2. nimi aakkostettu oikein (1/2 pistettä) max 3 pistettä
3. sana kirjoitettu oikein (1/2 pistettä), sanassa yksi kirjain väärin (1/4 pistettä) max 4 pistettä
Virke alkaa isolla kirjaimella (1/2 pistettä), päättyy pisteeseen (1/2 pistettä), jokaisesta oikein kirjoitetusta virkkeen sanasta (1/4 pistettä) paitsi yhdyssanasta 1/2 pistettä, max 3 pistettä
4. kustakin johdonmukaisen ajatuksen sisältävästä lauseesta 1 piste, oikeasta päättömerkistä 1/2 pistettä, max 4 ja 1/2 pistettä.
5. pilkku osattu panna oikealle paikalleen (1/2 pistettä), lisätty johdonmukainen lause (1/2 pistettä), päätetty päättömerkkiin tai aloitettu isolla alkukirjaimella (1/2 pistettä), max 6 pistettä
6. johdonmukainen lause (1/2 pistettä), oikea päättömerkki (1/2 pistettä), max 3 pistettä
7. 1. vuorosana: nimet kirjoitettu isolla alkukirjaimella (kustakin 1/2 pistettä), johtolauseen jälkeen kaksoispiste (1/2 pistettä), vuorosanan edellä vuorosanaviiva (1/2 pistettä), vuorosana alkaa isolla kirjaimella (1/2 pistettä) ja päättyy kysymysmerkkiin (1/2 pistettä), max 3 ja 1/2 pistettä
2. vuorosana: vuorosanan edellä vuorosanaviiva (1/2 pistettä), vuorosana aloitettu isolla kirjaimella (1/2 pistettä), vuorosanan jäljessä pilkku (1/2 pistettä), johtolause päättyy pisteeseen (1/2 pistettä), max 2 pistettä
8. jokaisesta erilaisesta suomen kielen taivutusmuodosta (1/2 pistettä) max 6 pistettä
9. jokaisesta oikeasta missä tahansa sijamuodossa olevasta monikkomuodosta (1/2 pistettä) max 2 pistettä
10. jokaisesta oikein merkitystä sanaluokasta (1 piste) max 7 pistettä
11. liite erotettu oikein (1/2 pistettä) max 2 1/2 pistettä
12. sanojen oikein yhdistämisestä (1/2 pistettä) väärästä yhdistämisestä (- 1/2 pistettä)
13. kustakin oikean sanan löytämisestä oikeaan sarakkeeseen (1/2 pistettä) max 3 pistettä
14. sopivasta synonyymista (1/2 pistettä) max 3 pistettä
15. oikeasta ja oikein kirjoitetusta tekijännimestä (1/2 pistettä) max 1 1/2 pistettä

Nimi: _____

1. Kirjoita vokaalit!

2. Pää seuraavat nimet aakkosjärjestykseni!

Saarnen Luotoja Jylhä Saartoala Jokinen Lempinen

1. _____ 2. _____ 3. _____
4. _____ 5. _____ 6. _____

3. Kirjoita sanonun mukaan!

1. _____ 2. _____ 3. _____
4. _____ 5. _____

4. Jätka lauseet loppuun!

Tantti _____
Tuolla _____
Meidän kotia _____

5. Täydennä lause lisämällä sen jälkeen tai eteen toinen lause!
Liisä myös puuttuvat välimerkit!

Merin eilen kirjastoon _____
Vainka vettä satoi kaatamalla _____
_____ jos olisin ollut ahkerampi.
_____ mutta en silti huomannut sitä.

6. Jätka lauseet loppuun ja liisä tarvittavat välimerkit!

Missä _____

Juokse _____

Nuo pojat _____

7. Kirjoita seuraavat vuoro sanat eli isän ja tytön käymä keskustelu kirjotus kirjaimin ja liisä puuttuvat välimerkit ja isot kirjaimet!

laura suominen kysevi isältään milloin tulet kotiin oultusta

tulen ehkä huomenna isä vastasi

8. Tälvuta seuraavia perusmuodossa olevia sanoja kolmessa eri taivutusmuodossa!

Esim. koulu koulun

talo _____
Pirkko _____
kaunis _____
syödä _____

9. Muuta seuraavat sanat monikoon!

koivu _____ lehti _____
hammas _____ uijas _____

10. Kirjoita sanan alle, mihin sanaluokkaan se kuului!
(lyhenteet: subst., adj., num., pron., part. ja verb.)

Sinä olet mukava oppilas, koska autat
usein nuorempia koululaisia.

Siirrytkö pian neljännelle luokalle?

11. Erotta seuraavista sanoista liite pystyviivalla!

juoksepa tuokin saahan tännekö äitikkään

12. Yhdistä kaksi vierekkäistä sanaa kaariviivalla yhteen, jos ne muodostavat yhdyssanan!

meidän auto tiili seinä sininen taivas kesä loma
posti auto hauska uni

13. Kirjoita viivalle, mikä sana seuraavissa lauseissa ilmaisee tekemistä ja mikä sana ilmaisee tekijää!

tekemistä tekijää

Äiti leipoo pullia.

Te opitte hyvin.

Viime viikolla kävimme retkellä.

14. Kirjoita seuraaville sanoille synonyymi!

raskas isoäiti kiiva
nauraa sänky suuri

15. Lisää tekijänimi!

Siskoni kirjoittaa paljon kirjoja. Hän on hyvä
Meidän naapuri näyttää teatterissa. Hän on ammatiltaan
Setäni rakentaa taloja. Hän on

Liite 15. Kielentuntemustehtävän pisteytyskriteerit (kevät 1997)

Maksimipistemäärä koko tehtävästä 60 pistettä

Pisteitä sai seuraavasti:

1. vokaalit kirjoitettu oikein (1 piste), jokin vokaali puuttuu tai on kirjoitettu jokin ylimääräinen kirjain (- 1/4 pistettä kustakin), max 1 piste
2. Kustakin oikein aakkostetusta nimestä (1 piste) max 6 pistettä
3. kustakin oikein kirjoitetusta sanasta (1/2 pistettä), sanassa on yksi kirjain väärin (1/4 pistettä), max 2½ pistettä
Virke alkaa isolla kirjaimella (1/2 pistettä), päättyy pisteeseen (1/2 pistettä), lauseiden välissä pilkku (1/2 pistettä), jokaisesta oikein kirjoitetusta virkkeen sanasta (1/4 pistettä), max 4½ pistettä
4. kustakin johdonmukaisesta lauseesta (1 piste), oikeasta päättömerkistä (1/2 pistettä), max 4½ pistettä
5. sopivasta lauseesta (1/2 pistettä), pilkusta lauseiden välillä (1/2 pistettä), lauseen päättämisestä oikeaan päättömerkkiin tai isolla kirjaimella aloittamisesta (1/2 pistettä) max 6 pistettä
6. johdonmukaisesta lauseesta (1/2 pistettä), oikeasta päättömerkistä (1/2 pistettä), max 3 pistettä
7. 1. vuorosana: nimet kirjoitettu isolla (1/2 pistettä kustakin), johtolauseen jälkeen kaksoispiste (1/2 pistettä), vuorosanan edellä vuorosanaviiva (1/2 pistettä), vuorosana alkaa isolla kirjaimella (1/2 pistettä) ja päättyy kysymysmerkkiin (1/2 pistettä), max 3½ pistettä
2. vuorosana: vuorosanan edellä vuorosanaviiva (1/2 pistettä), vuorosana alkaa isolla kirjaimella (1/2 pistettä), vuorosanan jälkeen pilkku (1/2 pistettä), johtolause päättyy pisteeseen (1/2 pistettä) max 2 pistettä
8. jokaisesta erilaisesta suomen kielen taivutusmuodosta (1/2 pistettä) max 6 pistettä
9. jokaisesta oikeasta missä tahansa sijamuodossa olevasta monikkomuodosta (1/2 pistettä) max 2 pistettä
10. jokaisesta oikeasta sanaluokan tunnistamisesta (1/2 pistettä), paitsi olet-sanin huomaamisesta verbiksi (1 piste) max 7 pistettä
11. jokaisesta oikeasta liitteen erottamisesta (1/2 pistettä) max 2½ pistettä
12. tiili seinä -sanojen ja kesä loma -sanojen yhdistämisestä (3/4 pistettä), posti auto -sanojen yhdistämisestä (1/2 pistettä), väärästä sanojen yhdistämisestä (- 1/2 pistettä) max 2 pistettä
13. oikean sanan löytämisestä sopivaan sarakkeeseen (1/2 pistettä) max 3 pistettä
14. sopivasta synonyymista (1/2 pistettä) max 3 pistettä
15. kustakin oikeasta ja oikeinkirjoitetusta tekijännimestä (1/2 pistettä) max 1½ pistettä

Nimi: _____

Kirjoita kaikki tehtävät kirjoituskirjaimin!

1. Kirjoita aakkoiset pienin kirjoituskirjaimin ja alleiviiva niistä vokaalit!

2. Pane seuraavat nimet aakkosjärjestykseen!

Rissanen, Timonen, Jaakkola, Takkunen, Riikinen, Janhonen

1. _____ 2. _____ 3. _____

4. _____ 5. _____ 6. _____

3. Kirjoita sanonun mukaan!

1. _____ 2. _____ 3. _____

4. _____ 5. _____ 6. _____

7. _____ 8. _____

4. Katsoi alottetulle lauseelle jatkoa!

Saku Sammakko _____

Kuusen _____

Sade ropisi _____

5. Täydennä lause liitelmällä sen jälkeen tai eteen toinen lause!

Muista välimerkit!

Kesällä kun hauskaa kirjaa _____

Jos vielä olisi loma _____

_____ koska käämme oli purrut häntä.

_____ kalat eivät menneet kaliskoihin.

6. Jatka lauseet loppuun! Muista välimerkit!

Me _____

Lue _____

Kuinka paljon _____

7. Kirjoita seuraavat vuorosanat alla oleville viivoille kirjoituskirjaimin ja korjaa kirjoitusvirheet sekä lisää tarvittavat välimerkit!

pekka mähynen huutei marjameisässä lähdetään jo kottiin

tulen aivan pian vastasi äiti

8. Täivuta seuraavia perusmuodossa olevia sanoja kolmessa eri taivutusmuodossa!
Esim. kukka kukan

kirja _____

markka _____

luonto _____

lukea _____

9. Muuta seuraavat sanat monikkoon!

hirvi _____ lammas _____

sika _____ hyije _____

10. Kirjoita sanan alle, mihin sanaluokkaan se kuuluu!
(lyhenneet: subst., adj., num., pron., part. ja verbi)

Minä matkustin kesällä paljon ja

näin viisi sulosta kaurista.

11. Erotta seuraavista sanoista liite pystyviivalla!

menepä Mikkokin sinäkään sinnekö tuohan

12. Yhdistä kaksi vierekkäin olevaa sanaa kaariviivalla yhteen, jos ne muodostavat yhdysanan!

päivän kakara suuri karhu tiili talo

isän auto kesä loma posti kortti

13. Kirjoita viivoille, mikä sana kussakin lauseessa ilmaisee tekemistä ja mikä sana ilmaisee tekijää!

	tekemistä	tekijää
Setä rakentaa taloa.	_____	_____
Me laulamme usein.	_____	_____
Illalla menen kerhoon.	_____	_____

14. Kirjoita seuraaville sanoille synonyymi eli samaa tarkoittava sana!

iso _____ kaunis _____ vahva _____
isoisä _____ karhu _____ juosta _____

15. Lisää seuraavien lauseiden loppuun tekijän nimi!

Meidän isä lukee erittäin paljon kirjoja. Hän on ahkera _____
Setäni kalastaa ammatikseen. Hän on ammatiltaan _____
Minun paras kaverini harrastaa juoksemista. Hän on hyvä _____

Liite 17. Kielentuntemustehtävän pisteytyskriteerit (syksy 1997)

Maksimipistemäärä koko tehtävästä 60 pistettä

Pisteitä sai seuraavasti:

1. aakkoset kirjoitettu oikein (2 pistettä), vokaalit alleviivattu oikein (2 pistettä), jokin aakkonen puuttuu tai on kirjoitettu väärin (- 1/4 pistettä), jotakin vokaalia ei ole alleviivattu tai on alleviivattu konsonantti (- 1/4) pistettä, max 4 pistettä
2. jokaisesta oikein aakkostetusta nimestä (1/2 pistettä) max 3 pistettä
3. jokaisesta oikein kirjoitetusta sanasta (1/2 pistettä) max 4
Virke aloitettu isolla kirjaimella (1/2 pistettä), päätetty pisteeseen (1/2 pistettä), jokaisesta oikein kirjoitetusta virkkeen sanasta (1/4 pistettä) max 3 pistettä
4. kustakin johdonmukaisesta lauseen jatkosta (1 piste), lauseen päättämisestä pisteeseen (1/2 pistettä) max 4 1/2 pistettä
5. kustakin sopivasta lauseesta (1/2 pistettä), lauseiden välisestä pilkusta (1/2 pistettä), virkkeen päättömerkistä tai isolla kirjaimella aloituksesta (1/2 pistettä) max 6 pistettä
6. sopivasta lauseen jatkosta (1/2 pistettä), oikeasta päättömerkistä (1/2 pistettä) max 3 pistettä
7. 1. vuorosana: nimet kirjoitettu isolla (kustakin 1/2 pistettä), johtolauseen jälkeen pantu kaksoispiste (1/2 pistettä), vuorosanan edellä vuorosanaviiva (1/2 pistettä), vuorosana aloitettu isolla kirjaimella (1/2 pistettä), vuorosana päätetty huutomerkkiin (1/2 pistettä) max 3 1/2 pistettä
2. vuorosana: vuorosanan edellä vuorosanaviiva (1/2 pistettä), vuorosana aloitettu isolla kirjaimella (1/2 pistettä), vuorosanan jälkeen pilkku (1/2 pistettä), johtolause päättyy pisteeseen (1/2 pistettä) max 2 pistettä
8. jokaisesta erilaisesta suomen kielen taivutusmuodosta (1/2 pistettä) max 6 pistettä
9. kustakin oikeasta missä tahansa sijamuodossa olevasta monikkomuodosta (1/2 pistettä) max 2 pistettä
10. kustakin oikeasta sanaluokan löytämisestä (1 piste), paitsi sanoista matkustin (1/2 pistettä), viisi (1/2 pistettä), suloista (1/2 pistettä) ja kaurista (1/2 pistettä) max 7 pistettä
11. liitteen oikein erottamisesta (1/2 pistettä) max 2 1/2 pistettä
12. oikeasta sanojen yhdistämisestä (1/2 pistettä), väärästä yhdistämisestä (- 1/2 pistettä)
13. oikean sanan löytämisestä sopivaan sarakkeeseen (1/2 pistettä) max 3 pistettä
14. sopivasta synonyymista (1/2 pistettä) max 3 pistettä
15. kustakin oikeasta ja oikein kirjoitetusta tekijännimestä (1/2 pistettä) max 1 1/2 pistettä